

VYSOKÁ ŠKOLA UMĚLECKOPRŮMYSLOVÁ V PRAZE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2022

Johana Rusková

VYSOKÁ ŠKOLA UMĚLECKOPRŮMYSLOVÁ V PRAZE

ATELIÉR ARCHITEKTURY II

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Johana Rusková

MEZI HORAMI

Praha 2022

Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. arch. Ivan Kroupa

Konzultant diplomové práce: Mgr. Cyril Říha, Ph.D.

ACADEMY OF ARTS, ARCHITECTURE AND DESIGN IN PRAGUE

STUDIO OF ARCHITECTURE II

MASTER THESIS

Johana Rusková

AMONG THE MOUNTAINS

Prague 2022

Master Thesis Supervisor: prof. Ing. arch. Ivan Kroupa

Master Thesis Consultant:: Mgr. Cyril Říha, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem byla v souladu se Směrnicí o nakládání s výsledky činnosti ve výzkumu, vývoji a inovacích na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze seznámena/a s povinností uvést při jakémkoli nakládání s mou diplomovou prací (prezentace, výstava, či jiná forma) název nebo logo UMPRUM.

Zároveň prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně s vyznačením všech použitých pramenů a spoluautorství.

V Praze dne 5. 6. 2022

Johana Rusková

.....

ANOTACE

Ideový rámec diplomové práce tvoří české hory, resp. hory Čech. *Naše hory* jsou specifické, každé trochu jiné. Liší se svou minulostí, atmosférou i siluetou, ale všechny dohromady tvoří přírodní i kulturní bohatství naší země. Přesto k nim ztrácíme úctu. Anebo jen nevíme, jak na jejich příběh vhodně navázat?

Projekt racionalizuje dojmy a pocity, a pomocí jednotlivých vrstev se snaží vyskládat skutečný obraz minulých i současných hor. V návaznosti na to hledá problematické aspekty lidské invaze do horské krajiny a zkoumá pozitivní přístupy směřující k jejich budoucímu vývoji. V teoretické části se zamýšlí nad využitím konkrétních nástrojů – *managementů*, které tvoří vrstvy pro potřeby udržitelného plánování a zhodnocování přírodních a horských oblastí. Součástí postupu je spekulace o novém *horském regionu* a hledání způsobů integrace okrajových částí tvořených pohraničními horami zpět do kontextu země. Vzniká nástroj pro regionální plánování, který demonstruje rovnost *člověka a přírody* v rámci *krajiny* a snaží se pojmout ve všech měřítkách způsoby vyvažování obou složek. Součástí návrhu je sedm krajinných fragmentů v závislosti na typu krajiny, jejichž charakter je určen jejich polohou v rámci krajinného řezu, a pro něž jsou navrženy jednotlivé strategie. Cílem je nastavení alternativních režimů krajinných typologií, které kombinuje tvorbu udržitelných, atraktivních krajin a diverzifikaci nabídky pro návštěvu, pobyt i místní život.

Samotná práce je kritickým komentářem k současným postupům územního plánování ve vztahu ke krajině, vůči kterým se vymezuje a zasazuje vnímání krajiny a její následnou transformaci do nových souvislostí v rozšířeném měřítku.

ANNOTATION

The theoretical framework of this dissertation is centred around mountains, particularly Czech mountains. Our mountains are specific – all are unique, and they all differ in their history, atmosphere or silhouette. Nonetheless, all of them contribute to the cultural and natural wealth of our country. However, we seem to be losing our respect to the mountains. Or do we just don't know, how to help and expand their story?

This project attempts to rationalise impressions and feelings by piecing together a real image of mountains past and present through individual layers. In relation to that, the project seeks the problematic aspects of human invasion of the mountains and analyses positive approaches for future developments. The theoretical part analyses the use of concrete tools – management and planning methods developing sustainability layers to meliorate natural and mountain areas. Part of the approach is a discussion of a new mountain region and attempts to develop ways of integrating the peripheral parts of border mountain ranges back into the context of the land. The thesis develops a tool for regional planning that demonstrates equality between the man and the nature in the context of a landscape that attempts to balance the two forces in all aspects. Part of the proposal is seven landscape fragments tailored to the type of the landscape, whose character is determined by their location within the landscape cross-section and around which the individual strategies are based. The goal is to develop a setup of alternative landscape typology regimes that combines a creation of sustainable, attractive landscapes and a diversification of the offering for visits, longer stays and local inhabitants.

The thesis itself is a critical commentary of the current spatial planning approaches in relation to the landscape. It challenges such approaches and sets the perception of the landscape and its subsequent transformation into new context on a larger scale.

PODĚKOVÁNÍ

Především bych chtěla poděkovat své rodině za neomezenou psychickou i finanční podporu v průběhu diplomové práce i po celou dobu studia.

Děkuji prof. Ing. arch. Ivanu Kroupovi za možnost studia v ateliéru A2 a všechny připomínky i konzultace k diplomové práci.

Děkuji Mgr. Cyrilu Říhovi, Ph.D. za dlouhé a podnětné konzultace.

Děkuji M.Arch. Lyndě Zein, urbaniste DESA za oponenturu práce a za velmi přínosné setkání.

Za konzultace dále děkuji Mgr. Karolíně Jirkalové, Ing. arch. Janě Moravcové, MgA. Alžbětě Brůhové, Mgr. Ing. Evě Franch Gilabert a odborným konzultantům.

A v neposlední řadě bych chtěla velmi poděkovat svým kamarádům za různé formy pomoci a podpory, jmenovitě: Adamu Kocíkovi, MgA. Šimonu Markovi, MgA. Elišce Málkové, MgA. Michaele Marešové, Martinu Mrázovi, MscArch, MgA. Kateřině Krebsové, Ing. arch. Ondřeji Sukovi, Ing. arch. Barboře Tauerové, MgA. Marii Štefanové, Martině Procházkové, Ing. arch. Danu Gronwaldtovi, Mgr. Lukáši Neuheislovi, Ing. Ivaně Trummové, Mgr. Janu Černošovi, Bc. Wolfgangu Czerninovi, Tomáši Dvořákovi, MSc a MgA. Vítu Jebavému.

OBSAH

ČÁST 1:	ÚVOD	11
	MOTIVACE	13
ČÁST 2:	ANALÝZA	14
01	HORY	14
02	ÚZEMÍ: ČESKÝ KRÁTER	17
03	ČESKÝ TURISMUS	20
04	DNEŠNÍ HORY	23
ČÁST 3:	TEORIE	24
	KRAJINNÉ A HORSKÉ VIZE	24
ČÁST 4:	TEZE	28
	PAPRSEK	28
01	EKOLOGICKÝ PILÍŘ	29
	Management ochrany	29
	Management zásahů a zdrojů	30
02	SOCIO-EKONOMICKÝ PILÍŘ	31
	Management turismu	31
	Management urbanismu	32
	Management produkce	33
ČÁST 5:	SPEKULACE	34
	HORSKÝ REGION	34
ČÁST 6:	METODA	36
01	KRAJINNÝ ŘEZ	36
02	SCÉNÁŘE	38
ČÁST 7:	NÁVRH	42
01	NÁSTROJ	42
02	FRAGMENTY	45
	01 MĚSTO	45
	02 ZELENÝ LEM	47
	03 ZEMĚDĚLSKÁ KRAJINA	51
	04 PŘÍRODNÍ PARK	53
	05 PODHŮŘÍ	55
	06 SERVISNÍ PODHŮŘÍ	57
	07 HORY	61
03	REFLEXE	64
ČÁST 8:	ZÁVĚR	67
	SEZNAM ZDROJŮ	69

„Člověk si nemůže opatřovat to, co potřebuje, aniž by nebral ohled na ty, kdo přijdou po něm,“ řekl jeho otec. „Hodnotu neživé přírody každé planety lze vypočítat z její ekonomické a politické minulosti. My ty stránky minulosti máme před sebou a naše cesta je jasná.“

Frank Herbert, Duna (1988)

ČÁST 1: ÚVOD

Jezdili jsme sem každé léto.

Každý rok mi mamka připomínala, že to, co si s sebou zabalím, si taky sama vynesu nahoru...

Auto jsme museli nechávat dole u kapličky, protože za závoru už nesmělo. U parkoviště byl jen kiosek a kousek dál samoobsluha s potravinami, ke které vedly takové malé, zábavné cestičky.

„Vezmi si svůj batůžek a do ruky spacák.“

Táta vždycky táhl několik tašek naráz a ještě přepravku s jídlem. Často chodil celou trasu několikrát. Když jsem pak vyrostla, musela jsem se vracet pro další věci s ním.

Tu cestu jsem znala nazpaměť a vždycky mi přišla dlouhá. Takže jsem si v hlavě počítala zastávky - garáže, první most, vodárenská budka, přítok Modrého potoka, a nakonec odpočívadlo s lavičkou - to bylo znamení, že už jsme skoro tam.

Chalupa stála ve svahu a k našemu pokoji v podkroví vedla dřevěná lávka. Po ní jsme si chodili čistit zuby do koryta v lese. Věděla jsem, kde je nejhlubší tůň na koupání a kde rostou největší borůvky.

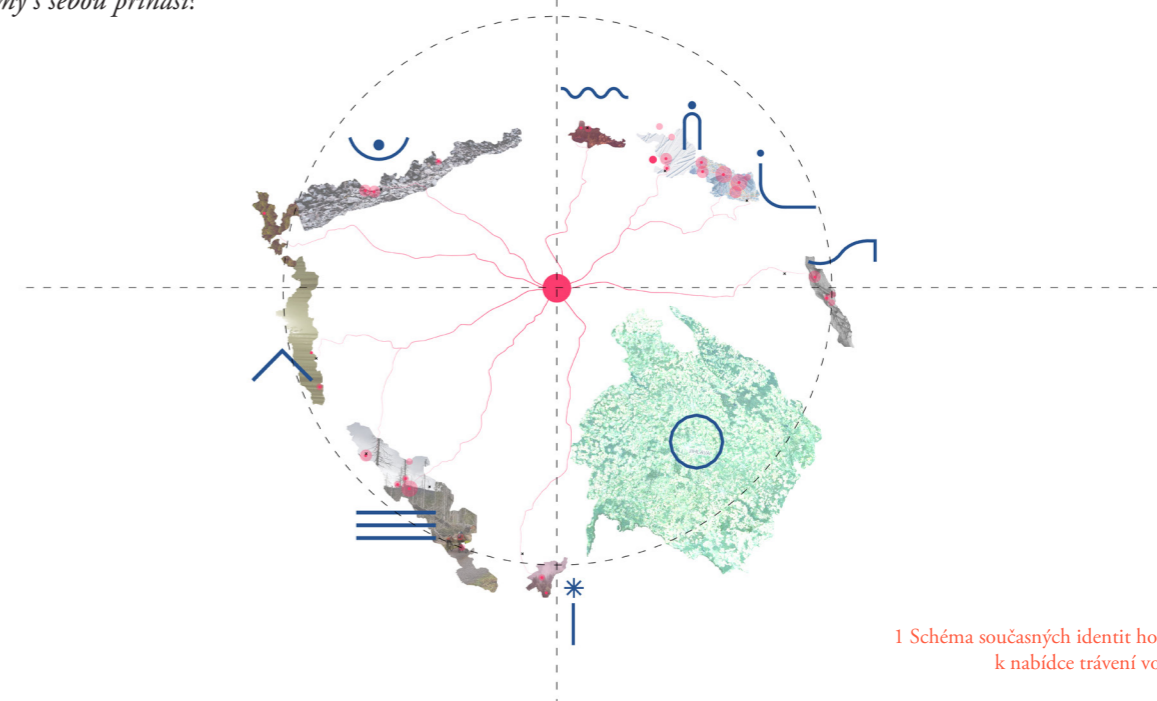
Ráno jsem pak chodila bez bot studenou rosou se dívat, jak slunce nahoře ozařuje vrchol. Pokaždé jsme tam aspoň jednou vylezli a vždycky to byl velký den.

Tu příhodu o obrech a o tom, že dřív bývala Studniční hora vyšší než Sněžka, jsem znala od malička.

VSTUP

Přírodní okraje Čech, tvořené pohraničními horami, se dnes zdají, jako by vypadly ze systému plánování, jako by ztratily kontinuitu se zbylým územím. Připomínají *izolované ostrovy* našich očekávání a nároků, s ikonickými místy ke sbírání zážitků. Jejich *identita* je utvářena turistickou nabídkou a způsoby trávení volného času.

I přes negativní aspekty převládajícího trendu, který dnes určuje vývoj hor, zde stále existují příležitosti k jejich integraci do povědomí lidí i do kontextu země. *Jaký je tedy jejich pozitivní současný význam a jaké nové udržitelnější režimy s sebou přináší?*

MOTIVACE

Výběr tématu pro diplomovou práci ovlivnil můj dlouhodobý zájem o krajinu a o jevy doprovázející vstup člověka do ní, zvědavost a v neposlední řadě i celoživotní láska k horám. To, jak krajinu čteme a prožíváme je spojeno s osobními vzpomínkami, zkušenostmi, s naším původem, společenskými konvencemi i vlastními způsoby socializace. Svého *genofondu* jsem si vědoma a s tím do projektu vstupuji.

Mé výlety do přírody v posledních letech provází několik neutuchajících otázek a mírné pocity hořkosti. Často se ptám „jaké jsou dnešní hory - pro koho jsou, či jsou, jestli takové byly vždycky a jaké ještě budou“. Myslím si, že nekritické zpřístupňování hor danými prostředky *vždy, všem a pro každého* není nevyčerpatelné a že to zároveň ubírá na hodnotě míst, na síle zážitku i pocitu odměny. Přirozené a bohaté spektrum možností a atrakcí horského prostředí tak podléhá uniformitě a našim standardům. V kontextu klimatické krize se rozpínání lidských zásahů do pozemských teritorií, krátkozrakost našich rozhodnutí a nároky na planetu jeví jako nezbytná témata pro aktuální diskuzi i na poli plánování a nového směřování architektonické praxe.

Motivací projektu je přesvědčení, že se hory budou stále více transformovat pro naše pohodlí a zážitky, a že s naší expanzí do krajiny můžeme o rozdíly mezi přírodou a městem úplně přijít. Je otázkou nakolik se v českém prostředí, kde je divoké přírodě ponecháno méně než jedno procento území a do našeho běžného života nezasahují topografické extrémní, můžeme vůbec bavit o *horách*. A tak si na úvod zkouším představit hory jako *metaforu* našeho vztahu k přírodě – když si připustím jejich magickou minulost a budu se na ně dívat jako na silný symbol přírody, vidím pak lidskou invazi do hor jako odraz naší exploatace planety a hory jako možná poslední místo vzdoru přírody člověku.

ČÁST 2: ANALÝZA

Analytická část se věnuje jednotlivým dílkům, které se dohromady snaží pojmut význam hor a na pozadí příběhu pochopit vývoj řešeného problému

01 HORY

Lidský obdiv a touha

Dějiny vnímání hor jsou i příběhem vypovídajícím o vývoji společnosti, její kultury, hodnotách i vědy. Kdysi bývaly vysoké hory buď posvátné nebo nebezpečné - v raných západních dějinách se nabízelo považovat hory za přibýtek nadpřirozených bytostí - ďáblů a draků. „*I tak se objevovali první poutníci, vyhledávající samotu a očistu na odlehlých vrcholcích.*“¹ Na raných dílech renesančních malířů jsou hory jako symbol velkoleposti, spíš jako výplod poetické představivosti autora než jako topografický záznam, přesto však znamenají první posun v západním pohledu na hory od bázlivosti k vnímavosti.²

Objev vznešeného v přírodě nepochází z literární tradice, ale z vědy, tvrdí Marjorie Hope Nicholson ve své knize *Mountain Gloom and Mountain Glory*³. Historie vyobrazování hor je provázána se samotným vznikem a vývojem geologie a dalších vědních oborů - mineralogie, glaciologie. Na konci 17. století jako jeden z prvních přešel Alpy Thomas Burnett, který následně popsal jejich majestátnost a jeho kniha *Svatá teorie o původu země (1691)* probudila zvědavost o minulosti krajin nedotčených člověkem, z nichž se náhle staly objekty hodné samotného zkoumání. Jakmile geologové ukázali, že Země je miliony let stará a podléhá obrovským a nikdy nekončícím změnám, už se na hory nedalo dívat stejnými očima.⁴ Doba osvícenství tak narušila dosavadní představy křesťanského světa a v rámci nové revoluce myšlení lidé začali sbírat fosílie, vydávat cestopisy z divočiny a tištěné průvodce.⁵

2 The Glacier des Bois, John Ruskin (1843)¹

Zkoumání alpských oblastí přineslo zájem o ledovce. Ti, jež je navštívili, pak o nich předávali výpovědi veřejnosti - jejich volba metafor a přirovnání určovala způsob, jak začali hory číst i ostatní.⁶ Například Horace-Bénédict de Saussure popsal hory jako *zemský ráj* a ledovce jako „*moře, jež náhle zmrzlo, nikoli ve chvíli bouře, nýbrž v okamžiku, kdy se vítr ztišil a vlny, ač velmi vysoké, se ztupily a zaobličily.*“⁷ V té době vzrostl zájem o alpské oblasti zejména u Britů, kteří se začali jezdit dívat a ledovce do Chamonix. Město v roce 1765 nabízelo jedno ubytovací zařízení, do dvaceti let však přibyla další dvě a za jedno léto se zde náhle vystřídalo 1 500 návštěvníků.⁸

V 18. století zůstávají hory pro většinu lidí místem viditelných nebezpečí a obdivují je z bezpečné vzdálenosti. Hypotetické představy z povzdálí přinášejí estetické vnímání vrcholu a nové pojetí výšky. Gaston Bachelard popisuje touhu po výšce (asociace *růstu*) jako univerzální lidský instinkt - jako touhu po vznešenosti, nadřazenosti, přiblížení se božství.⁹ Horský vrchol se tak stal symbolem úsilí a odměny - jakousi alegorií úspěchu. Kopec s rozšířeným až vizionářským pohledem začal lákat hledače rekreace. Romantičtí umělci glorifikují jednotlivce pomocí výšky a vrcholu jako ideálu svobody. *Poutník* na obraze Caspara Davida Friedricha se stal archetypem horolezeckého vizionáře.

¹ SCHAMA, Simon. *Krajina a paměť*. Praha: Argo, 2007. s. 447-449.

² Tamtéž, s. 465.

³ NICOLSON, Marjorie Hope. *Mountain Gloom and Mountain Glory: The Development of the Aesthetics of the Infinite*. 2nd ed. Seattle: United States: University of Washington Press, 1997.

⁴ MACFARLANE, Robert. *Hory v hlavě (Mountains of the Mind): dějiny jedné fascinace*. Přeložila KUDRNOVÁ, Anna. Praha: Mladá fronta, 2018. s.27-50.

⁵ Tamtéž, s. 48-49.

⁶ Tamtéž, s. 104.

⁷ Tamtéž, s. 107.

⁸ Tamtéž, s. 108.

⁹ Tamtéž, s. 129.

Výjevy probouzející intenzivní směs rozkoše a hrůzy byly v době romantismu spojovány se vznešenou přírodní scénérií a divokými krajinami hor.¹⁰

V 19. století geologické zkoumání ledovců (glaciologie) odhaluje tajemství doby ledové a její cykly, což má obrovský vliv nejen na přírodní a humanitní vědy, ale i na kolektivní představivost a nové formy turismu¹¹. Cestovatelské trendy vedou mimo vyznačené cesty, hledají se nová panoramata k horskému prožitku a také morální účinky nebezpečí, jehož překonáním dle Johna Ruskina jedinec buduje své lepší já.¹² *Geologický turismus*¹³ vybízel k pobytu v přírodě a k romantické citivosti hor jako velké knize hornin, *ledovcoví turisté*¹⁴ zas jezdili obdivovat ledovce jako symboly nezměrného času a síly. Tento akt vnímání ledu zobrazil John Ruskin ve své kresbě *Glacier du Bois (1843)*¹⁵. Období realismu toužící po záhadách využívá geografická neznáma k myšlence průkopnictví - imperiální národy tak vyražejí na výpravy ve snaze vytyčit, zabrat a civilizovat neznámé kouty světa. Terra incognita horských oblastí přivádí v 50. – 90. letech do Alp první vlnu alpských horolezců, jež se snaží sbírat vrcholy, pojmenovávat je a mapovat.¹⁶ Pro Brity mělo horolezectví význam kolonialismu a vlastenectví - zlézt horu znamenalo potvrdit svoji sílu a houževnatost britského muže.¹⁷

Následující éru představuje *Alpský klub*, který položil základy modernímu horolezectví. Svůj manifest autentičnosti vnímání hor opírali o skutečnou lásku k horám, která je údajně dělila od dosavadních motivací a metod, které většinu lidí v historii vedly do hor.¹⁸ Jeden z hlavních představitelů Leslie Stephen ve své esejí *The Love of Mountain Scenery*¹⁹ popisuje svou touhu po chladné čistotě hor a tvrdí, že pravdu mezi horami a člověkem může zprostředkovat jen fyzický zážitek.²⁰

3 George Mallory, Everest 1924²

Úctu k horám tak postupně vystřídala fascinace²¹ „*a další a další lidé objevují svou touhu po nich i mocnou útěchu, jež se v nich dá nalézt.*“²² Ze stejného důvodu jako se ve dvacátých letech minulého století snažil George Mallory pokořit vrchol Everestu, tak i dnešní *Free Solo*²³ představují nové vnímání hor, jež se staly posedlostí založené na našich snech a touhách, které si do nich promítáme.

Faktický význam hor

Nehledě na samotné historické a symbolické narativy, které nám hory dávají, jsou specifickým regionem, který si zaslouží specifický přístup přesahující politické hranice, mediální obraz a marketingovou značku.

Za hory považujeme signifikantní krajinu s relativně členitým reliéfem. Obecně používanými kvantitativními kritérii jsou nadmořská výška a sklon svahu na daném území za účelem popsat gradienty prostředí, které jsou zde klíčové.²⁴ Není však snadné představit jednotnou definici a univerzální číselné škálování, neboť každé území má svá specifika, která v daném kontextu určují charakter a vymezení hor. Zahrnují konkrétní ekosystémy, biodiverzitu

¹⁰ Tamtéž, s. 142-143.

¹¹ Tamtéž, s. 111-117.

¹² Tamtéž, s. 82.

¹³ * *Geologický turismus* představuje nový obor, zahrnující poučení o horninách a geologické výpravy. Tamtéž, s. 49.

¹⁴ Tamtéž, s. 120.

¹⁵ MACFARLANE, Robert. *Hory v hlavě (Mountains of the Mind): dějiny jedné fascinace*. Přeložila KUDRNOVÁ, Anna. Praha: Mladá fronta, 2018. 117-119.

¹⁶ Tamtéž, s. 159-162.

¹⁷ Tamtéž, s. 85-87.

¹⁸ HOLLIS, Dawn L. *Mountain Gloom and Mountain Glory: The Genealogy of an Idea* [online]. 2016. Dostupné z: <http://mountains.wp.st-andrews.ac.uk/files/2019/08/Dawn-Hollis-Mountain-Gloom-and-Mountain-Glory-The-Genealogy-of-an-Idea.pdf>. PhD research. University of St Andrews. s. 11-18.

¹⁹ STEPHEN, Leslie. *The Love of Mountain Scenery: The Playground of Europe*. London: Longmans, Green, and Co., 1871.

²⁰ SCHAMA, Simon. *Krajina a paměť*. Praha: Argo, 2007. s. 545-548.

²¹ *Mountain* [film]. Režie PEEDOM Jennifer. Austrálie, 2017.

²² MACFARLANE, Robert. *Hory v hlavě (Mountains of the Mind): dějiny jedné fascinace*. Přeložila KUDRNOVÁ, Anna. Praha: Mladá fronta, 2018. s. 243.

²³ * *Free Solo* - zde jako vrcholový lezecký výkon Alexe Hannolda, který vylezl bez jistění El Capitana. *Free Solo* [film]. Režie CHIN Jimmy, VASARHELYI CHAI Elizabeth. USA, 2018.

²⁴ UNEP World Conservation Monitoring Centre: *Mountain Watch*. 2002 [cit. 2021-12-10]. Dostupné z: https://www.academia.edu/30100893/Mountain_Watch_environmental_change_and_sustainable_development_in_mountains.

a často jedinečnou floru a faunu. Nehledě na samotné přírodní bohatství má navíc horský vzduch, určitá divokost krajiny a přírodní ryze zdravotní i psychické benefity pro člověka a pro jeho duchovní obnovu. Příznivé vlastnosti podnebí zahrnující slunce, vodu a vzduch se využívají ke *klimatoterapii*²⁵ – z biologického hlediska má na naše zdraví pozitivní vliv zejména středohorské podnebí, které se uvádí od 800 do 1 200 m n. m. Naopak vysokohorské prostředí (nad 1 500 m n. m.) již neplní tolik funkci rehabilitační, ale využívá se zejména k navyšování výkonnosti a budování fyzické odolnosti.²⁶

Přesto hory, potažmo *horstvo*, chybí v systému plánování a nemají specifickou formu ochrany. Vedle obecné ochrany lesů, rašelinišť, vodních toků a ploch či údolních niv se v rámci ochrany krajiny zohledňují buď konkrétní chráněná území, nebo jejich jednotlivé složky - flora, fauna, půda a geologie.²⁷ V současné politické struktuře prochází českými pohořími státní hranice, samotné geografické celky jsou děleny v rámci katastrální mapy, která v rámci plánování nepřispívají komplexnímu rozvoji *horského regionu*.

²⁵ KARAS, Pavel. *Klimatické lázně nás rychle dostanou do formy. Klimatoterapie využívá k léčbě vlastnosti podnebí* [online]. 2021. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatel-evize.cz/pocasi/3391852-pavel-karas-klimaticke-lazne-nas-rychle-dostanou-do-formy-klimatoterapie-vyuziva-k-licbe-vlastnosti-podnebi>

²⁶ *Reakce a adaptace organismu na zátěž ve vysokohorských podmínkách* [online]. [cit. 2021-12-12]. <https://www.fsps.muni.cz/emuni/data/reader/book-3/12.html>

²⁷ *Příroda a krajina*. Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/priroda_krajina.

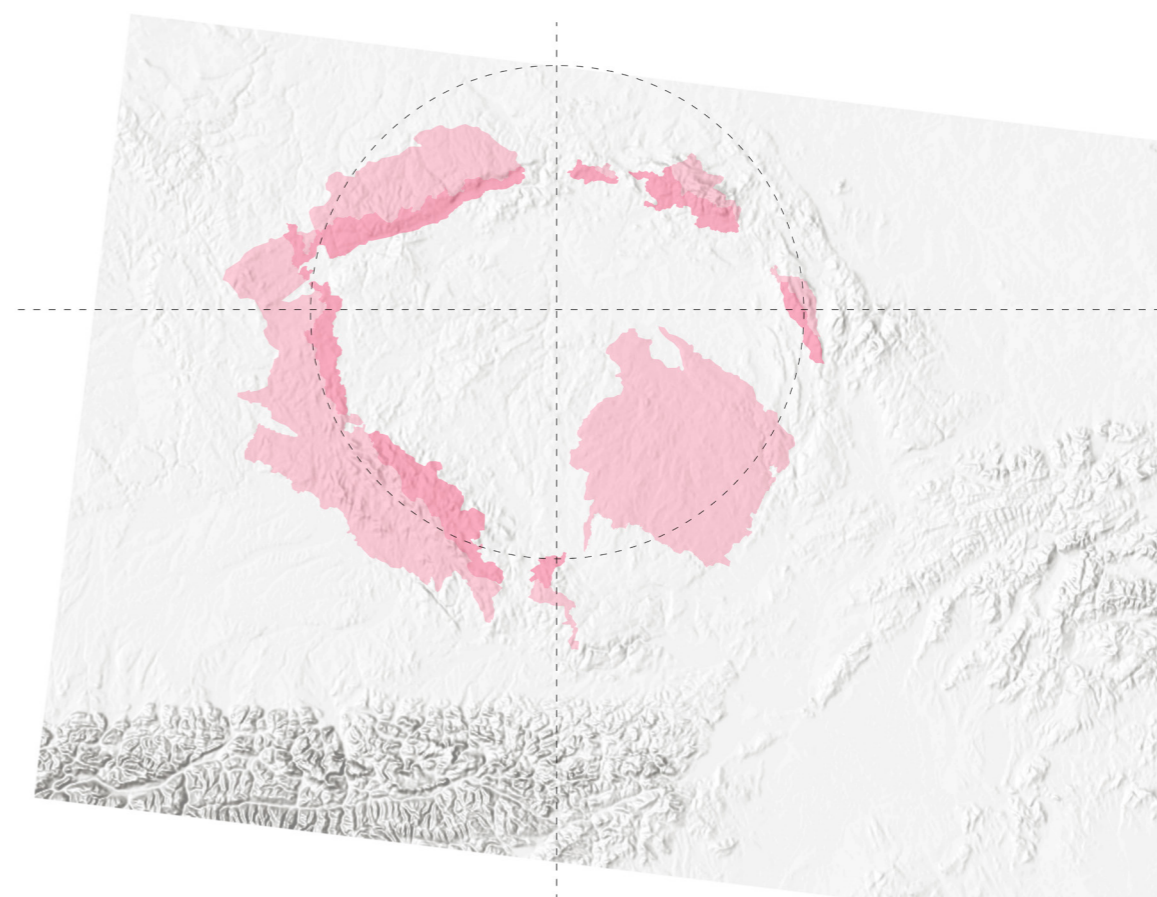
02 ÚZEMÍ: ČESKÝ KRÁTER

Hypotéza o vzniku prostředí

Topografické vymezení Čech se stalo signifikantní pro vývoj naší země. Její oválný, izometrický tvar s vyvýšeným pásem hor je zjevný i na fyzických mapách.²⁸ Ve druhé polovině 20. století byly pořízeny první družicové snímky Země a astronomové Bostonské univerzity obrátili svoji pozornost k oválné prohlubni o rozměrech 200 x 300 km na území Čech.²⁹ Následně v roce 1983 představil tamější profesor M. D. Papagiannis svoji hypotézu *Pražského impaktního kráteru*³⁰.

Před více než miliardou let, když naše planeta vypadala jako Měsíc nebo Mars, dopadaly na její povrch bludné osamělé meteority, které vytvářely obrovské krátery o průměru až několik desítek kilometrů. Následnými geologickými pochody a činností vody tyto hvězdné jizvy mizely. Mocná povrchová vrstva byla během poslední miliardy let odnesena, ale zlomy přetrvávaly hluboko pod povrchem. Na konci prvohor vznikala variským vrásněním Český masiv, který byl v období druhohor a třetihor vyhlazen do paroviny. Při následném alpinském vrásnění došlo k rozlámání této geologické desky v místech původních zlomů. Jádru kráteru tak zůstalo nedotčené, ale podél jeho okrajů byla alpskými tlaky vyzdvižena pohraniční horstva a Čechy se opět začaly podobat původnímu kráteru.³¹

Izolované území jsme začali nazývat *Českou kotlinou*, kterou po obvodu lemují vyšší pásy pohraničních hor – *Krkonoše, Orlické hory, Českomoravská vrchovina, Novohradské hory, Šumava, Český les, Smrčiny, Krušné hory, Lužické hory a Jizerské hory*.³²

4 Rozmístění českých hor v Kráteru³

²⁸ CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobroví, areálu jablkového štrůdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. Praha: Dokořán. 2002. s. 8-10.

²⁹ *Český kráter*. Wikipedie [online] 2021-05-14. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_kr%C3%A1ter

³⁰ **Pražský - Praha ležící blízko středu, impaktní - vznik nárazem jiného tělesa*. (CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*: s.11)

³¹ CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobroví, areálu jablkového štrůdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. Praha: Dokořán. 2002. s. 10-12.

³² *Česká kotlina*. Wikipedie [online] 2021-10-02. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_kotlina

Význam Českého krátera

Uzavřená Kotlina dlouhodobě ovlivňovala slovanské osídlení a vtahovala své obyvatele do svých přirozených hranic. Podle výzkumů navíc rudná ložiska sledují místa zlomů i velký ovál, což mělo vliv na lokalizaci budoucích sídel a vznik cestní sítě, na jejichž základech stavíme dodnes.³³ Pocity bezpečí a domova, které zde obyvatelé cítili, napomáhaly vytvářet vztah Čechů ke své vlasti. Přirozené umístění Prahy téměř v geometrickém středu kotliny nejen utvrzovalo její pozici hlavního města, ale také ovlivňovalo vývoj zdejší společnosti, její kulturu, její uzavřenost, upřenost k centru – *pragocentrismus*.³⁴ Dodnes můžeme spekulovat o přirozené energii možná spojené s kosmickou minulostí naší domoviny, nepochybně však se přirozený horský lem po obvodu Čech stal součástí naší identity.

Osídlování území

V návaznosti na historické vnímání horského prostředí jsou i naše hory dlouho považovány za nehostinný, drsný kraj, se strategickou funkcí obranných valů. Ve 2. polovině 13. století dochází k rozdělení půdy na zemědělskou a lesní a následuje kolonizace posledních lesních celků v podhorských oblastech, které jsou následně odlesňovány a vznikají osady převážně kolonistů z Německa. Horská prostředí se vyznačovala nepříznivými podmínkami pro zemědělství, zdrojem obživy se tak stala zejména těžba dřeva a chov dobytka. Ve 14. století pomáhají kolonizovat neosídlenou krajinu první sklářské dílny na severu a vznik hornictví na jihu a v okolí Krušných hor.³⁵ V průběhu 16. století nastává velký rozvoj pohraničních oblastí díky lesnictví a vorařství, hornictví a železářství (Krkonoše – železo, arsen a měď; Krušné hory – stříbro, cín a kobalt; Orlické hory – železo; Šumava a Český les – stříbro a zlato), sklářství (Jizerské, Lužické a Orlické hory, Český les), textilní výrobě, rytečství a vzniku bižuterie (Jizerské hory).³⁶

Horské osady tak postupně dostaly vyšších příjmů než nížiny a jejich hospodářská samostatnost ovlivnila podobu horské kolonizace. Usedlosti jsou rozestry po svazích, neuspořádané a na samotách. V rámci statků vznikají rozmanité drobné stavby - zvoničky, kaple, pekárny nebo pivovar. Vysoko v horách postupně vznikají dřevěné boudy a chatrce pro dočasné pobyty lesníků. V rámci *budního hospodářství* v Krkonoších staví majitelé panství boudy, které pronajímají boudařům pro chov dobytka, výrobu sýrů a později pro pohostinské služby.³⁷

S posunem těžby dřeva stále hlouběji do hor se posouvalo i osídlení. Vývoj Krkonoš tak výrazně ovlivnila alpská kolonizace dřevařských rodin, které dostaly k vykáčení svou lokalitu a vznikaly tak lesní samoty a luční enklávy. Za 35 let práce tyrolských dřevorubců se zcela vykácel smíšený prales až do výšky 1370 m n.m. O století později jsou již lesy ve velmi špatném stavu, následuje přeměna vysokohorských porostů, květeny a nové zalesňování dováženým osivem, které způsobilo úplné vytlačení jedlových porostů.³⁸

Dramatický vývoj pohraničních oblastí ovlivnil vznik národních hnutí v 19. století, který rozvířil vztahy mezi Němci a Čechy a česká menšina se začala stahovat do vnitrozemí. Před válkou byly sudetské oblasti připsány Německu a následně po válce dochází k masivnímu odsunu německého obyvatelstva. Opuštěnou krajinu a vybydlená sídla přicházejí uměle osídlit rolníci z vnitrozemí, kteří s horskou krajinou nemají potřebné zkušenosti a nemají k ní náležitý vztah. Primárně se kolonizuje bohatý, industrializovaný sever, Šumava a Český les zůstávají ještě nepřístupným hraničním pásmem. Vedle toho přijíždí první vlna porevolučních turistů.³⁹

³³ VALIŠ, Z. *Skrytá Český masiv 'kosmické' tajemství?*. Český rozhlas - RADIO WAVE [online]. 2007-09-15 [cit. 2022-01-02]. <https://cesky.radio.cz/skryva-cesky-masiv-kosmicke-tajemstvi-8604174>

³⁴ HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ - Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. 2. vyd. Praha: SLON, 2010. s. 192.

³⁵ *Kolonizace horských oblastí* [online]. [cit. 2022-01-04] Dostupné z: <http://kpramenum.cz/wp-content/uploads/2017/12/Osídlení.pdf>

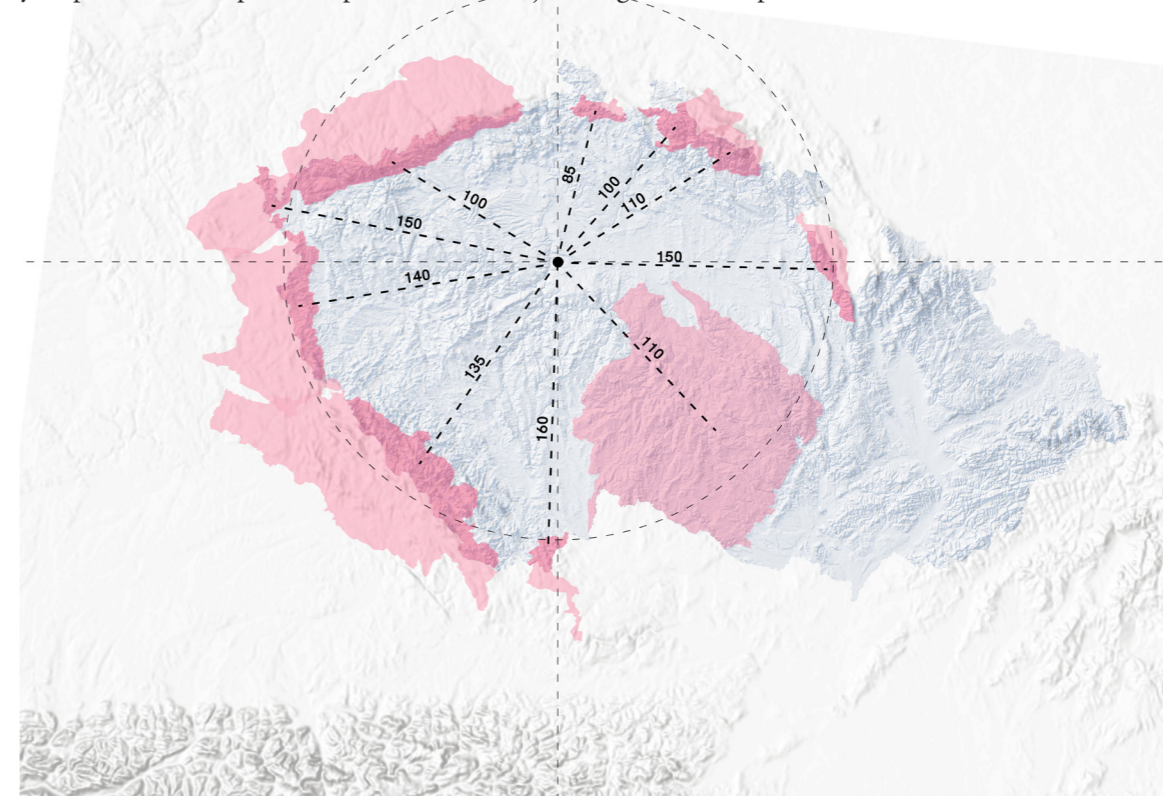
³⁶ *České hory - Historie* [online vyhledávání]. [cit. 2022-01-04] Dostupné z: <https://www.ceskehory.cz/search/fulltext?q=historie&serverToSearch=ceskehory>

³⁷ *Kolonizace horských oblastí* [online]. [cit. 2022-01-04] Dostupné z: <http://kpramenum.cz/wp-content/uploads/2017/12/Osídlení.pdf>

³⁸ *Historie lesních ekosystémů* [online]. [cit. 2022-01-04] Dostupné z: <https://www.krnep.cz/historie-le/>

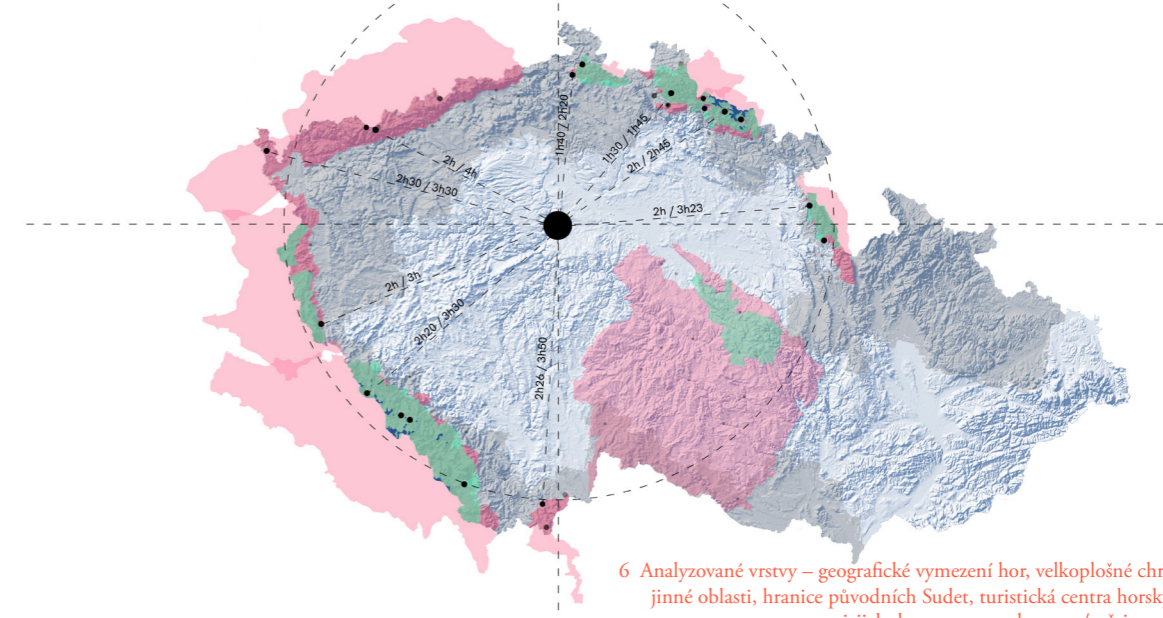
³⁹ ŠTEFANOVÁ, Marie. *Atlas prázdna*. (Diplomová práce.) Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2019.

V Evropě se cestovní ruch začal rychle rozvíjet již v 19. století a souběžně s výraznými změnami v obhospodařování půdy se postupně začíná dostávat i do horských oblastí. V návaznosti na první alpinisty se na konci století objevují i u nás první turisté. Zpočátku jsou návštěvníci hor ze zámožných vrstev z důvodu nákladů na dopravu, na využívání pohostinství horských bud, průvodců a nosičů. Přichází tak období turismu, které určuje život hor dodnes, ať už ve smyslu pozitivního naplňování příležitostí, tak i jeho negativních dopadů.

5 Vzdušné vzdálenosti ze středu do hor⁴

Přírodní i kulturní bohatství a specifická morfologie naší země překonávají politické hranice. Vnímám české hory jako celek, jako rozmanitou oblast lemující naše území, z jejíhož středu – Prahy – je to vzdušnou čarou všude podobně daleko. Identita jednotlivých pohoří přezívá na svých různě silných příbězích minulosti, na které navazujeme individuálními a kolektivními dobrodružstvími v podobě sportovních a jiných aktivit. Naše horské hřebeny představují zlomové body, *za něž už se nechodí* – přirozenou hranu, která je určující pro používání našeho teritoria a pro význam, který mu dáváme. Přestali jsme si připouštět zdejší nebezpečí, a tak se na tu *hranu* z různých důvodů jezdíme dívat. Slibuje kontrast k tomu, co máme uvnitř – *nejextrémnější krajinu, nejdivočejší přírodu a nejsilnější zážitky*.

6 Analyzované vrstvy – geografické vymezení hor, velkoplošné chráněné krajinné oblasti, hranice původních Sudet, turistická centra horských oblastí a jejich dostupnost soukromou/veřejnou dopravou⁵

03 ČESKÝ TURISMUS

Klub českých turistů a jeho přetrvávající odkaz

Naší národní identitě je často připisována láska k horám (v rámci západní/střední Evropy). Tato nálepka však nemá jasné historické vysvětlení. Jedním z nabízených vysvětlení je, že taková představa vznikla v době Československa a vztahovala se ke slovenskému národu a k jejich přírodnímu až národnímu symbolu – Tatrám.⁴⁰ Přesto nám ve srovnání s jinými evropskými národy zůstává jakási potřeba chodit do přírody, jezdit na výlety a lézt na skály. V dnešním globalizovaném světě a ubývajícím množství neobjevených krajín se tyto národní rozdíly zplošťují, přesto v Čechách přežívá tradice spojená s pobytem v krajině, kterou přinesly turistické spolky.

7 Časopis Turista (ilustrační obrázek)⁶

Nejznámějším spolkem u nás se stal Klub českých turistů (KČT), založený v roce 1888. V rámci propagace turistiky se zaměřoval na pořádání společných výletů a cest, publikování časopisů s odbornými a popularizačními texty o přírodě, tělovýchově a turistice, vydávání map a vytváření značení cest. Už od počátku se ve vedení spolku pěstovala mezioborová spolupráce přírodovědců, matematiků, právníků, inženýrů a architektů. Klub měl hlavní ústředí v Praze, ale postupně vznikaly odbory v českých i moravských městech, jež měly společný cíl – cestováním vzdělávat a zpřístupňovat jej široké veřejnosti.⁴¹ V roce 1894 vznikla jeho odnož SKI-klub Jilemnice a pěší pohyb se tak rozšířil o zimní zájezdy na lyžích. Propagaci míst s pěstováním lyžování a následně vzrůstající oblíbenosti přispělo i zlevněné zpáteční jízdné o víkendech pro členy Klubu, který se tak z původních 225 členů rozrostl za pět let na 1700.⁴²

Kromě jejich aktivit spojených s osvětou se věnovali stavební činnosti se zaměřením na noclehárny, útulny a turistické chaty. Svoji strategii založili na spolupráci se šlechtou, která vlastnila latifundie a zároveň byla otevřená turistickému ruchu jako ekonomické příležitosti.⁴³ Nejdříve byly využívány a přestavovány starší objekty (např. Raisova chata na Zvičině), později se však Klub pouští i do velkých plánů novostaveb turistických chat. Za dobovou útulnu považujeme přízemní zděnou stavbu se vstupní síní, s kuchyní, hostinskou místností a obytným podkrovím – noclehárnou pro více osob a menší pokoj pro hosty.⁴⁴

Ve 20. letech 20. stol. se spolek rozšířil o Slezsko, Slovensko a Podkarpatskou Rus (*nově* Klub československých turistů). S přijetím turistiky do resortu obchodu dostal i státní podpory a mohla vzniknout nová Technická (stavební) komise, která určovala řád pro stavby, přestavby a investice.⁴⁵ První pozemková reforma přinesla Klubu nové příležitosti a nový vyvlastňovací zákon byl díky právníkovi Emanueli Chalupnému navržen ve prospěch turistiky. Ten se rovněž zasloužil o zřízení krajinářského úřadu v rámci Státního pozemkového úřadu (SPÚ), jenž měl zaručit dozor nad významnými krajinnými místy po vzoru amerických národních parků. Záhy na to nový ministr Zdeněk Wirth zařadil pod památkové oddělení osvětového odboru agendu ochrany přírody.⁴⁶

Následující léta se přesouvá pozornost do vyšších hor k menším projektům (Vysoké Tatry, Savinjské Alpy - *Česka koča*).⁴⁷ V době Protektorátu po ztrátě pohraničních oblastí a Slovenska se spolek věnuje české krajině uvnitř kotliny až do roku 1942, kdy je zákony omezena stavební činnost a cestování. Spolek (jako Dorost KČT) přežívá pod záštitou státního Kuratoria pro výchovu dětí a mládeže. Turistické chaty v Sudetech fungují jako centra odboje a vytváří převaděčskou síť do exilu.⁴⁸

⁴⁰ HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ - Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. 2. vyd. Praha: SLON, 2010, s. 106-111.

⁴¹ SVOBODOVÁ, Markéta. *Hore zdar!: stavební strategie Klubu českých/československých turistů : (útulny a chaty)*. Praha: Artefactum, 2020, s. 13-14

⁴² *Historie KČT*. Klub českých turistů [online]. [cit. 2022-01-05] Dostupné z: <https://kct.cz/historie>

⁴³ SVOBODOVÁ, Markéta. *Hore zdar!: stavební strategie Klubu českých/československých turistů : (útulny a chaty)*. Praha: Artefactum, 2020, s. 18.

⁴⁴ Tamtéž, s. 23-24.

⁴⁵ Tamtéž, s. 27-28.

⁴⁶ Tamtéž, s. 31-32.

⁴⁷ Tamtéž, s. 39-40.

⁴⁸ Tamtéž, s. 43-45.

Po válce Klub získává zpět svůj majetek včetně německých konfiškátů a svůj poválečný program představuje na pěti základních odvětví *čisté* turistiky – pěší, horolezecká, cyklistická, lyžařská a vodní. Posléze se však turistické spolky sjednocují v rámci organizace Sokola pod správou Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport v Československu. Začleněním turistiky pod sportovní organizaci se proměňuje její *hlavní idea*⁴⁹ a nový důraz je kladen na soutěživost, která obrací pozornost od přírody a spravování chat k samotným výkonům horolezců a běžců. Majetek Klubu je nejprve převeden pod družstevní podnik Vzlet (Sokol) a později pod národní podnik Turista (Obor tělovýchovné turistiky pod Čs. výborem tělovýchovy a sportu). Důsledkem špatné údržby byly chaty zničeny, některé vyhořely a jiným se dostalo necitlivé přestavby.⁵⁰ Po roce 1989 je činnost KČT obnovena, dnes čítá až 40 tisíc členů, avšak ze svého vlastnictví 131 turistických chat v roce 1948 uvádí již pouhých 15.⁵¹

Aktivita turistických spolků nám zanechávají určitý odkaz. Na jedné straně znamenají naději, že lze spojovat pluralitní společnost na poli cestovního ruchu a vhodnými modely integrace tak budovat společný vztah k přírodě. Na druhé straně představují zkušenost, že samotnou iniciativu je třeba budovat v rámci bohaté mezioborové spolupráce a politické podpory, aby zahrnovala dlouhodobé, kontinuální myšlení s ideovým přesahem a vlivem na širokou veřejnost. A pak je tu jakési memento v podobě útulen a rozhleden, které dnes čelí nové vlně obliby a stávají se tak univerzální odpovědí na turistický potenciál míst. Nabízí se tedy otázka, jak na tyto odkazy v dnešní společnosti vhodně navázat a využít je k nové diskusi o rozvoji a péči o krajinu.

⁴⁹ tj. „cestování v přírodě, mající za účel jednak nápravu tělesných a duševních škod, které přináší člověka civilizace, a jednak mravní a estetické povznesení člověka stykem s krásnou přírodou.“

Tamtéž, s. 49-50.

⁵⁰ Tamtéž, s. 49-50.

⁵¹ *Turistické chaty KČT*. Klub českých turistů [online]. [cit. 2022-01-05] Dostupné z: <https://kct.cz/chaty-ustredi-kct>

8 Vybrané problematické jevy českých hor

04 DNEŠNÍ HORY

Co se děje v českých horách?

Na základě analýzy a tvůrčího výzkumu pohoří Českého krátera se snažím pojmenovat a pochopit jednotlivé problematické jevy spojené se současnou lidskou invazí do krajiny. V předešlých odstavcích jsem chtěla představit vývoj našeho vztahu k horám a ukázat, že zpřístupňování a objevování krajiny, její využívání a připisování jí různých hodnot neznamena *a priori* problém, kterému čelíme dnes.

Nehledě na identitu a odlišnost míst, čteme jejich turistický potenciál a za pomoci univerzálních přístupů je proměňujeme v nabídku a urbanizujeme podle vzoru měst. Již v eseji *Generické město*⁵² Rem Koolhaas zmiňuje, že takový přístup mmj. bourá tradiční rozdíly mezi městem a venkovem a město pak „není ničím jiným než odrazem přítomných potřeb a přítomných schopností.“⁵³ Podle něj je postupné zjednodušování místní identity jednosměrný proces - není cesty zpět.⁵⁴ Podobnost míst naplňující svou turistickou příležitost podle jednotného receptu můžeme analogicky nazývat *horskými generickými městy*. Zplošťování charakteru je v kontextu přírodního prostředí riskantnější o to, že následky vytěžování krajiny mohou být již nenávratné. Turistická centra – kumulativní body oblastí – ovládá *horská gentrifikace*⁵⁵, která vytváří nový standard pro výletování do hor, a tedy i cílovou společenskou vrstvu. Jsme svědky odevzdávání odpovědnosti za budoucnost hor do rukou soukromých developerů, kteří v mnoha případech spravují místa jako vlastní byznys. Často tyto postupy nesměřují k rozvoji a přínosu v zájmu trvalých ani rezidenčních obyvatel, ale vznikají kulisy a prázdné apartmánové domy, které plní funkci kapitálu.

Turistický průmysl pomohl přinést novou prosperitu do chudých regionů. Dokázal proměnit zdánlivě neperspektivní místa v tržní hodnotu a atrakci, která pro ně znamenala finanční přínos a tedy i nový směr. Na opačné straně proces *turistifikace* popisuje komplexní dopad cestovního ruchu na prostředí, při němž jsou původní funkce sídla (obytná, obslužná, rekreační, hospodářská) vytlačovány funkcí turistickou.⁵⁶ Tento *extraktivistický vztah* má za následky proměnu urbanistického charakteru míst, jeho vysídlování nebo zmenšování komunit a ohrožování životního prostředí. Za extrémní stupeň se někdy uvádí *disneyfikace* jako komerční přeměna věcí/prostředí v duchu estetiky Walta Disneyho.⁵⁷ V tomto případě spíše pojem naráží na kulturní homogenizaci míst přesycením turistickou infrastrukturou a matně tak připomínající Disneyland.

V neposlední řadě tu působí vliv kolektivní fantazie a očekávání vytvořený medializací hor, častěji však jejich konkrétních bodů. Sbíráni ikonických míst je spojeno se společenským statutem, zážitky tak dostávají konkrétní obraz a hory fungují jako značka. Vznikají pomyslné třecí plochy mezi autenticitou a trendem, které se však stírají globálním sjednocením vnímání hor. Podle polské filozofky Margret Grebowicz dobývání hor představuje vrcholný modernismus - člověka jako překonavatele překážek přírody a horolezectví jako mediální událost pro publikum nehledě na jeho vztah k horám. Dodává, že skrz médium dochází k estetizaci, která má vliv na způsob našeho přemýšlení a konání.⁵⁸ Podobně uvažuje Lucius Burckhardt, který říká, že předchozí reprezentace má následně vliv na naši vlastní zkušenost s prostředím, ale i na to, jak danou krajinu prožíváme a jak s ní manipulujeme.⁵⁹

Medializace hor je přínosná jako zdroj informací, problém tedy vnímám spíše v samotné rétorice a selekci *středů pozornosti*. Mluvit vedle *krásy* o určitém *diskomfortu*, *výzvě a surovosti* prostředí by možná mohlo pomoci k oproštění se od konceptu systémů a standardů, v jejichž rytmu si hory přizpůsobujeme. Namísto pouhé nostalgie a iluze hor je dnes mnohem větší výzvou připustit si stávající problémy jako skutečné – vnímat tento bod jako výchozí a hledat jejich pozitivní řešení směrem k budoucímu vývoji horských oblastí.

⁵² KOOLHAAS, Rem. *Generické město (The Generic City)*. In *Texty: Rem Koolhaas*. Praha: Zlatý řez, 2014, s. 44-76.

⁵³ Tamtéž, s. 50.

⁵⁴ Tamtéž, s. 51.

⁵⁵ * *Horská gentrifikace* - vlastní pojmenování, analog. k *gentrifikaci* - změna fungování prostředí pro vyšší společ. vrstvy v důsledku skupování majetku bohatšími, zdroj: *Gentifikace*. Wikipedie [online]. [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Gentifikace>

⁵⁶ *Turistifikace*. Wiki CR [online] 2020-06-26 [cit. 2021-12-03] Dostupné z: <https://fm2.uhk.cz/wikicr/web/index.php/home/1-udritelnost/303-turistifikace>

⁵⁷ *Disneyfication*. Wikipedie [online] 2021-05-14. [cit. 2022-01-15] Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Disneyfication>

⁵⁸ *Vůči horám cítíme intimitu, lidé chtějí odpovědnější horolezectví, říká filozofka Grebowicz*. Radio Wave: Otevřené hlavy [online podcast]. Dostupné z: [https://wave.rozhlas.cz/vuci-horam-citime-intimitu-lide-chteji-odpovednejsi-horolezectvi-rika-filozofka-8594965](https://wave.rozhlas.cz/vuci-horam-citime-intimitu-lide-chteji-odpovednejsi-horolezectvi-rika-filozofka-grebowicz).

⁵⁹ BARNETT, Rod. *Review of Why Is Landscape Beautiful?* [online]. Washington University in St Louis, 2015. Dostupné z: https://www.academia.edu/42759833/Why_Is_Landscape_Beautiful

ČÁST 3: TEORIE

KRAJINNÉ A HORSKÉ VIZE

Hledání pozitivního přístupu k řešení budoucích hor

Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky (zákon č. 114/92 Sb.) Dle terminologie Evropské úmluvy o krajině (Florence 2000) krajina znamená část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a nebo lidských faktor. Plánování krajiny je definováno jako cílevědomé činnosti zaměřené na zvyšování kvality, obnovu a tvorbu krajiny (Sdělení č. 13/2005 Sb. m. s.).

V rámci hledání alternativních paradigmat a hodnot, které nebudou založeny na invazivních přístupech ke krajině a exploataci hor je třeba otevřít nové dialogy člověka s krajinou jako aktuální příspěvek k diskurzu o transformaci krajiny, jejích komunit i architektonické praxe pod vlivem klimatické změny. Tendence oddělovat od sebe přírodní krajinu a krajinu formovanou člověkem opomíjí fakt, že ač jsou ekosystémy nositeli života na planetě a vyvíjejí se nezávisle na lidské činnosti, tak veškeré přírodní systémy jsou odjakživa přetvářeny lidskou kulturou. Simon Schama v úvodu své knihy *Krajina a paměť* vybízí k novým pohledům na propojování přírodních a lidských složek naší krajiny na základě pochopení tradice a vazeb, které odjakživa člověka a přírodu poutaly k sobě.⁶⁰

Podle krajinářského architekta Jamese Cornera je krajina aktivním nástrojem, který přetváří svět nejen svými fyzickými vlastnostmi a tím, jak ji prožíváme, ale také svou schopností obsahovat a vyjadřovat ideje a zaměstnávat tak intelekt.⁶¹ Ve své esejí *Krajina jako kritická kulturní praxe* připouští, že jsme svědky zacházení s krajinou jako s obrovskou komoditou, která není vždy ku prospěchu celé společnosti, dodává však, že krajina jako ústřední idea nám umožňuje tyto problémy zviditelnovat a tak nacházet jejich řešení.⁶² Vybízí ke znovunalezení krajiny, která bude přesahovat nostalgii, konzervativní přístupy a potřeby kompenzace, která bude spojovat paměť a kulturní obohacení, sociální program s novým využitím a ekologickou diverzifikací.⁶³ Ve své vizi si představuje krajinu jako synergickou i strategickou uměleckou formu spojující různorodé a vzájemně soupeřící síly do nových osvobozujících a interaktivních celků a podněcující experiment.⁶⁴

V kontextu aktuálních témat – klimatické nouze, migrační krize a bujícího extraktivismu na naší planetě – vzniká na poli kulturních věd nespočet různých konceptů a spekulací věnujících se vztahu závislosti člověka na krajině. Pojem *terraforming*⁶⁵ se vztahuje k hypotetickým procesům přeměny ekosystémů, které by umožnily život na planetách/měsících podobný tomu na Zemi. V přeneseném významu pro naši planetární situaci tak vznikl mezioborový výzkumný program *The Terraforming*⁶⁶ pod záštitou *Strelka Institute in Moscow*, který se zabývá konceptem *planetarity*⁶⁷ ve smyslu hledání řešení planetárního urbanismu, zahrnující i nezbytné procesy jako *rewilding*⁶⁸ nebo přeorganizování zničených ekosystémů. Benjamin Bratton – jeden z autorů iniciativy – dodává, že nová role architekta by tak měla směřovat k přemýšlení o systémech na planetární úrovni a vytvářet infrastruktury propojující různé typy

9 Alpské vize, Bruno Taut (1917-1919)⁷10 Alpské vize, Bruno Taut (1917-1919)⁸

společnosti.⁶⁹ S podobnou vizí předefinování našeho vnímání prosperity pracuje současné smýšlení o *ekonomickém nerůstu*, které usiluje o přesah materialistického vykořisťování planety směrem k ekologickému, anti-kolonialistickému přístupu, jež opět odkazuje k architektuře propojené s živými procesy - pěstující tak kulturní a přírodní svět a architekturu sdílení.⁷⁰

Pro částečné uzemnění a představení si těchto velkorysých plánů v praktickém životě může fungovat myšlení domorodců. Jedním z hlavních hlasatelů je v dnešní době Tyson Yunkaporta, jenž vyzývá k pochopení přirozených cyklů a přírodních systémů. Taková znalost člověku umožní zasahovat do jednotlivých systémů a aktivně podporovat vytváření rozmanitých struktur v rámci dlouhodobé udržitelnosti a rovnováhy na planetě.

K tématu idealistické představy světa vznikly fantaskní vize *Alpská architektura* Bruna Tauta, jejichž cílem bylo sjednotit poválečnou Evropu příklonem k přírodě.⁷¹ Ve svých skicách koncipuje horskou architekturu jako symbiózu přírody a umělecké tvorby a dává tak výrazu *alpská architektura* určité nároky na vztah mezi stavbami a prostorem. Přínosem jeho utopistických konceptů v reálném i ideálním světě je především vyvolávat diskusi a podpořit znalosti, a to i dnes v kontextu rychlé urbanizace hor a zdejší převážně komerčně založené stavební činnosti.⁷²

Současné alpské vize mluví o změně politiky navrhování ve prospěch geologie, hydrologie a biologie. Hledání kompenzace postmoderních alpských spotřebitelských krajin se upíná k systému lokálních ekonomických cyklů a vedle směsi lidské činnosti, volného času a náhody by tak měly dostat prostor i diverzita, dynamika a proudění za přijetí moderních trendů a současně zachování identity.⁷³

K tématu projektů obnovy okrajových a horských oblastí vznikla tzv. *metromontánní vize (visione metromontana)*⁷⁴, která je založená na spolupráci různých územních systémů a na vzájemných vazbách s metropolitními plány – v ideálním případě tak společně přispívají ke komplexnímu plánování země. Architekti Antonio De Rossi a Laura Mascino v článku pro časopis *ArchAlp* zdůrazňují naléhavost řešení okrajových částí v kontextu covidové krize a zmiňují hory jako místa experimentů – „[...] pokroků a inovací se dosahuje v odlehklých místech [...] na projektech kulturní obnovy, v komunitních družstvech, v projektech přestavby založené na obnově kulturního dědictví a nových technologiích.“ Dodávají, že dlouhodobé analýzy však odhalují strategické problémy v systému současných politik a územního plánování. Mezi prvními fázemi pro vznik projektů reaktivace a regenerace je přehodnocení politik, které nyní zhodnocují místní zdroje a zvyšují jejich turistické hodnoty. Následným krokem pak je obrácení postoje a přijetí nové myšlenky, že okrajové oblasti nejsou místem spotřeby (příroda, tradice,..) ale územím hodné *produkce* – „*produkce nové kultury, sociálních inovací, technologických znalostí, interakce s životním prostředím a obnovených způsobů, jak dosáhnout prosperity.*“ Mezi dalšími zmiňovanými východisky uvádí budování veřejné infrastruktury a vytváření ohnisek sociálního a hospodářského rozvoje území jako prostory výměny mezi vnitřními a okrajovými oblastmi.⁷⁵

Nejen klimatická situace ale i současná pandemie ukazují na naléhavost jednotlivých řešení v kontextu svých regionů – budování vztahů k lokální přírodě, podpora rozmanitosti a místních environmentálních rysů, koordinace lidí, služeb a příležitostí a určité *kurátorování*⁷⁶ oblastí mimo centra. Vize sice představují celospolečenskou výzvu na planetární úrovni, pro účely projektu však znamenají principy, které jsou aplikovatelné i na naše měřítka. Jejich význam je zejména ve víře v inovace překonávající současné politické systémy a společenské standardy

⁶⁰ SCHAMA, Simon. *Krajina a paměť*. Praha: Argo, 2007. s. 447-449.

⁶¹ CORNER, James. *Krajina jako kritická kulturní praxe*. in: TICHÁ, J. (ed.). *Architektura a krajina: texty o moderní a současné architektuře VII*. Praha: Zlatý řez, 2017. s. 106.

⁶² Tamtéž, s. 113, 116.

⁶³ Tamtéž, s. 117-120.

⁶⁴ Tamtéž, s. 160-170.

⁶⁵ * *Terraforming*. Wikipedia [online]. [cit. 2022-01-07]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Terraforming>

⁶⁶ *The Terraforming* [online]. [cit. 2022-1-7]. Dostupné z: <https://theterraforming.strelka.com/>

⁶⁷ * *planetarita* - termín pochází přelomu století z humanitních věd, kdy vyjadřoval kritiku myšlení na planetární úrovni (v rámcich svět/globus/terra/planeta), které si mělo odporovat s tím, jak je definována pozice Země vůči člověku. zdroj: LEBEHO, Adonis. SILANTEVA, Alisa. HENDAWI, Assem. SHALYGINA, Kristina. *Deep synchronization: attuning competing modes of planetarity*. STRELKA MAG: For Planetary Governance [online]. 2021-06-09 [cit. 2022-1-21]. Dostupné z: <https://strelkamag.com/en/article/deep-synchronization-attuning-competing-modes-of-planetarity>.

⁶⁸ * *rewilding* je definován jako přístup k ochraně přírody, kdy se nechá přírodě prostor, aby se sama *zdivočela*. zdroj: *What Is Rewilding?*. Rewilding Europe [online]. [cit. 2022-1-7]. Dostupné z: <https://rewilding-europe.com/what-is-rewilding-2/>.

⁶⁹ BRATTON, Benjamin. *The Terraforming Is Not Optional: A Conversation with Joseph Grima and Sofia Pia Belenky*. in: SPACE CAVIAR (ed.). *Non-Extractive Architecture: on Designing without Depletion, Vol.1*. 1st ed., V-A-C Press and Sternberg Press, 2021. p. 198 -211.

⁷⁰ HARPER, Phineas. SMITH, Maria. *More Than Enough*. in: SPACE CAVIAR (ed.). *Non-Extractive Architecture: on Designing without Depletion, Vol.1*. 1st ed., V-A-C Press and Sternberg Press, 2021. p.223 -241.

⁷¹ TAUT, Bruno. *Alpské vize*. ERA21: Alpská architektura: Tyrolsko. 2021-11-29, 21(06), s. 22-23.

⁷² MATHIEU, Jon. *Od architektury v Alpách k alpské architektuře*. ERA21: Alpská architektura: Tyrolsko. 2021-11-29, 21(06), s. 24-26.

⁷³ KISSLING, Thomas (ed.). *Solid, Fluid, Biotic. Changing Alpine Landscapes*. Zürich: Lars Müller Publishers, 2021.

⁷⁴ BARBERA, Filippo. *Cos'è la città metromontana, oltre il metropolitano e insieme alla montagna* [online]. [cit. 2022-1-08]. Dostupné z: <https://www.che-fare.com/barbera-innovazione-metromontana-citta-metropolitana/#wpc7f-f194757-p204794-o1>

⁷⁵ DE ROSSI, Antonio. MASCINO, Laura. *Význam prostoru v projektu regenerace hor a vnitrozemí*. ERA21: Alpská architektura: Tyrolsko. 2021-11-29, 21(06), 27-29.

⁷⁶ * *kurátorování architektury* jako redifinice nové role architekta - „Singulární tvůrčí mistr se mění v aktivního zprostředkovatele architektonické tvorby, založené na mezioborové spolupráci, procesních metodách a bottom-up strategiích.“ zdroj: KOPEČ, Jakub. *Kurátorování architektury*. ERA21 [online]. [cit. 2022-20-01]. Dostupné z: <https://www.era21.cz/csl/clanky/clanky/2015-02-19-kuratorovani-architektury-editorial-01-2015/>

a v kritickém pojetí našich hodnot a priorit, které má nyní smysl obracet směrem k udržitelným přístupům plánování a ke konkrétním příspěvkům k budoucímu životu na planetě. Připuštěním si odvěké synergie přírody a člověka a vytvořením prostoru pro nové krajinné scénáře mimo rámec konvenčních transformací se nabízejí možnosti k nalezení současného významu horských oblastí.

11 Alpské vize, Bruno Taut (1917-1919)⁹

ČÁST 4: TEZE

Tato část vytváří teoretický podklad pro konkrétní vrstvy navrhování – zamyšlení nad využitím jednotlivých nástrojů směrem k pozitivnímu řešení a zhodnocování horských oblastí v našem kontextu.

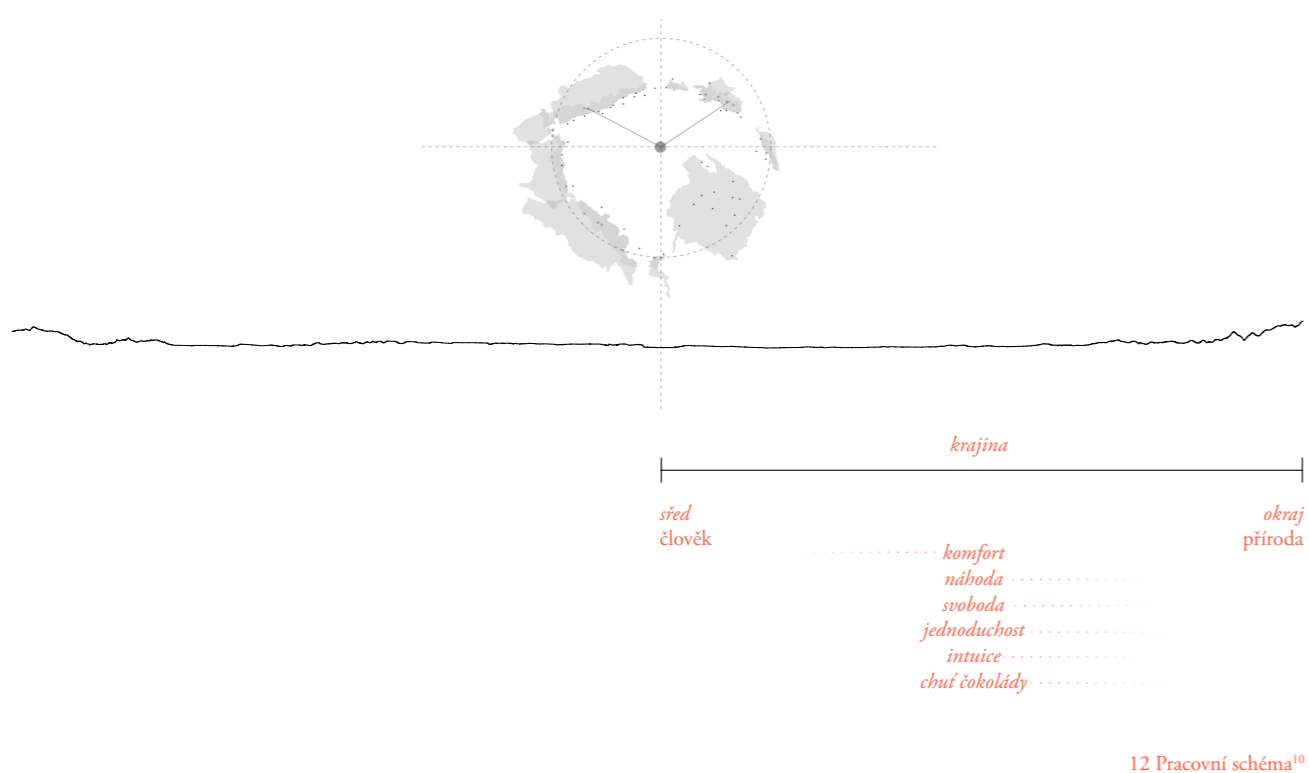
PAPRSEK

Hledání nového významu horských oblastí

Svou tezi stavím na dvou **rovnocenných** složkách krajiny – **člověk** a **příroda**. Na pomyslné škále, kterou pro účely projektu představuje jeden *paprsek* směřující ze středu (Prahy) na okraj, stavím na jeden konec člověka (sídlo) a na druhý přírodu (hory). S odkazem na předchozí kapitolu vytvářím krajinu, kterou v různých poměrech definuje člověk a příroda v návaznosti na místo.

Vztah člověka a přírody je již od 19. století základním tématem udržitelnosti. „*Udržitelný rozvoj území spočívá ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé přírodní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společnosti obyvatel území.*”⁷⁷ Ve své tezi jej používám jako objektivní nástroj pro hledání rovnováhy a definuji si jednotlivé *managementy* v rámci *pilířů environmentálního, sociálního a ekonomického*. *Jednotlivé managementy*⁷⁸ – *ochrany, zdrojů a zásahů, turismu, urbanismu a produkce* – symbolizují nástroje plánování horských oblastí v kontextu území celé Kotliny.

Samotné rozmístění managementů je subjektivní – odráží můj vztah, zkušenosti a pocity; pojmy představují intuitivní kritéria – *volné asociace*. (viz Pracovní schéma)

⁷⁷ A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj. Ústav územního rozvoje [online]. [cit. 2022-1-10]. Dostupné z: http://www.uur.cz/principy/konference/KapitolaA%5CA11_Vymezeni-PojmuUdrzitelnehoRozvoje_20060919.pdf.

⁷⁸ * Management je proces systematického plánování, organizování, rozhodování, vedení lidí a kontroly, je procesem koordinace zdrojů za účelem dosažení vytyčeného cíle. zdroj: Management. Wikipedia [online]. [cit. 2022-01-20] Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Management>

01 EKOLOGICKÝ PILÍŘ

Management ochrany

V České republice zajišťuje ochranu přírody Ministerstvo životního prostředí, pod které dále spadají orgány ochrany přírody – jednotlivé správy národních parků (NP) a Agentura ochrany přírody a krajiny, která spravuje CHKO a maloplošná chráněná území. Přestože samotný přístup ochrany je ve své podstatě konzervativní, přináší v současné situaci určité výhody, jakoe je financování projektů a částečně kontrolovaný rozvoj. Opačný přístup pak lze sledovat například v Krušných horách (Klínovec) nebo na Kralickém Sněžníku (Dolní Morava), kde oficiální plošná ochrana chybí. Řada stávajících CHKO však byla vyhlášena v 60. – 80. letech 20. století a mají zastaralé zřizovací předpisy, které jsou dnes nedostatečné pro efektivní řešení tlaku postupující urbanizace i intenzivního rozvoje sportovních aktivit v rámci cestovního ruchu.⁷⁹

V kontextu klimatické krize se objevují četné diskuze o nových přístupech synergie jednotlivých vrstev krajiny v duchu ekosystémových služeb a prostředí staveb. Diverzifikace ekosystémů a jejich provázanosti s lidskou činností se stává nutností v dosažení stabilnějších prostředí a větší biologické rozmanitosti. Problematikou se zabývá odborný metodický nástroj *Územní systém ekologické stability* (ÚSES) Ministerstva životního prostředí ČR (zákon č. 114/1992 Sb. - O ochraně přírody a krajiny). Mezi základní přírodovědná východiska pro jeho vytváření patří tzv. *Teorie ekologické stability a rovnováhy*. „*Ekologická stabilita je definována jako schopnost ekosystémů uchovat a reprodukovat své podstatné charakteristiky pomocí autoregulačních procesů - tj. schopnost ekosystémů vyrovnávat změny způsobené vnějšími i vnitřními činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce.*”⁸⁰

Cílem vymezení ÚSES je propojovat ekologicky stabilní systémy – vytvářet souvislé funkční sítě přirozených ekosystémů (na způsobu krajinných matic) a umožnit tak pohyb bioty, jež je pro jejich fungování zásadní.⁸¹ Mezi základní skladebné prvky patří *biocentra* jakožto *prostředí, která svým stavem a velikostí umožňují trvalou existenci ekosystému*⁸² a *biokoridory*, které jsou definovány jako *území, které neumožňuje rozhodující části organismů trvalou existenci, avšak umožňuje jejich migraci mezi biocentry a tím vytváří z oddělených biocenter síť*⁸³. Na biocentra a biokoridory navazuje tzv. *interakční prvek, který posiluje interakci ekologicky stabilnějších a méně stabilních ekosystémů, a tím ty méně stabilní pomáhá stabilizovat.*⁸⁴

ÚSES je nyní zpracováván ve třech měřítkách - nadregionální, regionální a místní, často však dochází k nespojitostem jednotlivých prvků na hranicích katastrů. Téma ekosystémů je dnes žádané ve všech měřítkách plánování. V horách a okrajových částech, kterým ponecháváme větší podíl přírody se však nabízí radikálnější přístupy, velkoplošné a experimentální - ve smyslu nevytvářet *jen* přírodu v urbanizované krajině, ale naopak plánovat město v rytmu lokálních ekosystémů.

Vedle ÚSES je druhým nástrojem *krajinný ráz*, jenž shrnuje přírodní, kulturní a historickou charakteristiku místa či oblasti a jehož ochrana směřuje k zachování estetických a přírodních hodnot.⁸⁵ Jeho vymezování v daných oblastech může také sloužit k vnímání regionální identity a k zachování či vytváření jejích specifík. Preventivní hodnocení území z hlediska krajinného rázu (PHKR) se provádí na čtyřech úrovních (nadregionální, regionální, mikroregionální a lokální) a součástí je tzv. *zonace* – odstupňování hodnot kvalit krajiny z hlediska všech faktorů ochrany přírody.⁸⁶ Tento dokument zejména pro velkoplošná území je v současné době nejvíce vypovídající o hodnotách krajiny pro případné investiční záměry a současně nejsilnějším nástrojem ochránců přírody pro vyjádření se k plánovaným

⁷⁹ Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025. Ministerstvo životního prostředí, 2020. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/program_ochrana_prirody_2020_2025

⁸⁰ Metodika vymezování územního systému ekologické stability. Ministerstvo životního prostředí, březen 2017. s. 10-11. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/\\$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf)

⁸¹ Tamtéž, s. 20.

⁸² Tamtéž, s. 33.

⁸³ Tamtéž, s. 34.

⁸⁴ Tamtéž, s. 35.

⁸⁵ *Krajinný ráz*. Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/krajinny_raz

⁸⁶ *Krajinný ráz a výstavba*. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Správa CHKO Beskydy [online] [cit. 2022-1-10]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/ochrana-prirody-krajiny/krajinny-raz-a-vystavba/>.

zásahům.⁸⁷

Management zásahů a zdrojů

Česká republika patří k zemím s vysokou lesnatostí, přestože největší část dnes zaujímají agroekosystémy (54%), člověkem vytvořené ekosystémy za účelem hospodářství. Lesní ekosystémy pokrývají v současné době 34% celkového území státu a 64% v rámci plochy chráněných území.⁸⁸ Lesy ve smyslu významného krajinného prvku spadají do obecné ochrany krajiny a přírody v rámci CHKO a NP. Obecná správa lesů však spadá pod Ministerstvo zemědělství a dále pod jednotlivé orgány – kraje a obce s rozšířenou působností.

V historii našeho území se lesnictví stalo příležitostí k osidlování horských oblastí a následně k jejich produktivnímu využívání, které však postupně vedlo k přeměně horské krajiny a k dramatickému úbytku listnatých a smíšených lesů, které byly v 18. – 20. století intenzivně nahrazovány hustými, smrkovými monokulturami. Dnes z důvodů přetrvávající nedostatečné smíšenosti našich lesů a dále změny klimatu a nedostatku vody dochází k oslabení zdravotního stavu lesních porostů, které vede k jejich odumírání a k rozpadu lesních ekosystémů.⁸⁹ V souhrnu vytyčených bodů Mezivládního panelu pro klimatickou změnu (IPCC) se mluví o zalesňování a obnově lesních porostů v rámci řízení přírodních zdrojů v souladu s potřebami společnosti.⁹⁰ Na tuto potřebu odpovídá *Lesnická strategie EU do roku 2030*, která představuje první vizi propojení jednotlivých odvětví a politik evropských zemí směrem ke zdravým a odolným lesům vč. lesní půdy a celého lesnického aparátu.⁹¹

Z pohledu trvalého hospodaření je nezbytná změna hospodářských postupů směrem k přírodě blízkým postupům. Z hlediska posílení ekologické stability lesních ekosystémů je zásadní navyšování jejich druhové pestrosti nebo převody lesních porostů, jejichž cílem je vypěstovat les s bohatou horizontální a vertikální výstavbou.⁹² Vzhledem k různým prioritám (údržba, efektivita a organizace těžby) nejsou tyto postupy vždy vyhovující, v horských oblastech si však můžeme dovolit jiné typy hospodaření s důrazem na kvalitnější péči i zdroje. Zde může sloužit tzv. *výběrný les*, který je věkově, druhově i prostorově různorodý, zahrnuje *selektivní těžbu* dřeva a vytváření tak diskontinuální mozaiky na lesní hmotě, která přispívá mmj. k udržitelnému využívání obnovitelné energie z biomas. Také je vhodnější pro budování bioekonomiky založené na nedřevěných produktech (houby, lesní plody, semena, byliny, pryskyřice).⁹³

Jinou alternativou v rámci vytyčených cílů se nabízí tzv. *agrolesnictví* jako tradiční způsob hospodaření. V kopcovitých oblastech a vrchovinách s méně úrodnými půdami jsou vhodné zejména *silvo-pastevní systémy* představující lesní a luční pastviny. Mimo šetrnějšího hospodaření lze zmínit i další výhody - tj. *environmentální* v podobě integrace dřevin do produkčních systémů, které mají následně příznivý dopad na půdu i biodiverzitu, *ekonomické* zejména v navýšení produkce a *sociální* jako pracovní příležitosti, nové kulturní zvyky a budování vztahu lidí ke krajině.⁹⁴

Horské oblasti jsou také přirozeným zdrojem vody. Jako příspěvek k hledání řešení globálních klimatických změn vznikl ideový projekt pro uplynulé benátské Bienále – *Common Water*, který představuje alpskou krajinu jako ekologický ostrov - jako zdroj energie a vody, biodiverzity a zároveň přirozenou turistickou destinaci. Formování nových

⁸⁷ ŠTĚBLOVÁ HRONOVSKÁ, Kateřina. KUPKA, Jiří. *Využití různých typů preventivních hodnocení krajinného rázu při výstavbě*. TZB-info [online]. 2015-08-03. [cit. 2022-1-20]. Dostupné z: <https://www.tzb-info.cz/13055-vyuziti-ruznych-typu-preventivnich-hodnoceni-krajinneho-razu-pri-vystavbe>.

⁸⁸ *Czechia*. Biodiverzity - Information System fo Europe [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://biodiversity.europa.eu/countries/czechia>

⁸⁹ *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. Ministerstvo životního prostředí, 2020. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/program_ochrana_prirody_2020_2025

⁹⁰ *Mezivládní panel pro změnu klimatu 2014*. Souhrnná zpráva Páté hodnotící zprávy Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC). Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/souhrnna_zprava_ipcc_2015/\\$FILE/OEOK-IPCC_SYR_report_CZ-20150504.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/souhrnna_zprava_ipcc_2015/$FILE/OEOK-IPCC_SYR_report_CZ-20150504.pdf)

⁹¹ LNĚNIČKA, Jiří. *Co přináší nová Lesnická strategie EU do roku 2030?*. Fakta o změně klimatu. [online]. 2021-12-06 [cit. 2022-1-20]. Dostupné z: https://faktaoklimatu.cz/explainery/lesnicka-strategie-eu?gclid=CjwKCAiA0KmPBhBqEiwAJqKK47FVnYVo_OZLHrvmmLVWlvZ8-CXm_kNkE10S_z1aJBnvFCy4hJPzhoCzm8QAvD_BwE

⁹² ERBER, Aleš. *Možnosti adaptace lesů*. online] 2021-12-06 [cit. 2022-1-20]. Dostupné z: <https://www.aleserber.cz/rubrika/adaptace-lesniho-porostu/>

⁹³ LNĚNIČKA, Jiří. *Co přináší nová Lesnická strategie EU do roku 2030?*. Fakta o změně klimatu. [online]. 2021-12-06 [cit. 2022-1-20]. Dostupné z: https://faktaoklimatu.cz/explainery/lesnicka-strategie-eu?gclid=CjwKCAiA0KmPBhBqEiwAJqKK47FVnYVo_OZLHrvmmLVWlvZ8-CXm_kNkE10S_z1aJBnvFCy4hJPzhoCzm8QAvD_BwE

⁹⁴ VITYL, Andrea (ed.). *Souhrnná zpráva k pracovnímu balíčku 1 projektu AGFOSY. Současný stav implementace agrolesnictví v partnerských zemích* [online]. [cit. 2020-01-11]

Dostupné z: http://agrolesnictvi.cz/wp-content/uploads/2019/11/AGFOSY_Report_IO1_CZ.pdf

vnitřních a vnějších vztahů v kontextu pohoří je postaveno na jejich vzájemné spolupráci a připravenosti. Tvorba ledovcových jezer a tání sněhu by se v budoucím systému souhry nových technologií a naší citlivosti vůči planetě (nové infrastruktury) mělo stát novým zdrojem energie pro města v podhůří.⁹⁵

Klima českých hor se bezpochyby liší od alpského, každý region má však svá bohatství. Výzvou pro projekt je takové zdroje hledat v našem prostředí a zahrnout je do komplexního plánování. V návaznosti na výše popsané vize se také nabízí nejen pochopit a propojovat stávající ekosystémy, ale na základě znalosti a předvídatelnosti jednotlivých přírodních procesů používat různé typy zásahů k cílenému obnovování a urychlování jejich cyklů. Samotný proces navrhování by se tak rozšířil ze statických – stabilních forem/budov, také o dynamické – proměnné režimy.

02 SOCIO-EKONOMICKÝ PILÍŘ

Management turismu

Dlouholeté tradice využívání českého území – od trampingu, skautů, charaření, lyžování, skalního lezení až k peším pochodům – se staly součástí naší kultury a tedy výchozím bodem pro definování nových volnočasových krajin. Turistickou síť definují různé faktory a zejména pak vztahy mezi nimi. Pro fungování rekreace se uvádí – *volný čas, periodičita, prostředí, dostupnost, forma a vybavenost*⁹⁶. Z hlediska intenzity zážitku lze uvažovat – *popularitu místa, náročnost a komfort, interakci s prostředím a dostupnost Wi-Fi* a další jako – *fyzická kondice, vztah, počasí a nálada*, které dělají z výletu individuální zážitek. Pro překonání bodových přetlaků se nabízí zahrnout do plánování různé *modely výletů*, které si kladou za cíl rozšířit spektrum nabídky směrem k alternativám vedle kumulačních center, hlavních cílových bodů a tahů.

Balancování na hraně turismu jako pozitivní hybné síly a momentu, kdy se jeho jednotlivé vrstvy začínají s fungováním města rozcházet, je kontinuální proces, který je třeba stále korigovat směrem k vyváženosti, rozmanitosti, udržitelnosti a místní prosperitě za pomoci kreativity a vhodných vstupů do prostředí. Určité vzorce chování lze jednoduše pozorovat a na základě jednoduchých úvah – *kolik toho který návštěvník do prostředí přináší a kolik si bere* – dedukovat základní poměry mezi konzumentem a prostředím. Nové výzvy řešení turismu směřují k hledání způsobů, jak přitékající energii do hor lépe využívat, možná distribuovat a zároveň proměňovat v prospěch místních lidí i ekosystémů. Tato logika je naprosto zásadní i ve vztahu přírodních národů k přírodě – *pokud si od ní něco беру, budu to muset zase vrátit*.⁹⁷

Udržitelné používání hor by mělo zohledňovat jednotlivé modely výletů, které jednak zajišťují diverzifikaci nabídky, a tedy rozptyl lidí, ale i rozfázování výletů podle stupňů obtížnosti, dostupnosti a vybavenosti na principu *výškových táborů* (body zlomu). Turistická síť pak odpovídá hierarchizaci výletů a v návaznosti na jejich charakter generuje typy zásahů, infrastruktury, architektonické typologie a formy pro zajištění základní vybavenosti. Samotný *horský mobilizátor* vždy vyžaduje kritickou rozvahu nad jeho dopady na životní prostředí a nad následným provozem. V rámci této citlivosti se nabízí upřednostňovat méně trvalé zásahy v méně atraktivních zónách – tzn. mimo vrcholy a samotná přírodní lákadla.

Doplňující strategickou úlohu zastává *management režimů*, kterým lze reagovat na sezónní přetlaky v důsledku turistických nabídek. Zde je vhodné zmínit, že každé místo má své přirozené sezónní vrcholy jindy, které vedle rytmů daných systémem (prázdniny, svátky,..) zanikají. K docílení vyváženosti programů se nabízí otázka naplnění mimo-sezónních životů ve formě kulturních, vzdělávacích, sportovních a jiných společenských akcí.

⁹⁵ VOGT Landscape Architects. *Common Water - The Alps* [online]. [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: https://vogt.arch.ethz.ch/wp-content/uploads/2021/05/INDESIGN_210519_Biennale_Vogt_QR_Text_ohne-Buttons.pdf

⁹⁶ *Principy a pravidla územního plánování, Kapitola C – Funkční složky, C.6 Rekreace*. Ústav územního rozvoje [online]. 2011-06-20 [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C6-2011.pdf>

⁹⁷ VOTAVOVÁ, Klára. *Opustíme růst jako měřítko blahobytu. Ekonomika musí cílit na potřeby lidí, říká Hickel*. Alarm [online]. 2022-01-19 [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <https://a2alarm.cz/2022/01/opustme-rust-jako-meritko-blahobytu-ekonomika-musi-cilit-na-potreby-lidi-rika-hickel/>

Management urbanismu

V reakci na výše zmiňované generické přístupy k oblastem s turistickým potenciálem postrádám určité kvality na poli plánování vycházející ze vztahu k místu a vytvářející atmosféru *horského klima*. Schémata tradiční české podhorské/horské vesnice i koncentrace zástavby respektovala modelaci terénu a jeho členitost.⁹⁸ Práce s místní topografií bývala stěžejní a určovala jak místa stavby tak jejich samotnou architektonickou formu. Od chvíle, kdy člověk začal ovládat přírodu a vyvinul takové technologie, že přestal být terén překážkou, jsme svědky zahušťování zástavby a městskému způsobu výstavby i ve vyšších nadmořských výškách. Požadavky na využívání tradičních postupů v určitých lokalitách, které by částečně přispěly k autentičnosti, se pomalu vytrácí z regulačních plánů.

První ideový vzor české chalupy vznikl pro *Jubilejní zemskou výstavu (1891)* jako kombinace typů a motivů chalup ze severních Čech spojených ve vernakulárním jazyku secese.⁹⁹ Ten se stal inspirací pro první útulny Klubu českých turistů, jenž se později zasloužil o typizaci turistických chat v duchu univerzálního *horského stylu* – kamenný základ, dřevěná roubená konstrukce a šindelová střecha (např. Masarykova chata na Šerlichu).¹⁰⁰ Dnešní snaha o imitaci tradičního selhává na používání současné technologie a zároveň levnějších materiálů, které jsou paradoxně odolnější vnějším vlivům (např. trvalé barvy a laky na ošetření dřeva na fasádě či zateplování extrudovaným polystyrenem). „*Metoda v lidovém kontextu stavění je kombinací materiálu, nástroje a procesu.*” Dle definice je *vernakulární architektura* převážně z lokálních zdrojů a odpovídá danému environmentálnímu prostředí – lokálnímu klimatu, flóře, fauně a místnímu způsobu života.¹⁰¹ Dnes to může být soubor faktorů souvisejících s pobytem v přírodě, ale samotná typologie se už z praxe téměř vytratila. Pro dnešní potřeby se nabízí spíš otázka, jak překlenout pomyslnou propast mezi kempem a apartmánem.

Prostor pro nové strategie a rozvoj nemusí nutně znamenat tlak na novou výstavbu, ale může uvažovat v širším spektru nástrojů - např. změny ve využívání ploch, nová náplň či příležitosti pro již existující územně fixní kapitál. Dnes již tolik diskutovaná *cirkulární ekonomika* zahrnuje i téma využívání prázdných domů.¹⁰² V okrajových oblastech se nachází opuštěná zemědělská stavení nebo nemovitosti bývalých manufaktur, která mají potenciál minimálně pro víkendové využívání či tradičnější formy turismu.¹⁰³ Staré industriální budovy lze pojmout jako nová komunitní místa: jako multifunkční domy s ateliery, workshopy nebo i pronajímatelnými částmi k dočasnému přespávání - pro sportovní kluby nebo i pro home-office pracovníky. V principu nových transformací z hlediska využívání budov se apeluje na funkční adaptabilitu staveb, jejich údržbu, odolnost a recyklovatelnost materiálů. Jedním z mnoha příkladů konverzí mohou být bývalé vojenské struktury a bunkry v krajině ve Švýcarsku, které se začaly rozprodávat pro opětovné použití jako domy, datová centra nebo manufaktury.¹⁰⁴

Tvorba nové sítě je *intuitivní* – založená na propojování ohnisek, citlivém doplňování nezbytné infrastruktury, nové prioritizaci funkcí a služeb, kurátorování volnočasových krajin a symbiotickém vztahu s přírodou. V rámci řešení dostupnosti je důležitá i dopravní vyváženost, hierarchizace cest a způsobu přepravy. Vedle staveb pro turistické účely, sezónní pobyty nebo i druhé domovy je třeba vytvořit prostor pro potřeby zdejších obyvatel – komunitní zdraví, vzdělání a kulturu. Jednou z odpovědí na synergii popsanych vrstev v navrhování může být skandinávský přístup. V procesu plánování norského města Brekstad byly hlavními kritérii skutečné potřeby člověka. Projekt se stal pilotním v rámci vládní iniciativy *Communities of the Future*, jejímž cílem je vytvoření modelových komunit na podporu udržitelného růstu norských vesnic.¹⁰⁵ Podobně inspirativní je příběh švýcarské vesnice Vrin, ve které se podařilo spojit tradiční a kulturní dědictví s novými, aktuálními potřebami místních obyvatel, včetně nových zemědělských staveb umožňující soudobý způsob obdělávání půdy. Architekt Gion Caminada zde vsadil na opačný postup než švýcarská vláda, která se rozhodla podporovat potenciálnější centra, a zaměřil se na periferii, která by podle něj

⁹⁸ KUČA, Karel. *Urbanismus venkovských sídel v českých zemích*. Kulturné historické dědictví kolem nás [online]. [cit. 2022-01-13]. Dostupné z: <http://elearning.historickededitvi.com/zobraz/materialy/odborne-texty/urbanismus>

⁹⁹ SVOBODOVÁ, Markéta. *Hore zdar!: stavební strategie Klubu českých/československých turistů : (útulny a chaty)*. Praha: Artefactum, 2020. s. 16-18.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 95.

¹⁰¹ PAPANĚK, Victor. *The Green Imperative*. 2nd ed. London: Thames & Hudson Ltd., 2021. s. 126.

¹⁰² *Circular Economy - Principles for Building Design*. European Commission [online]. 2020-02-21 [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/39984>

¹⁰³ CARLOW, Vanessa Miriam. Institute for Sustainable Urbanism ISU, TU Braunschweig (ed.). *Ruralism: The Future of Villages and Small Towns in an Urbanizing World*. Berlin: Jovis, 2016. p.296

¹⁰⁴ KOHLSTEDT, Kurt. *Self Sabotage: The Swiss Strategy of Rigging Vital Infrastructure to Explode*. 99% Invisible [online]. 2020-05-11 [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://99percentinvisible.org/article/designed-for-demolition-why-the-swiss-rigged-critical-infrastructure-to-explode/>

¹⁰⁵ C.F. Møller Architects - Brekstad. Dosupné z: <https://www.cfmoller.com/p/Brekstad-i3108.html>

v případě jednostranného podporování center jen přinesla nárůst opuštěných vesnic.¹⁰⁶ Podnětným příspěvkem do diskuse může být i švýcarský Zermatt, který je dlouhodobě velmi oblíbenou destinací a každoročně čelí velkému přílivu turistů. Samotné město tvoří tzv. *car-free zone* a je obsluhováno sítí ozubnicových drah, do města se tak přijíždí po železnici z odstavného parkoviště. Celé město funguje jako organismus – v propojenosti a soudržnosti, využívající endogenní zdroje a systém veřejné dopravy.

Management produkce

Téma nezávislé krajiny v horských oblastech začíná přípuštěním si nových významů a v jejich aktivní podpoře. Prostor pro manufaktury, malé farmy a jiné podniky místního charakteru jsou základem pro rozvoj lokální mikroekonomiky. Nové sítě tak mohou využívat silnou regionální identitu k propojování marketingových organizací a vytvářet konkurenci na trhu. Zájem o lokální potraviny vyšší kvality a v rámci kratších dovozních řetězců roste a nový prostor dostává i touha po soběstačnosti. Cílem *nového* systému je propojovat lokální kreativitu a jednat na národní úrovni - na principu *glocal* sdílet globální zkušenost. Centra místní produkce už nejsou jen místem turistického průmyslu, ale spojníkem sociálního a hospodářského rozvoje v rámci širšího území.¹⁰⁷

V této vizi místní organizace podporují tvorbu komunit, pracovních příležitostí a vytváří prostor pro sociální inovace. Sociální infrastruktura se stává novou ambicí pro architektonickou praxi – tvorba prostoru pro sociální kontakt, pro místní iniciativu a participaci zdejších obyvatel. Zajímavým příkladem může být projekt *Ore – Experiences on the Border*, který se zabývá problematikou hranic a představuje je jako prostor nových zkušeností, hodný zkoumání. Tým architektů a umělců se zapojil do různých participovaných procesů a workshopů s místními obyvateli a jejich mobilní forum se stalo místem vzájemných dialogů a zkušeností. Projekt staví periferii do popředí – obrací pozornost k její sociální a kulturní struktuře a dává jí hlas k vyjádření svého názoru na tvorbu nového prostředí i své pozice.¹⁰⁸

Nový zájem o krajinu i žití v přírodě je dnes poměrně aktuálním tématem i v kontextu vzrůstajících cen pozemků a bydlení ve městě. Každá energie *zdola* je novou příležitostí pro současné osídlování krajiny i cestou pro regeneraci horských oblastí. Ty mají navíc potenciál fungovat jako celek určený jejich geografickým vymezením, na rozdíl od měst a katastrů v Kotlině, které jednájí víc jako autonomní jednotky. Výhodou *horského regionu* tak může být i vznik společenství a sítě, která bude propojovat lidi, služby i zážitky.

¹⁰⁶ FEARSON, Amy. *New exhibition showcases the work of Swiss architect Gion A Caminada*. Dezeen [online]. 2014-04-16 [cit. cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://www.dezeen.com/2014/04/16/gion-a-caminada/>

¹⁰⁷ CARLOW, Vanessa Miriam. Institute for Sustainable Urbanism ISU, TU Braunschweig (ed.). *Ruralism: The Future of Villages and Small Towns in an Urbanizing World*. Berlin: Jovis, 2016. p.107-109.

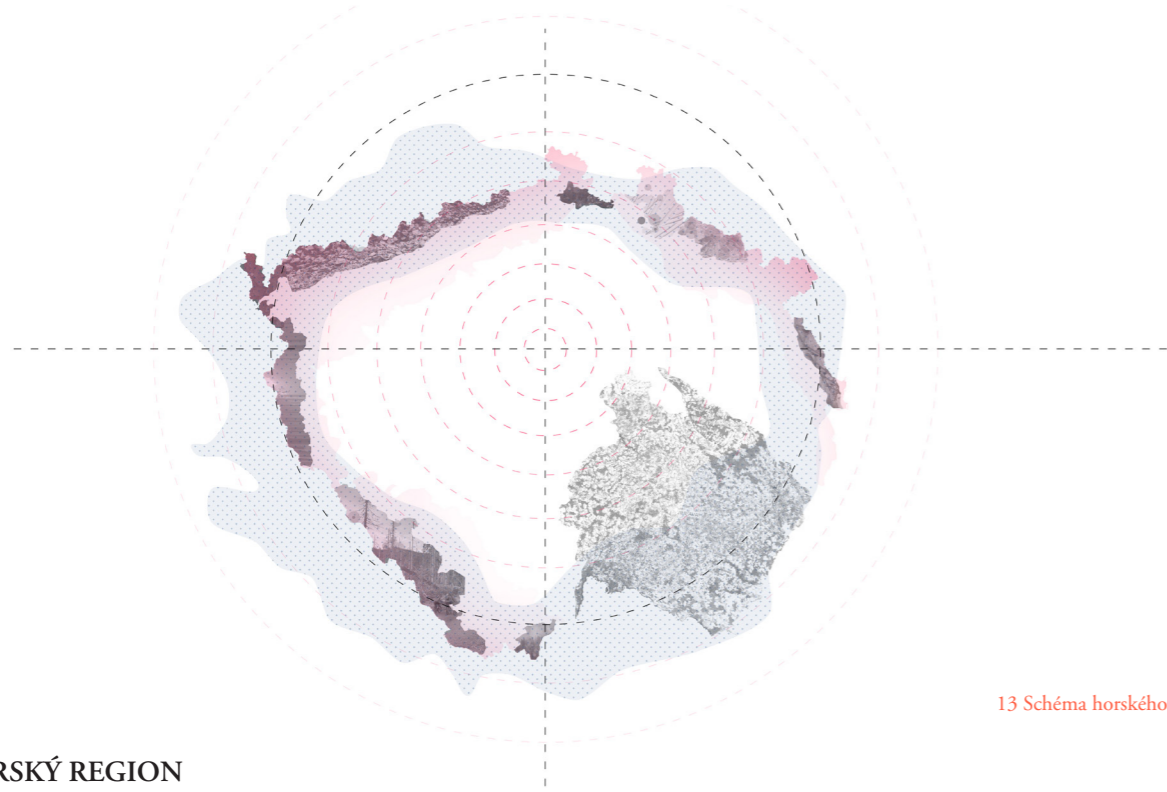
¹⁰⁸ ARAGNO, Fabrice. AYOUB, Mounir. LACAILLE, Vanessa. SZCZEPSKI, Pierre. *Ore: Experiences on the Border*. 1st ed. Zurich: Pro Helvetia and Lars Müller Publishers, 2021.

ČÁST 5: SPEKULACE

Překlenutí mezi teoretickou a praktickou částí tvoří úvaha nad možnostmi aplikace demonstrováných přístupů, v rámci které rozvíjím koncept horského regionu.

Uvažuji o současném významu horských oblastí, které zároveň překonává dosavadní tendence zhodnocování přírodních lokalit na základě jejich turistického potenciálu a příležitostí soukromého zisku. Představuji si *prstenec* hor jako *novou nezávislou krajinu* s vlastním životem, která reflektuje specifika, identity, historii i vývoj jednotlivých pohoří, současně však představuje ideový rámec pro jejich vzájemnou interakci a spolupráci k vytváření diverzifikované nabídky pro kolektivní i osobní potřeby. Další ambicí je překlenout sudetskou historii českého pohraničí, která dodnes tvoří propast mezi vnímáním *okraje* a *středu*.

Vize alternativního vývoje českých hor vzniká mimo pravidla stávajícího společenského a politického systému. Cílem je navrhnout citlivější modely vnímání krajiny a zásahů, které by pomohly zpět integrovat okrajové oblasti do kontextu země a vytvořit jim důstojný prostor na poli plánování.

13 Schéma horského regionu

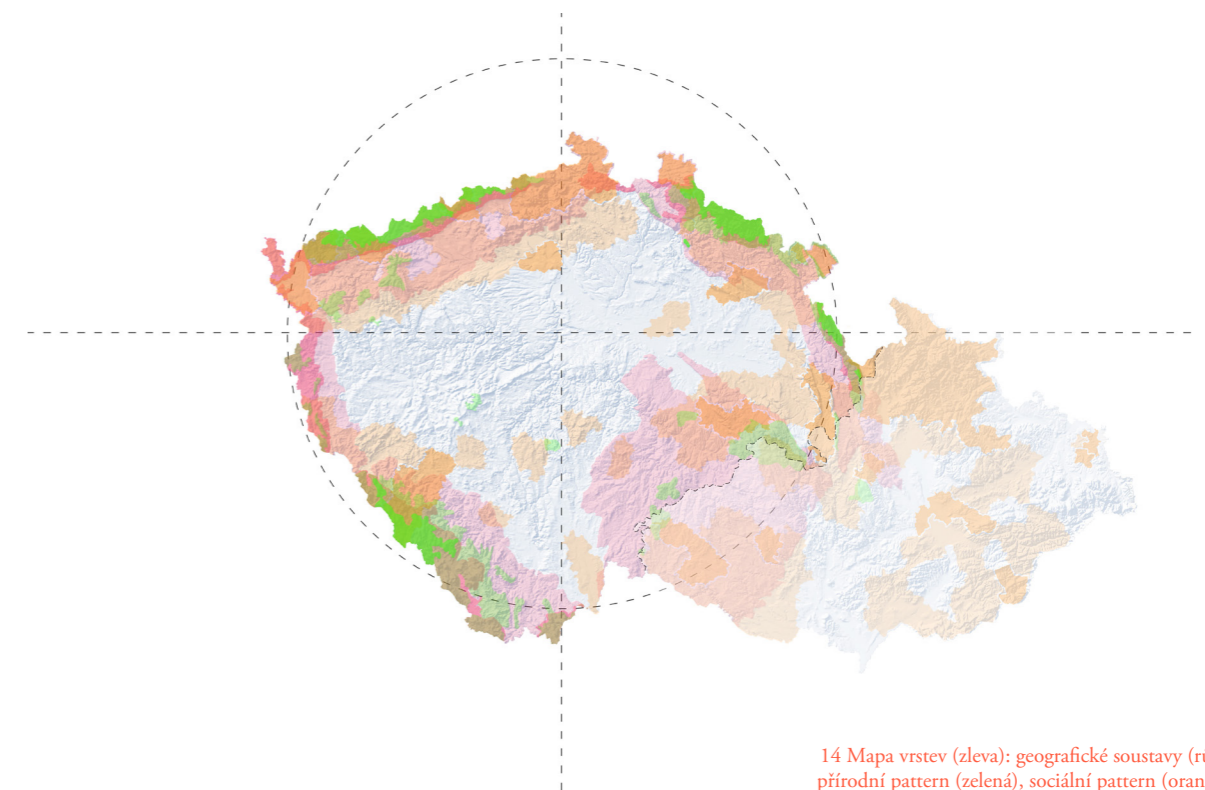
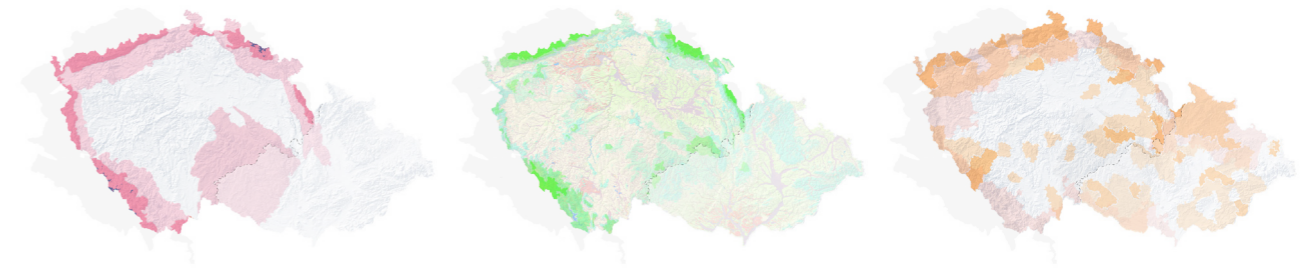
HORSKÝ REGION

Horský region představuje spekulativní prostor tvořený skutečnými lidmi, přírodou a geografii. Propojuje sociální a ekologická témata v rámci nadregionální, národní a nadnárodní spolupráce. Souvisejícím předpokladem je důraz na mezioborovou diskusi. Nová *teritoriální agenda* usiluje o interferenci komunit a přírodních ekosystémů, potřeb lidstva a planety a reaguje na současné dichotomní tendence mezi člověkem a přírodou. Ideou regionu je podpořit komplexitu územního plánování a současně apelovat na vznik silných politik pro rozvoj *okraje*, případně cílených dokumentů k popisu a rozvoji hor.

Nový socio-ekologický region navazuje na prohlubující se rozdíly mezi okrajem a středem. Jeho vymezení je rámcově určeno třemi exaktními vrstvami – *geografické soustavy* (nadmořské výšky, geografické celky – podhůří, hory), *přírodní pattern* (klimatické pásy – mírně chladný a chladný, mapa potenciální vegetace) a *sociální pattern* (sudety – územní zábor 1938, mapa socioekonomicky slabších oblastí – odlehlé regiony).

Na základě jednotlivých vrstev si určuji složky pro účely projektu – **člověk** (sociální vztahy a tradice), **příroda** (přírozené procesy) a **subjektivita** (vlastní vnímání hor, ritualizace, individuální zážitky).

Bruno Latour uvádí, že jednou z naléhavostí dnešní klimatické situace je přemostění dvou disciplín – *fyzické geografie* (physical geography) a *lidské geografie* (human geography), které byly v průběhu devatenáctého století rozděleny. Dodává, že je načase znovu definovat vztahy mezi *přírozeným prostředím* (natural environment) a *sociálními interakcemi* (social interactions) a současně se zabývat otázkou, jak toto *znovupropojení* reprezentovat.¹⁰⁹

14 Mapa vrstev (zleva): geografické soustavy (růžová), přírodní pattern (zelená), sociální pattern (oranžová)¹¹

Hranice horského regionu není linie, je to *zóna* – různě široká, proměnlivá a dynamická – mění se s aktuálními přírodními podmínkami a reaguje na příležitosti lidské spolupráce. Pro její určení slouží prolnutí předdefinovaných vrstev a situace konkrétního území (potřeby a příležitosti). *Přechodné pásmo* komunikuje na obě strany – *dovnitř* i *ven* – a je místem *rovnosti* člověka a přírody.

¹⁰⁹ FERRARI, Marco. PASQUAL, Elisa. BAGNATO, Andrea. *A Moving Border: Alpine Cartographies of Climate Change*. 1st ed., New York: Colombia Books on Architecture and the City, Karlsruhe: Center for Art and Media, 2019. p. 13-15

ČÁST 6: METODA

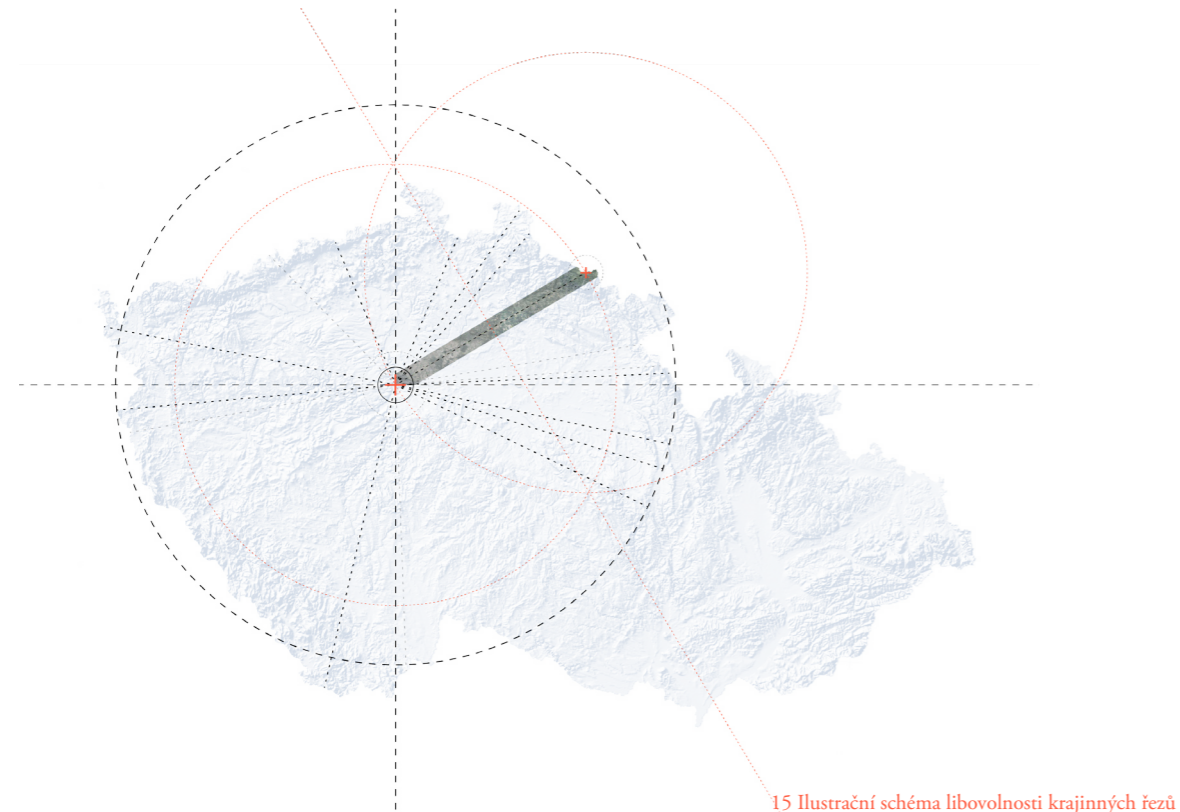
Uřčuji si metodu postupů a definuji nástroje, se kterými rozvíjím myšlenku rovnosti dvou krajinných složek – člověka a přírody. Mým územím je krajina mezi středem a okrajem.

Ideu rovnosti jednotlivých složek krajiny představuji na pomyslné škále – *paprsku* – ze středu na okraj, z města do přírody. V kontextu hledání současného významu pohraničních horských oblastí navazuji na specifickou topografii Čech a centrickou polohu Prahy. Paprsek má šířku 10 km. Znázorňuje vztahy mezi oběma konci, proměny krajiny v širších vztazích a sleduje *cestu do hor*.

Pro *tvůrčí výzkum* a následná rozhodnutí kombinuji metody *mentálních map*, klasifikaci vlastních dojmů (pocitové koláže), exaktní analýzy (data a faktické zdroje), výpovědi lidí se zkušenostmi s daným místem a formy osobního zážitku – *chůze jako kognitivní nástroj*¹¹⁰ – pro vlastní způsob vidění, poznávání a mapování¹¹¹.

01 KRAJINNÝ ŘEZ

Pracuji se schématem *krajinného řezu*. Schéma zobrazuje spektrum proměn krajinného patternu ve vztahu ke geografickému vymezení Kotliny i ke konkrétnímu místu. Ideou je vyvážení rolí určující podobu krajiny a tvorba kontinuálních přechodů mezi urbanizovanými a přírodními oblastmi nad rámec politického vymezení (správa krajů, katastry obcí, ochrana přírody a životního prostředí).

15 Ilustrační schéma libovolnosti krajinných řezů

*Pro modelovou situaci volím řez z Prahy (střed města – 50°05'19"N, 14°25'17"E)¹¹² do Krkonoš (Sněžka – 50°44'10"N, 15°44'25"E) z důvodu nejextrémnějších jevů a kontrastů. Tlaky ovlivňující proměny Krkonoš používám jako referenční pro očekávané rozpínání současných tendencí na další hory Kotliny.

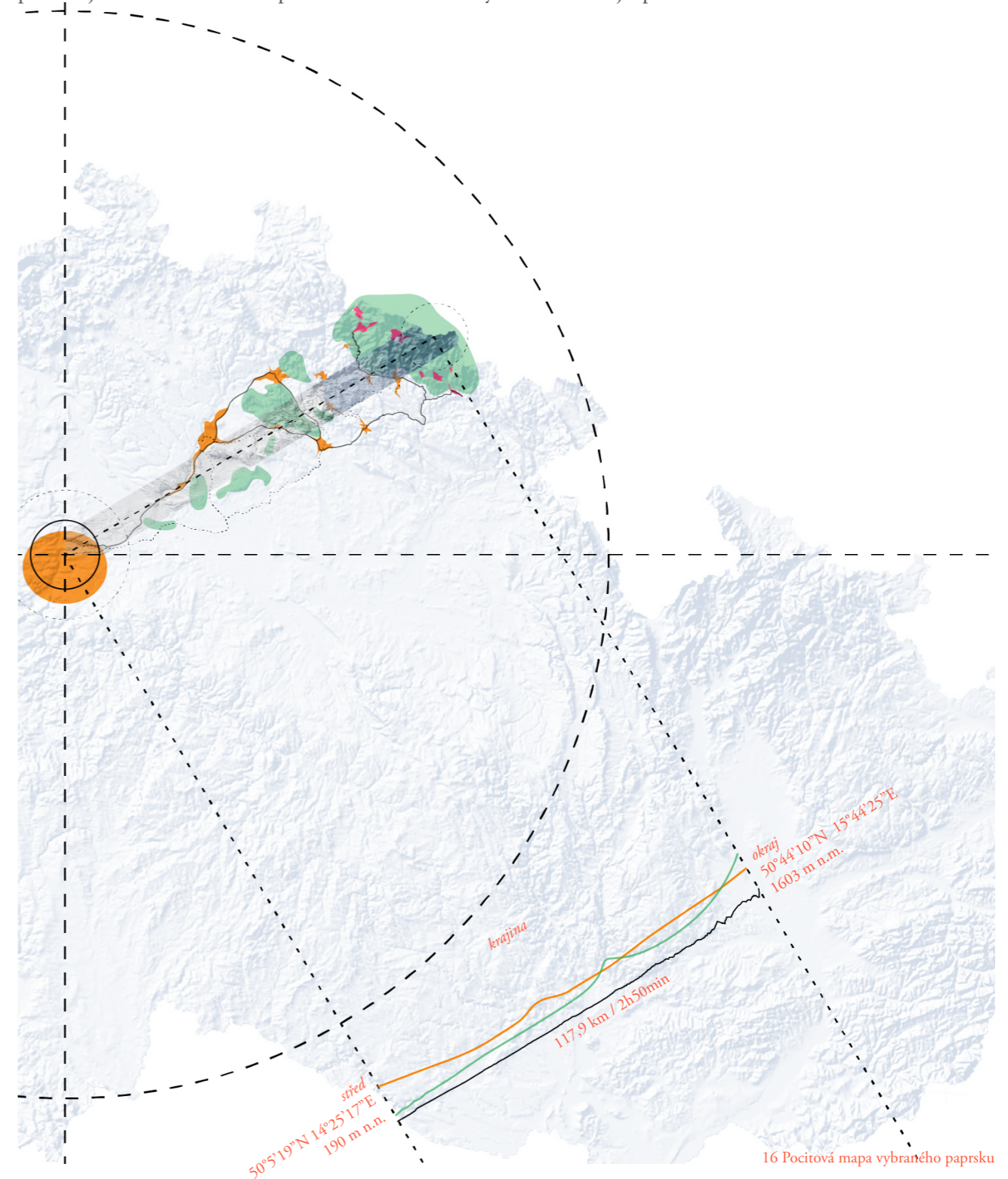
¹¹⁰ CAPDEVILA, M.I. in *Walking On A Straight Line*. in HILTI, L., CAPDEVILA, M.I. Studio Venice. *The Atlas of Remoteness: Walking THE LINE from Rheinu to Siba Brünna, Liechtenstein*. 1st ed., Triesen: Infinite Publication Series, Institute for Linear Research, 2021. p.175-188.

¹¹¹ FERRARI, Marco. PASQUAL, Elisa. BAGNATO, Andrea. *A Moving Border: Alpine Cartographies of Climate Change*. 1st ed., New York: Colombia Books on Architecture and the City, Karlsruhe: Center for Art and Media, 2019. p. 193-211.

¹¹² * střed města určující zeměpisnou polohu; zdroj: https://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/o_praze/zakladni_informace/index.html

Navrhuji tak *vyvažovací systém – teritoriální re-balanc* – který vybalancovává složky **člověk** a **příroda**. V řezu pracuji s fragmentací krajiny, kde v kontextu definovaných *úseků* vždy určuji **prioritní složku** (člověka/příroda) a následně navrhuji jednotlivé nástroje vyvažování : **managementy ekologického pilíře** (příroda) – *ochrany, zdrojů a zásahů* a **managementy socio-ekonomického pilíře** (člověk) – *turismu, urbanismu a produkce*.

Krajinný řez představuje nástroj pro komplexní *regionálního plánování*. Nabízí určitý *koncept všednosti* – práci s místním potenciálem a péči o lokální hodnoty v širším měřítku. Snaží se tak upozornit na nedostatečné zohledňování *krajinného rázu* mimo definované *highlighty* a absenci dlouhodobého plánování ve prospěch ekologické budoucnosti. Smyslem není *zestěnit, sjednotit a regulovat*, cílem je nabídnout nové způsoby udržitelného vztahu člověka a přírody ve formě nástroje pro jakékoliv měřítko s prostorem pro *volnost, individuální kreativitu a náhodu*. Lze jej použít i jako abstraktní rámec pro soutěžní zadání na vytvoření studie již pro konkrétní lokalitu.

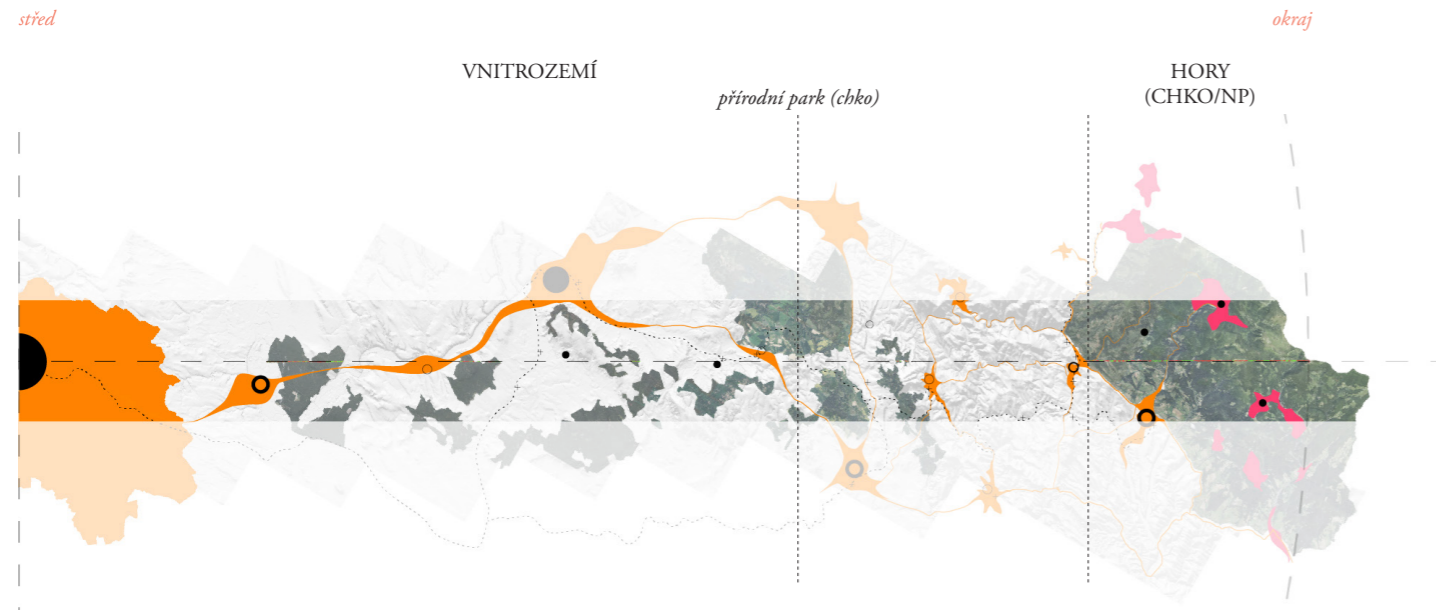

02 SCÉNÁŘE

Model scénářů vývoje krajiny v rámci paprsku používám ve třech fázích. Stávající stav a schéma současných tendencí plní funkci analýzy a pomáhá pojmenovat problematické jevy, které ještě více zvýrazňuji a posouvám dál ve scénáři extrémního vývoje (horizont cca 10 let). Vůči němu se vymezují navrhovaným ideálním scénářem.

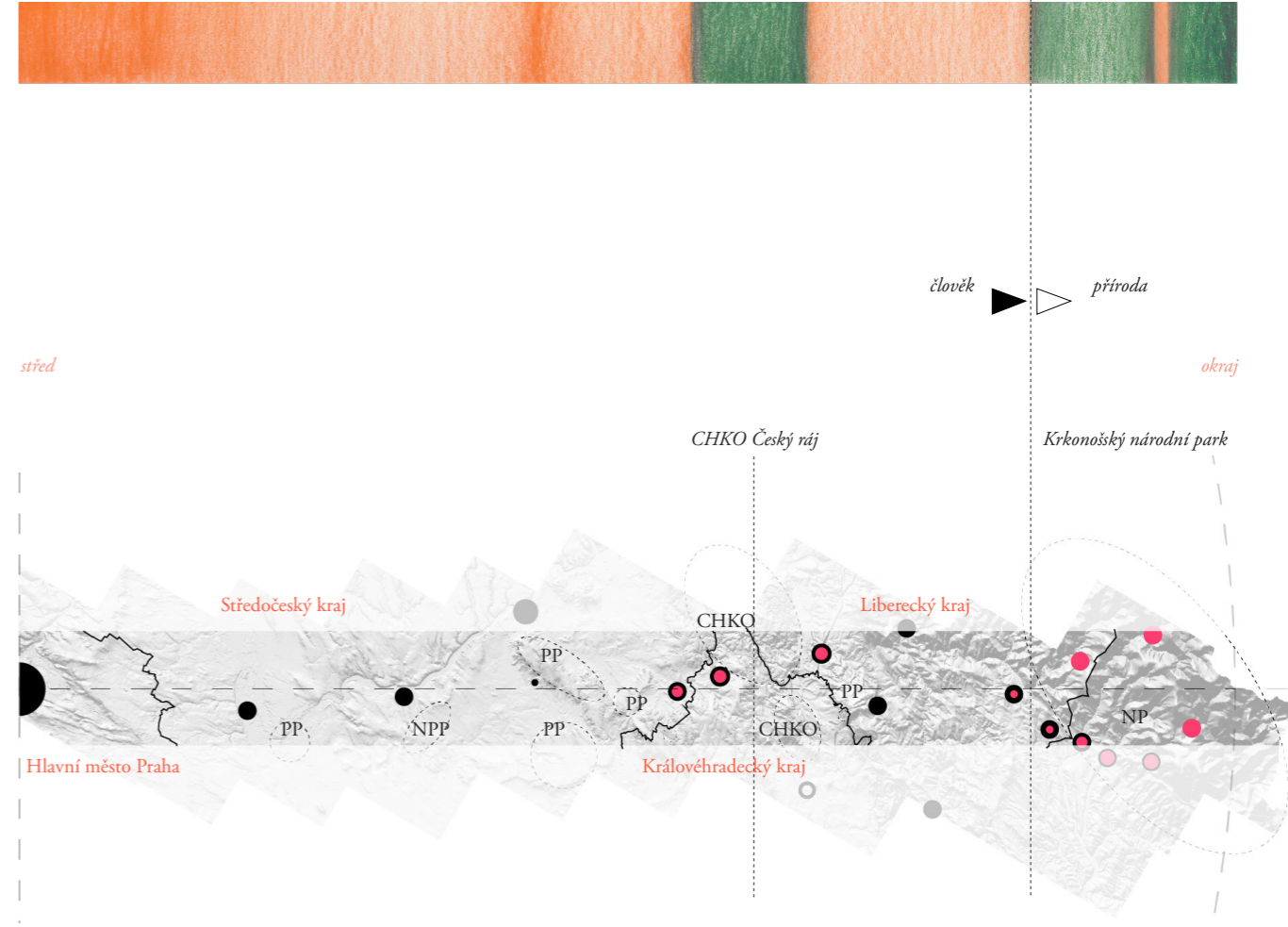
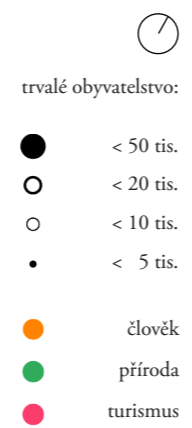
I. Stávající stav:

V prvním kroku se odkazuji na současný stav, který je ve všech momentech řezu značně vychýlený směrem k *prioritě člověka*, a kdy příroda je vytlačována na samotný okraj. (člověk > příroda)

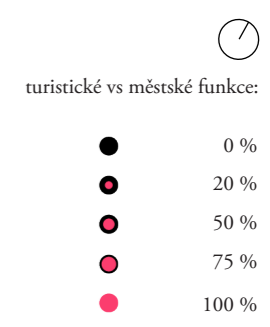

Pocitová mapa zobrazuje (zleva) Prahu a její dosah (vazby a závislost okolí, pravidelné dojíždění, suburbie), hlavní dopravní tahy do hor – dálnici D10 s navazujícími obslužnými silnicemi. V blízkosti dopravních tepen vyrůstají velká logistická centra, dříve fragmentovaná zemědělská krajina se spojuje suburbanizací do jednotných celků rezidenční zástavbou. Všimám si výrazných děr v plánu – přerušení kontinuity – za městem a před horami. Kontrastem k rozpínajícímu se středu je na opačném konci striktní vymezení Krkonošského národního parku.

Vnímám zde dva dominantní fragmenty krajiny - vnitrozemí s přírodním parkem a oficiální hory.

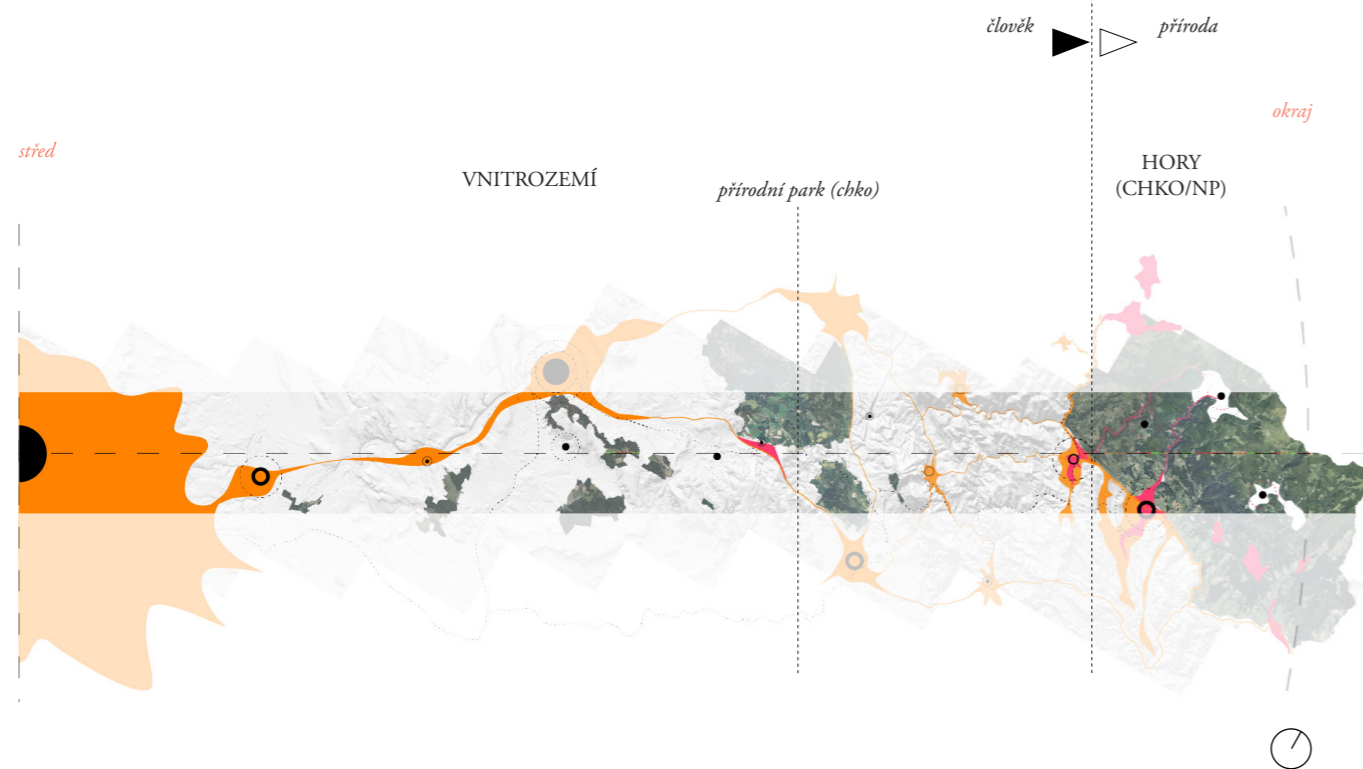
Schématická mapa tendencí znázorňuje vymezení jednotlivých krajů, pocitový charakter měst dle poměru turistických a městských funkcí a udržování zelených lokalit dle příslušné ochrany životního prostředí (přírodní památka, národní přírodní památka, přírodní park, chráněná krajinná oblast, národní park). Pásmo pod horami se proměňuje horskou suburbanizací – s příchodem obyvatel z měst v horách (*Špindlerův Mlýn) se města rozrůstají (*Vrchlabí, Jilemnice, Horní Lánov) a reagují transformací center a adaptací služeb na nový turistický zájem.

2. Extrémní vývoj :

Scénář *extrémního vývoje* vychází ze současných (a dlouhotrvajících) tendencí a priorit. (člověka > příroda)

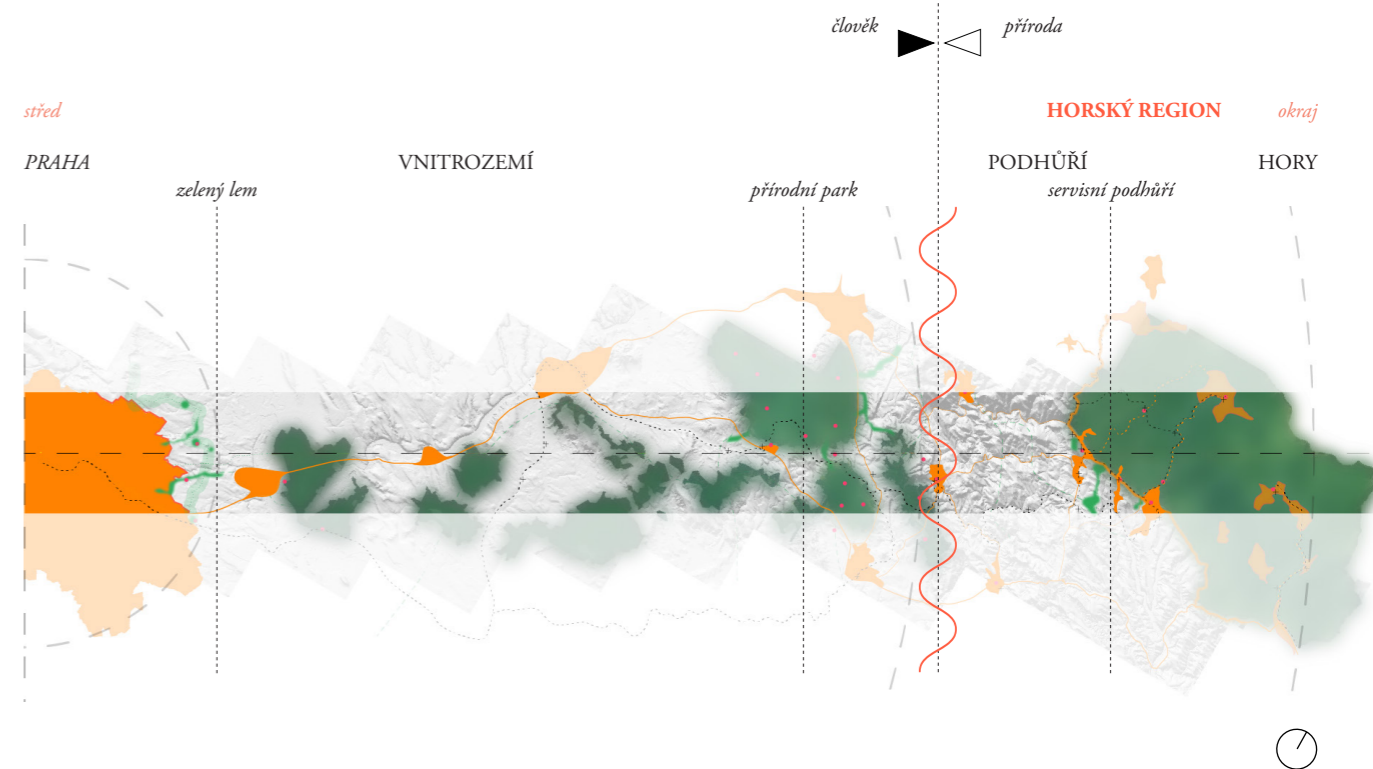
Obecně dochází k suburbanizaci větších měst a jejich rozpínání se do krajiny. Z horských turistických lokalit se vystěhovávají stálí obyvatelé (**Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou*), což způsobuje vznik skanzenů a proces turistifikace se přesouvá pod hory, kde následuje další vlna stahování trvalého obyvatelstva blíž do vnitrozemí. Přírodní lokality přežívají pod statuty vymezenými příslušnou ochranou a vznikají kontrastní hranice mezi krajinou *uvnitř* a *vně*. Velkoplošné krajinné oblasti se upínají ke svým nejzajímavějším místům a směřují většinou pozornost a péči k nejvyšším ochranným zónám.

- člověk
- příroda
- turismus

3. Ideální scénář:

Obraz *ideálního scénáře* představuje *obecné schéma*, které rovnocenně zapojuje do krajinného plánu člověka i přírodu a *obecné principy jejich vzájemného vyvažování*. (člověka $\cong$ příroda)

V největším měřítku (makro) se snaží o vytvoření velkorysého prostoru pro přírodní okraj – priority člověka a přírody se prolínají v místě setkání vnitrozemí a nového horského regionu (preferance přírody tak nezačíná s hranicí *KRNAPu*). V dalším plánu představuje *vnější* vyvažování jednotlivých úseků (viz barevné schéma nahoře) – vzniká více fragmentovaná krajina, kde se z hlediska priorit střídají různé krajinné typologie, jež dohromady vytváří *rovnováhu*. V měřítku jednotlivých úseků řeší *vnitřní* vybalancování managementy, vyspecifikované v teoretické části práce. Jejich aplikace je rozvinutá v další kapitole.

- člověk
- příroda
- turismus

Ideální scénář – vyvažovací krajinné typologie (*zelený lem, přírodní park, servisní podhůří*), přechodné pásmo *horského regionu*, požadavek na decentralizaci turismu, rozetření hranic ochrany přírody – idea kontinuity přírody, koncepce nových režimů dopravy v horách (omezení soukromé dopravy, doplnění železnice); kontextuální plánování jednotlivých úseků

Za *ideální* zde považuji vyvážené střídání *intenzit*, které vždy ve vztahu k místní prioritě podporuje danou složku a komplementárně přidává složku druhou. Mezi úseky nevzniká dělicí linie, ale dochází zde k prolnutí – ve formě vazeb vzájemné spolupráce přírody a člověka. Téma intenzit (viz intenzita barvy ve schématu nahoře) demonstruje principy *koncentrace*. Smyslem koncentrace je tvorba stabilnějších struktur prioritní složky: vyšší ekologická stabilita a biodiverzita v případě přírodního patternu a respektování hranice obcí, koncentrace zástavby, služeb a funkcí ve prospěch kontrolovaného rozvoje měst. Nová *rytmizace krajiny* zvyšuje její atraktivitu, dynamiku a umožňuje vznik strategií pro udržitelné plánování.

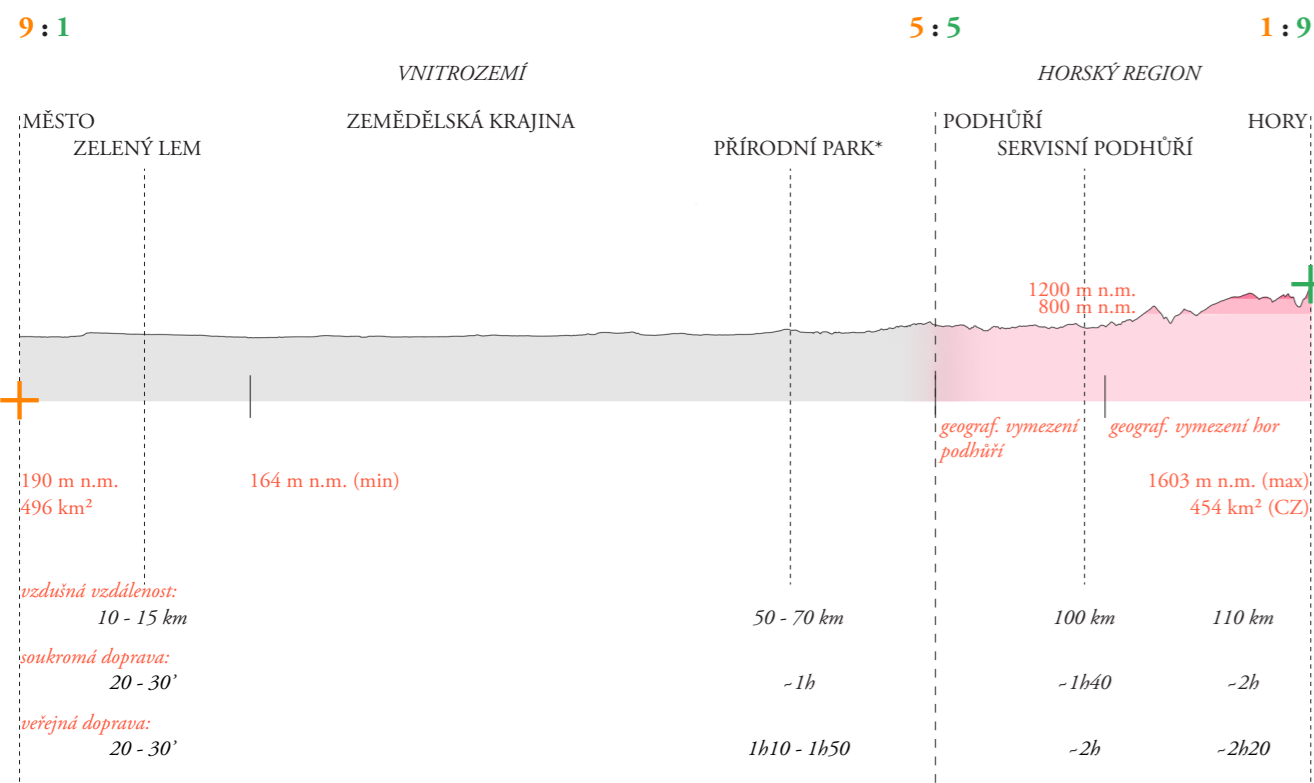
ČÁST 7: NÁVRH

Návrh vychází z teoretického studia, navazuje na spekulaci o nezávislých horách a pomocí postupů vyvažování složek člověka a přírody v krajině ilustruje proces změny. Cílem je alternativní scénář vývoje krajiny mezi horami, opřený o systém vnitřní a vnější rovnováhy.

NÁSTROJ

Navržený systém vychází z ideálního scénáře a idey střídání jednotlivých priorit (na schématu – oranžová/zelená). Každý barevný úsek představuje jednu krajinou typologii. Nástroj reaguje na novou fragmentaci krajiny konkrétními způsoby vnitřního vyvažování pro jednotlivé fragmenty. Tuto úlohu zastává pět managementů, které jsou pro každý úsek jinak rozfázované z hlediska místních priorit, které představuje člověk nebo příroda. Je obecným nástrojem, jež ponechává prostor pro vlastní interpretaci, pro práci s místní identitou a pro strategické zásahy v daném prostředí (ve smyslu koordinovaných regeneračních procesů pro konkrétní lokalitu).

Model reaguje na téma mainstreamu a na převládající vzorce chování ve vztahu člověka ke krajině – nesnaží se popřít existenci alternativních a individuálních přístupů, jimž nadále ponechává v plánu svůj prostor.

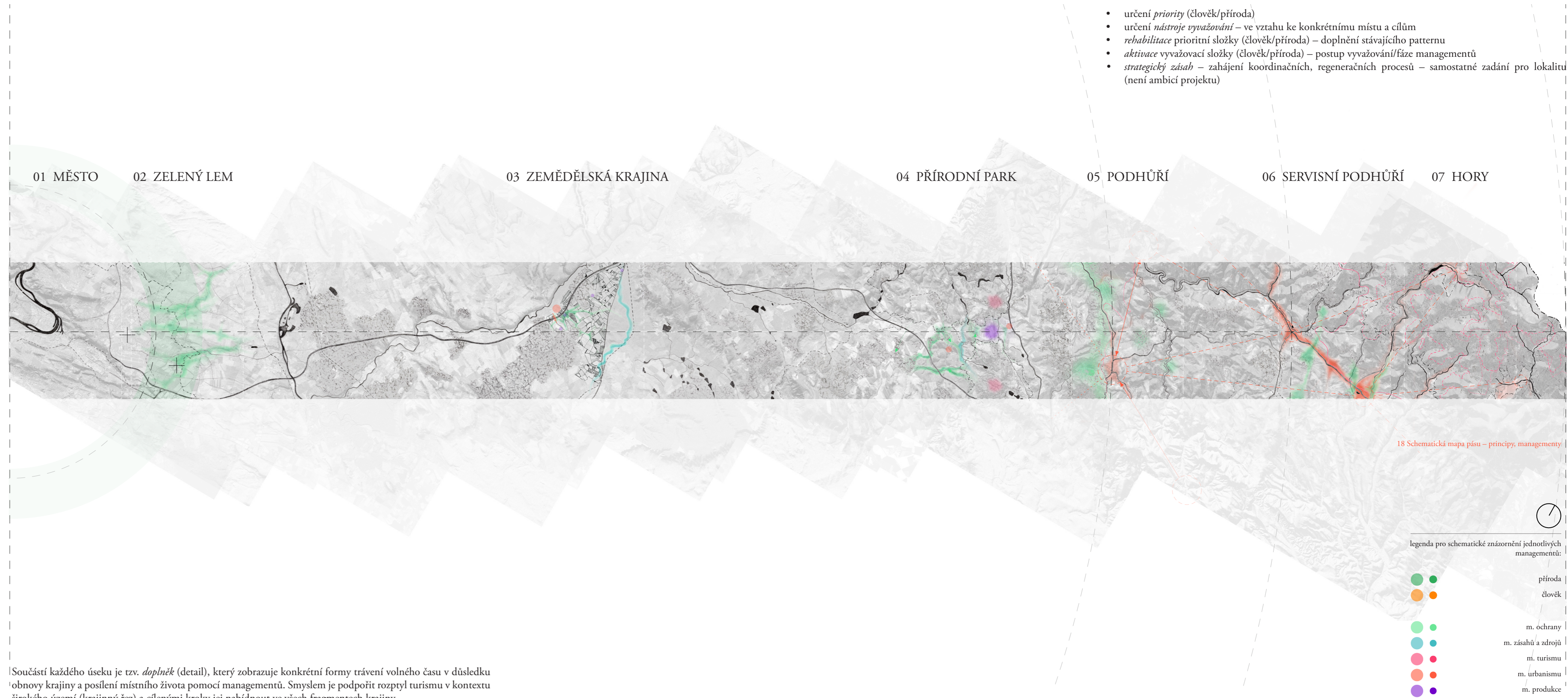

17 Schéma řezu – pojmenování úseků a rytmi (pro potřeby zobrazení x=3y)

*pozn. Přírodní park je nejvíce proměnným fragmentem na území Kotliny. Je pohyblivý v rámci krajiných řezů a proměnlivý z hlediska rozlohy. Disproporcí poměrů člověk:příroda v dané situaci pak pomáhají vyvažovat další místa koncentrované zeleně, které společně s přírodním parkem vyvažují zemědělskou krajinu.

Obecný postup vnitřního vyvažování pro fragmenty:

- určení priority (člověk/příroda)
- určení nástroje vyvažování – ve vztahu ke konkrétnímu místu a cílům
- rehabilitace prioritní složky (člověk/příroda) – doplnění stávajícího patternu
- aktivace vyvažovací složky (člověk/příroda) – postup vyvažování/fáze managementů
- strategický zásah – zahájení koordinačních, regeneračních procesů – samostatné zadání pro lokalitu (není ambicí projektu)

Součástí každého úseku je tzv. doplněk (detail), který zobrazuje konkrétní formy trávení volného času v důsledku obnovy krajiny a posílení místního života pomocí managementů. Smyslem je podpořit rozptýl turismu v kontextu širokého území (krajinný řez) a cílenými kroky jej nabídnout ve všech fragmentech krajiny.

FRAGMENTY

01 MĚSTO /Metropolitní plán hl. města Prahy/

V urbánní krajině nalezneme různé formy udržované (městský park) a neudržované zeleně (městská divočina), které spoluvytváří veřejné prostory měst a vnitřní *civilizovanou přírodu*. Mezi její extrémní podobou (často drsnou a divokou) a civilizací stále ještě přetrvává napětí. Za *novou divočinu* označujeme neformální prostory postkulturní vegetace, vznikající na opuštěných místech, při okrajích silnic a řek a na městské periferii. Místa nové biodiverzity nesou různé podoby, jako jsou náletová zeleň, vágní prostor, neudržované pozemky, městská džungle, nepřírodní biotopy, sídelní kaše,...¹¹³

V rámci tématu *vnitřní rovnováhy* je třeba umožnit takovým místům vznik i růst a na poli městského plánování hledat citlivé způsoby jejich integrace (formy krajinných rozhraní, neformálních parků, ...) a prostupnosti.

Pro potřeby vyvažování města přírodou existuje již mnoho konceptů a nástrojů – např. modro-zelená infrastruktura věnující se urbánní ekologii. V projektu se úsekem města více nezabýváme – považujeme současné systémy za referenční a navazujeme dalším krajinným fragmentem na Metropolitní plán (2022).

19 Nová divočina ve vybraném krajinném řezu

¹¹³ SÁDLO, Jiří. *Současnost a blízká budoucnost: Co přináší suburbanizace?*. in: HLAVÁČEK, Petr. MEDUNA, Petr (ed.). *Fenomén soutoku: Příběh říční krajiny na soutoku Labe a Berounky*. Praha: IPR Praha, 2019, s. 17-36.

20 Současný stav zeleného lemu

02 ZELENÝ LEM

Idea *zeleného lemu* vychází z představy *servisní zeleně pro město*, plní převážně rekreační funkci ve formě krátké procházky nebo sportovní aktivity. Je to místo prvního kontaktu člověka s přírodou. Pojem *zelený pás* v územním plánování spojuje nezastavěné oblasti obklopující město, využívá stávajících hodnot v krajině a navazuje na systém sídelní zeleně.¹¹⁴ Oblasti koncipované pro případné zarůstání zeleným pásmem dnes tvoří postagrární krajina, která je postupně osidlována. Vznikají tak přechodné, hybridní formy – *suburbie*.

*V severovýchodní části pásma od Prahy je krajina pustá, ruderalizovaná, *se stády srn v řepce* – ‘*Nikde ani človíčka, nejvyšš auta, občas na obzoru billboard*.’¹¹⁵ Zelený lem je zde neúplný, nedefinovaný. Hranice Metropolitního plánu je ze zdejší přírody patrná – existující klín od *Satalic* přes *Vinoř* se pozvolna rozpadá do polí a není nijak dál rozvíjen.

21 Koncepce zeleného lemu + stávající zelené části/klíny, potenciál pro propojení dle strategického záměru pražského magistrátu (*Zelený pás kolem Prahy*)¹²

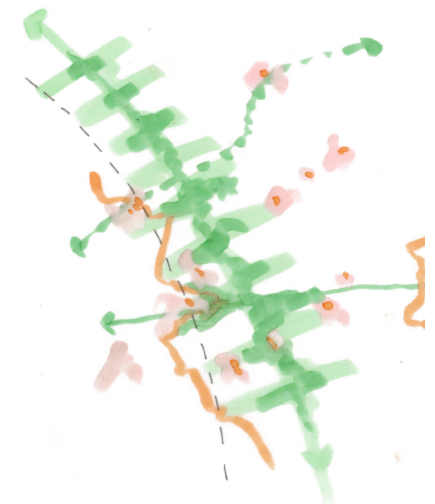
Zelený lem vyvažuje město.

Prioritou je zde *příroda* – nástrojem vyvažování je kombinace *m. ochrany* a *m. urbanismu* – cílem je vytvořit dostupnou zeleně různých forem s vazbou na město a vrátit městskému okraji lidské měřítko, jako *nový* typ *suburbánní krajiny*.

fáze 0: Tvorba zeleného lemu navazuje na Metropolitní plán, reaguje na modro-zelenou infrastrukturu města, na síť biocenter a biokoridorů, zelené klíny a stávající přírodní lokality při okraji. Určují měkkou a tvrdou hranici města ve vztahu k propustnosti *vnitřní* krajiny a k *vnější* krajině.

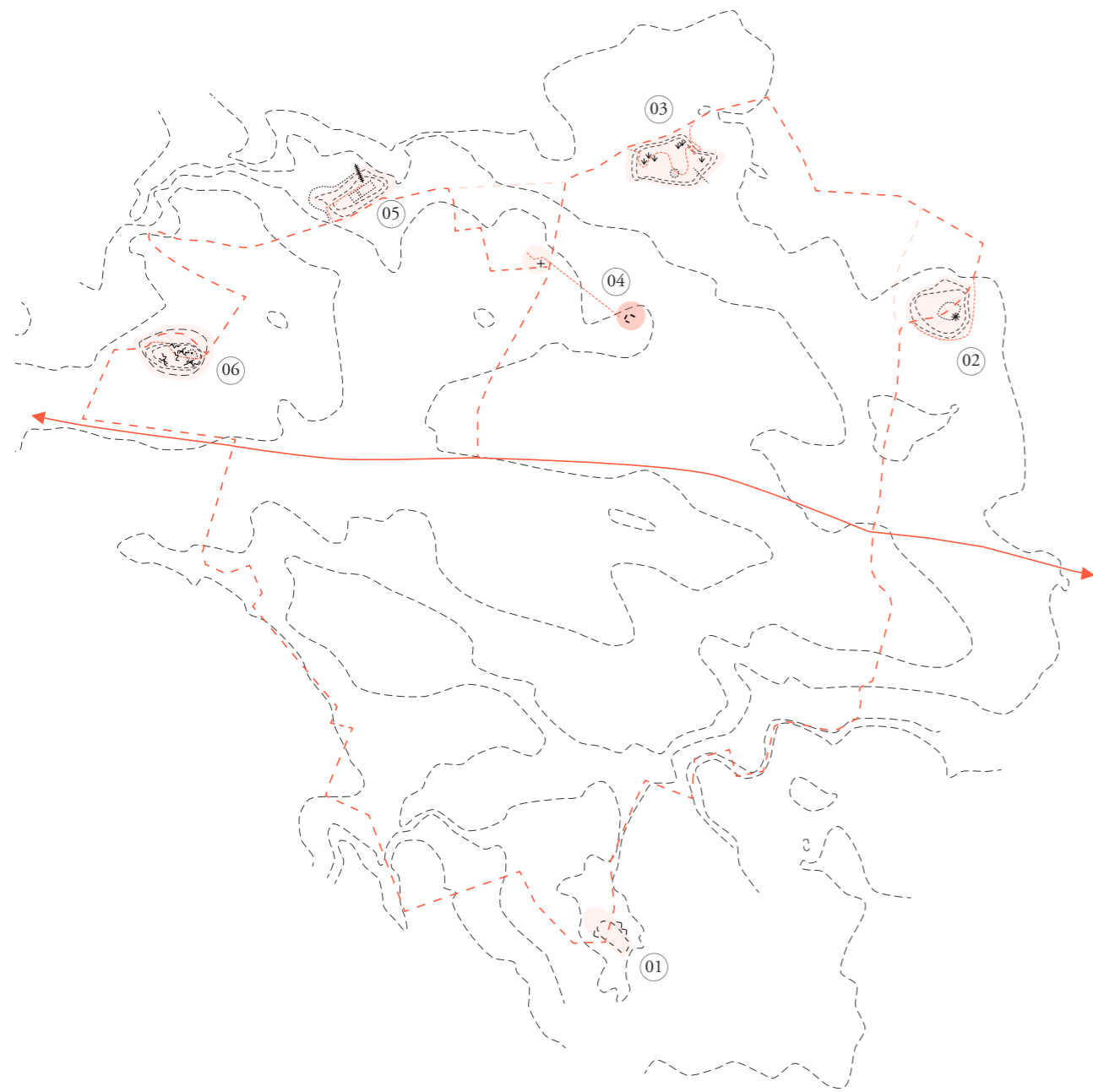
fáze 1: V dalším kroku aplikují *m. ochrany* – volím menší lokální biotopy jako potenciální síť zájmových lokalit pro nižší ochranný status a zapojují do *clusteru* stávající přírodní refugia pro jejich zachování.

fáze 2: V rámci *m. urbanismu* ukotvují stávající významné body a centra okolních vesnic, následně vzniká nová síť cest a stezek pro variabilní formy dopravy. Parametrem je přímá dostupnost do města na kole mimo hlavní silniční tahy. Součástí je lineární osvětlení a minimální obslužný mobiliář s vazbou na krajinu – výhledy, zákoutí, místa odpočinku. V zájmu prolnutí dvou managementů doplňují cesty o vodní a krajinné prvky – stromořadí, aleje ovocných stromů, přírodní valy.

¹¹⁴ MACKOVIČ, Vladimír. *Zelené pásy a proces urbanizace*. in Urbanismus a územní rozvoj. [online]. 2012, XV(05), str. 55-58 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2012/2012-05/09_zelene.pdf

¹¹⁵ SÁDLO, Jiří. *Suburbie jako domov*. in: Zlatý řez 31: Architektura - příroda - kultura. zima 2009, s. 64-69.

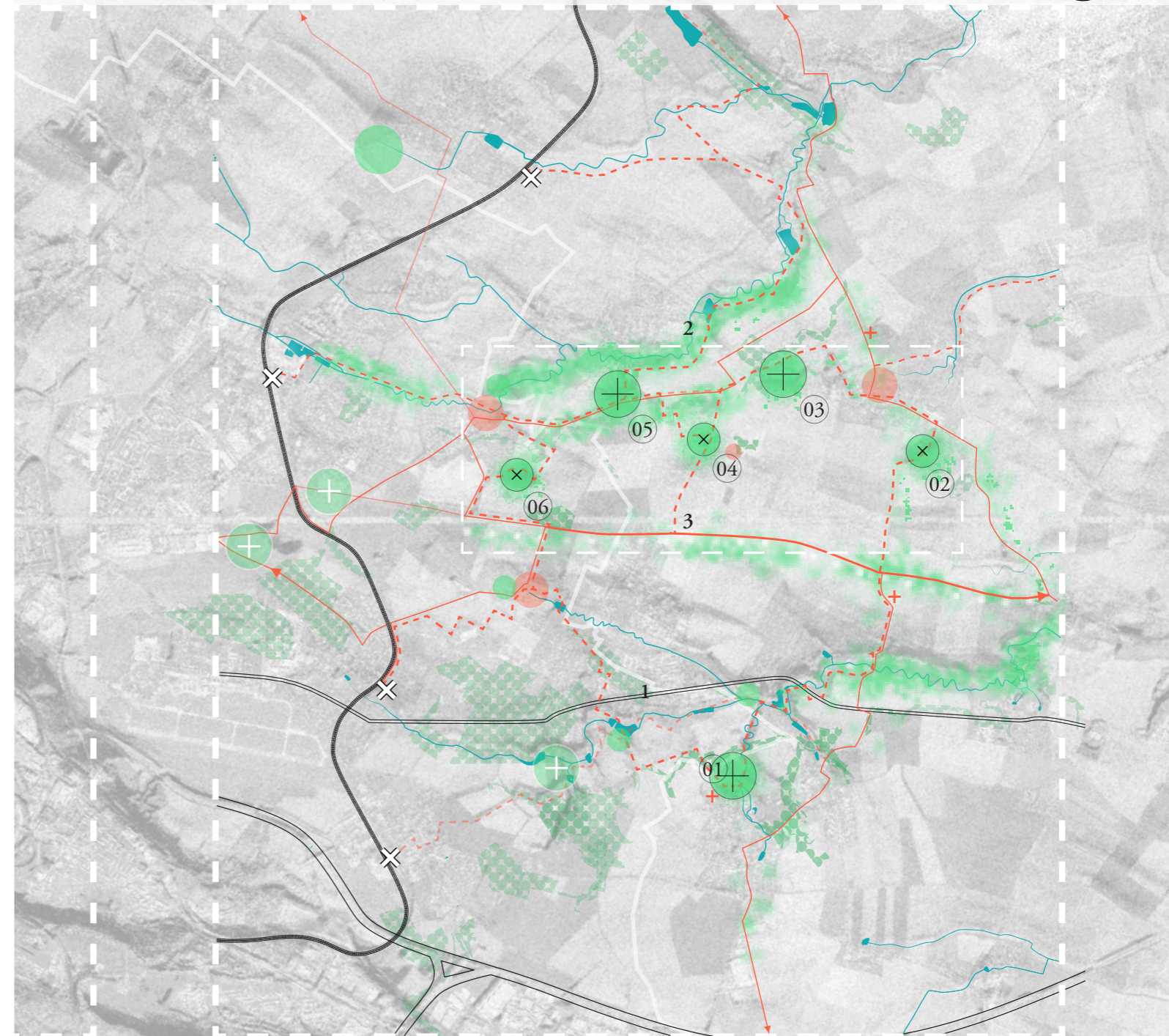

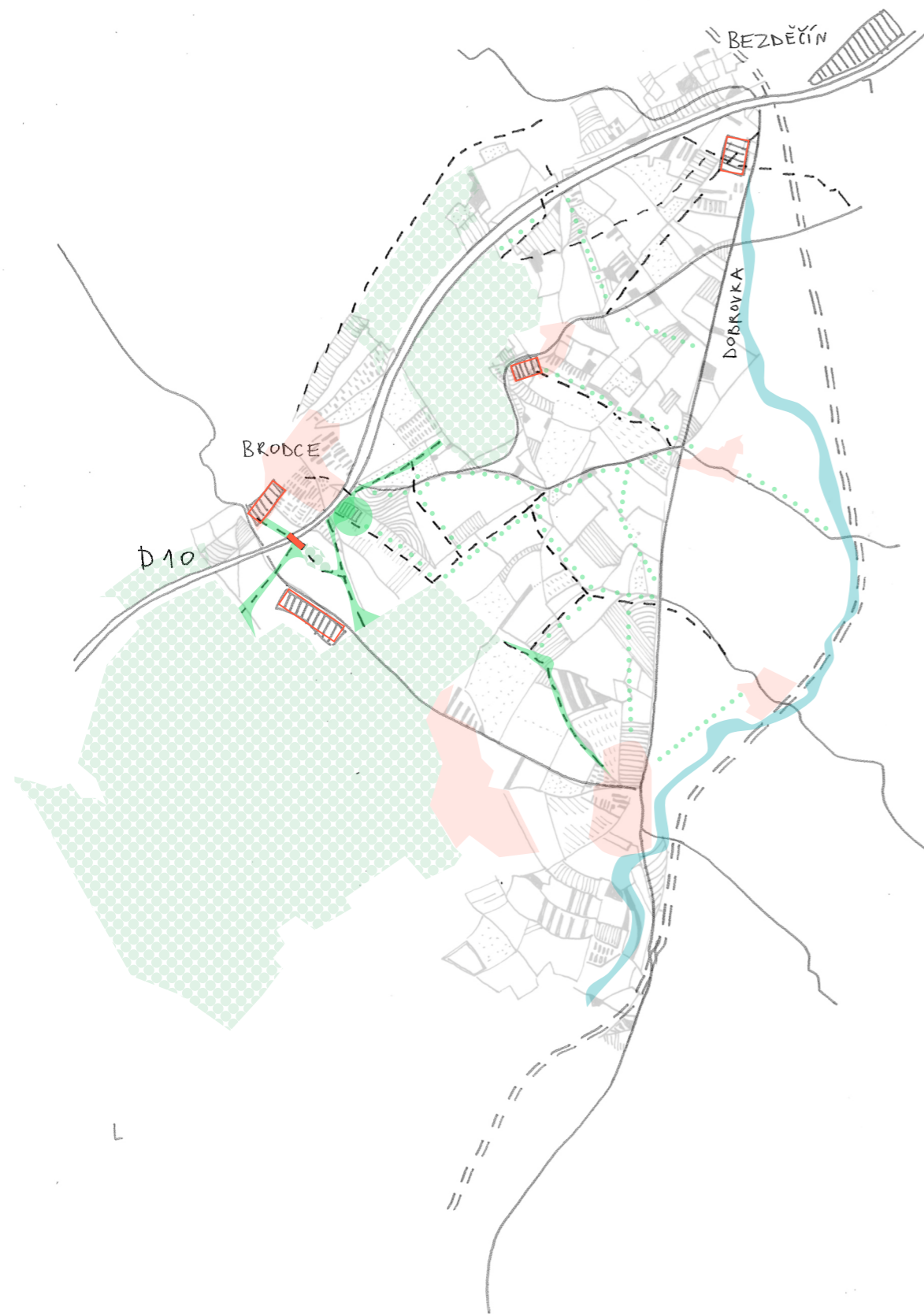
- 01 Skála (*Červená skála*)
- 02 Vyhlička (*PP Kuchyňka*)
- 03 Zahrada (býv. skládka)
- 04 Archeologická laboratoř (*Zlatý kopec*)
- 05 Hřiště (býv. skládka)
- 06 Divočina (*Zlatý kopec*) – bývalý vojenský prostor, experimentální příroda, sukcese

02 Zelený lem (SV okraj Prahy)

m. ochrany: (1) doplnění současného zeleného klínu Vinoř – Popovice za hranicí Prahy, (2) rehabilitace zeleného klínu Čakovice – Mratín, revitalizace potočního koryta, kontinuální zeleň, nová turistická cesta;
m. urbanismu: (3) – nová cyklostezka Praha – Brandýs n. Labem, asfaltový povrch, požadavek na kontinuální výsadbu vyšších stromů, sad ovocných stromů v blízkosti cesty a vhodné lineární osvětlení, (4) úprava a doplnění cyklostezky ve směru lemu Klánovice – Sedlec; úprava a doplnění turistických cest, požadavek na návaznost na stávající železniční stanice, vazba na přírodní lokality

- + místa Zeleného pásma (obr. 21)
- + železniční stanice (stav)
- + propustnost města
- x přírodní lokality (stav) – aktivace
- + nové lokální biotopy
- + posílení center obcí
- navazující stáv. cesty (cyklo, turist.)
- nová cyklostezka
- nová turistická cesta
- + mobiliář/zastavení

22 Schematická mapa aplikace managementů

03 ZEMĚDĚLSKÁ KRAJINA

Naše zemědělská krajina je krajinou *tranzitní*. Velké, otevřené lány se potýkají se suchem, nízkou biodiverzitou i neatraktivitou. Změnu fragmentace zemědělské půdy po poválečné kolektivizaci doprovázela ztráta logiky jejího uspořádání a vznik nového monokulturního zemědělství. Velké plochy čelí mnoha degradačním faktorům, zejména vodní erozi, která způsobuje ztrátu přirozené schopnosti půdy zadržovat vodu, jež má vliv i na četné povodně a sucha. Nehledě na samotné způsoby zemědělství je stav půdy navíc ohrožen masivními zábory pro výstavbu (logistická centra, parkoviště a obslužná komunikace), kdy dochází k nenávratné destrukci všech půdních funkcí.¹¹⁶

*V případě Polabí jsou půdy nejméně vhodné, nabízí se tedy vhodné způsoby prolnutí zemědělské produkce a různých forem rekreace. Klíčem je dlouhodobě udržitelná správa krajiny, téma potravinové soběstačnosti a současně tvorba nových *volnočasových krajín*.

23 Referenční fragmentace zemědělské krajiny (r. 1954)¹³

24 Dnešní stav zemědělské krajiny

Prioritou je zde *člověk* – nástrojem vyvažování jsou *m. ochrany* (biodiverzita) a *m. zdrojů* – cílem je navrátit půdě infiltrační a retenční schopnosti, obnovit vodní režim a biodiverzitu za vzniku živé, atraktivní krajiny.

fáze 0: V prvním kroku je třeba předefinovat lidské zásahy, které nenávratně určují krajinný ráz a místní přírodní zdroje – limity růstu logistických center a určení vhodných *satisfakcí* pro lokalitu (alternativní zemědělská produkce, finanční kontribuce zasaženým obcím).

fáze 1: Podporuji restrukturalizaci zemědělské krajiny a rehabilitaci vodní infrastruktury – revitalizaci vodotečí, aplikaci poldrů a travních valů, zpřístupnění potoků a práci s jejich geometrií (meandry). V rámci logiky obhospodařování produkčních ploch vznikají nové cesty, doplněné v další fázi o nové biotopy – remízky, stromořadí, ochranné valy, meze a jinou rozptýlenou zeleň jako útočiště pro zvěř.

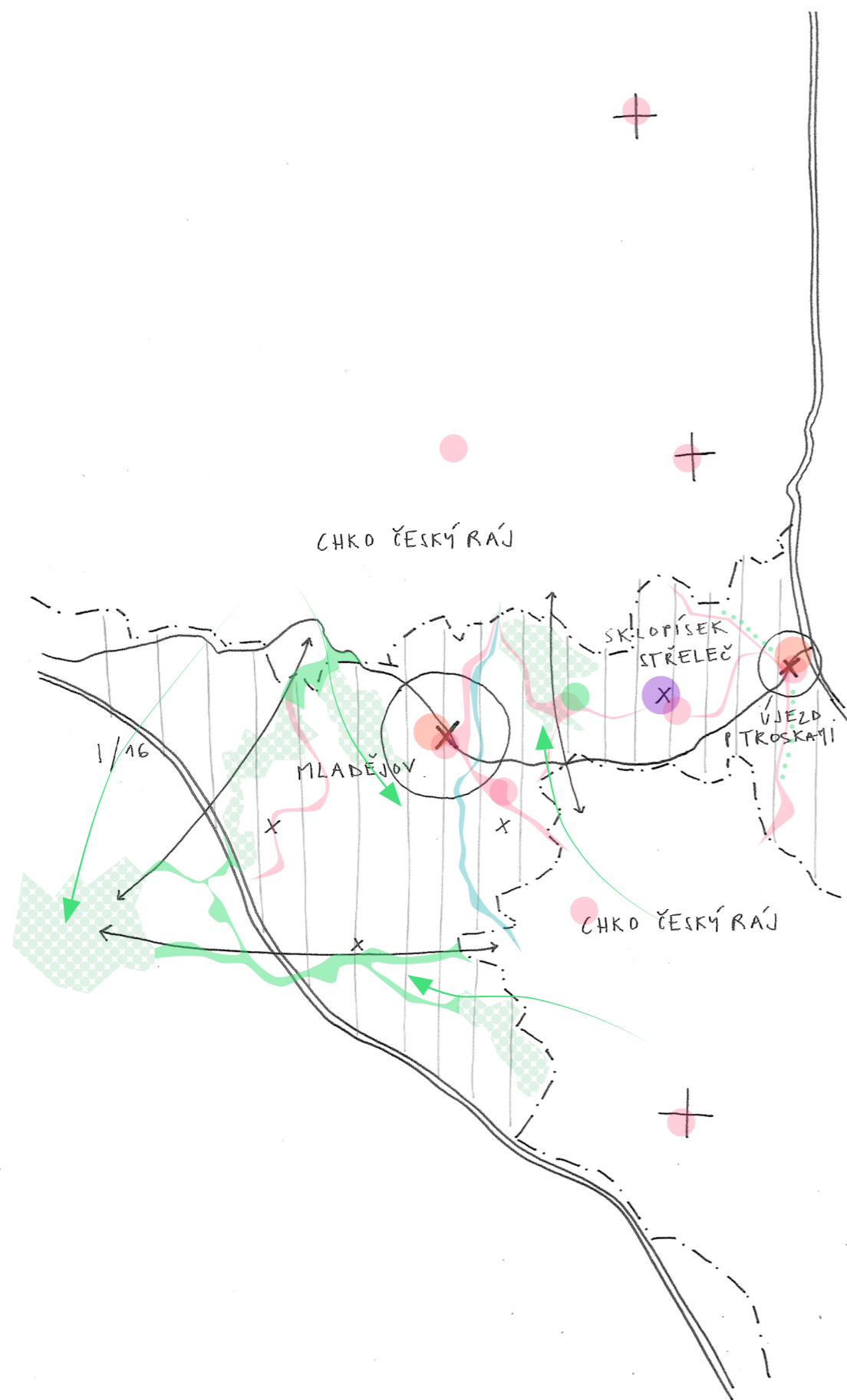
V dalším plánu vzniká prostor pro alternativní způsoby zemědělství – např. agrolesnické systémy umožňující kombinaci rostlinné produkce s výsadbou ovocných sadů. Součástí logistických center (nebo jejich plochých střech) zas mohou být hydroponické farmy.

fáze 2: V zájmu vytvoření nové volnočasové krajiny se nabízí zapojit *m. urbanismu* a doplnit novou infrastrukturu o autobusové zastávky a subtilní odpočívadla.

25 Nová fragmentace, krajinné prvky a možnosti produkce

¹¹⁶ VOPRAVIL, Jan. KHEL, Tomáš. *Stav zemědělské půdy v České republice*. in: FREJLACHOVÁ, Kateřina. ŘÍHA, Tadeáš. ŠPIČÁK, Martin. *Ocelová města: Architektura logisticky ve střední a východní Evropě*. Praha: VI PER Gallery, Curych: Park Books AG, 2019. s. 96-106.

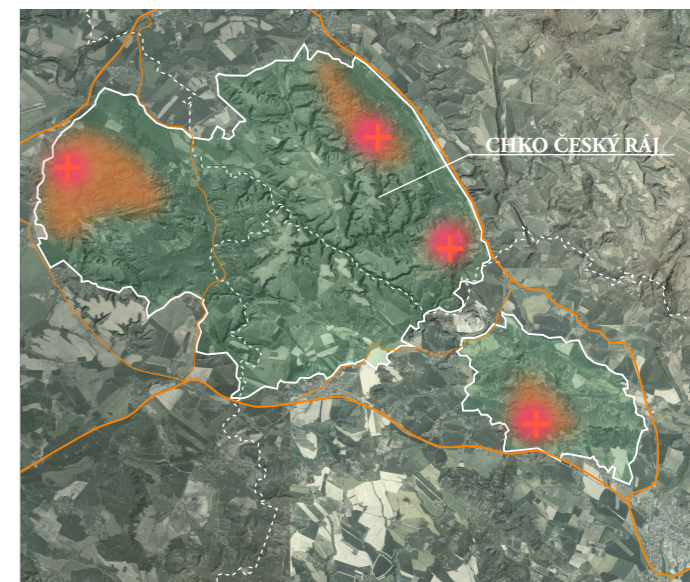

26 Schematická mapa aplikace managementů

04 PŘÍRODNÍ PARK

Jako *přírodní park* si definuji ucelenější, velkoplošné zelené lokality ve vnitrozemí, často vymezené ochranou přírody – chráněné krajinné oblasti nebo rezervace. Mají charakter krátkého výletu – člověk je zde *návštěvníkem*.

*Můj paprsek prochází *Českým rájem* – chráněnou krajinnou oblastí, zařazenou do evropské sítě geoparků UNESCO, jež čelí vysoké návštěvnosti zejména pro pískovcové věže a skalní města. Alarmující je například současná situace skalního hradu *Drábské světničky*, který je již nenávratně poškozen. Dnes je areál uzavřen a čeká se na ochranný rámec, který památku do budoucna *konzervuje* a určí její *nový režim*. Snahou je zahrnout do stávajících režimů dlouhodobější a udržitelnější nakládání s místním přírodním bohatstvím, aby se takové postupy nestaly standardními.

27 Problematická mapa Českého ráje – zobrazení míst s turistickým přetlakem, sevřenost parku mezi většími dopravními tahy – limitace zeleně

Přírodní park vyvažuje *zemědělskou krajinu*.

Prioritou je zde *příroda* – nástrojem vyvažování spolupráce *m. zdrojů a zásahů* a *m. turismu* – cílem je alternování současných přístupů udržitelnými formami turismu a citlivými zásahy ve vztahu k prostředí.

fáze 0: Součástí rehabilitace přírodní složky je zhodnocení stavu přírodních lokalit a kritická úvaha nad udržitelností jejich aktuálního provozu. Odpovědí může být důsledné pozorování přírodních procesů, které předdefinují nové režimy návštěvnosti v rámci obnovy (viz *m. zdrojů a zásahů*).

fáze 1: Rozfázování turismu je podmínkou k podpoření dlouhodobé prevence před degradací vzácných přírodních lokalit. S tím se pojí i dopravní obslužnost, na kterou reagují formy veřejné dopravy – autobusy, vlaky, které konkurují soukromé přepravě. Jednotlivým rozhodnutím o zásazích předchází úvaha o dopadu na krajinný ráz místa. Součástí plánů je vždy návrh pro místní přínos a respektování již existujících dokumentů.

fáze 2: Ideou prolnutí přírodního parku s okolní krajinou je kontinuita přírodního patternu – vizuální i funkční – i mimo vymezenou ochrany životního prostředí. Pro tyto potřeby slouží *m. ochrany* – doplnění interakčních prvků do sítě biocenter a biokoridorů.

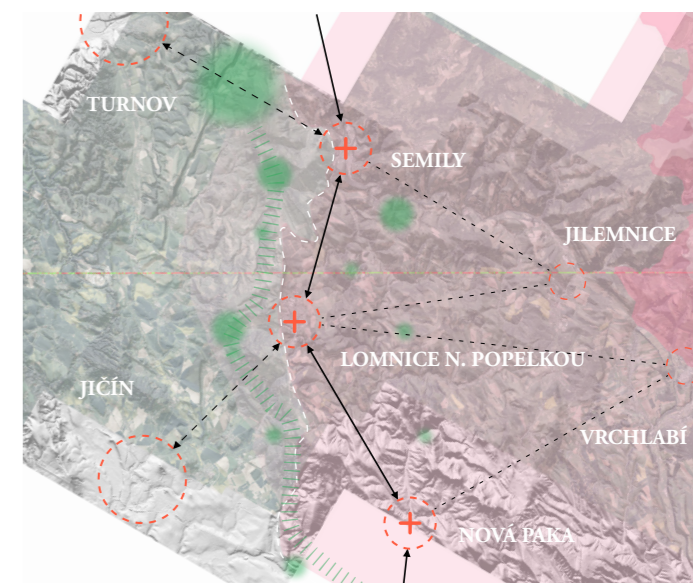

28 Český ráj

05 PODHŮŘÍ

Oblast podhůří dnes tvoří chudší oblasti a zdejší města jsou ve stínu dominantnějších center vnitrozemí (**Jičín, Turnov*). V rámci zemědělské produkce spadají do pásma s nepříznivými podmínkami a místní činnost je navíc podporována zemědělskými dotacemi. Místní agroenvironment se soustředí zejména na výsadbu travin. Hranice dřívějších sudet se stala sociální i ekonomickou dělicí čarou – území poznamenané výměnou obyvatelstva si stále hledá svoji identitu.

Součástí podhůří je přechodné pásmo horského regionu, kde je tématem rovnost člověka a přírody a nová spolupráce, založená na propojení sociálních a přírodních kvalit. Nedílnou součástí silného regionu je nový aparát regulačních systémů, financování a silné politiky místního rozvoje. Krajina podhůří je krajinou smyslu, příběhu a citlivých zásahů, nabízí možnosti *současného vesnického života* s vazbou na okolní přírodu a blízká centra.

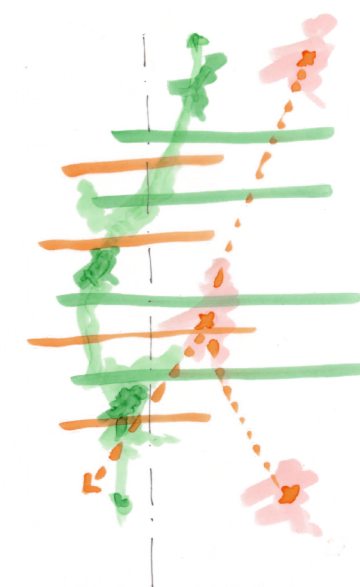
29 Mapa potenciálů – nová centra lokální produkce, vazby ven a dovnitř a přírodní lokality pro budoucí zelenou síť

Prioritou je *příroda* – nástrojem vyvažování je propojování *m. produkce* a *m. urbanismu* s přírodním patternem – cílem je využití místních kvalit obou složek, jejich podpora a vzájemná komunikace.

fáze 0: Začínám stanovením širších vazeb sociálního a přírodního patternu. Doplnuji modro-zelenou infrastrukturu v obcích, kterou navazují na stávající biokoridory a biocentra v okolní krajině. Podporuji tvorbu mokřadů a revitalizaci říčních toků (např. meandry). V rámci hospodaření s přírodními zdroji se odkazují na *m. zdrojů a zásahů* (viz teoretická část).

fáze 1: Určuji centra nové produkce (*Semily, Lomnice n. Popelkou, Nová Paka*) – menší města jako strategické body rozvoje pro budoucí nezávislost kraje. Ty se stírají do funkčních pásem a sdílejí jednotlivé funkce a identity – vzdělání, kultura, tradice, zdraví. Každému městu vybírám identitu na základě místních potenciálů a navrhuji intervenci s vazbou na rozvoj města. Komplementárně definuji soubor přírodních stanovišť a doplňuji zelenou síť o interakční prvky.

Důraz je kladen na vnímání proměny krajiny oproti vnitrozemí a na způsoby propustnosti přírody a sídel v lidském měřítku. Socio-ekologickou spolupráci si představuji na budování nových ekonomických příležitostí ve prospěch obnovy krajiny, v podpoře lokálních farem a komunit. V procesu komplexní revitalizace oblasti je ponechán prostor pro libovolné umělecké intervence, kulturní události a festivaly, propojující návštěvníky kraje a místní obyvatele.

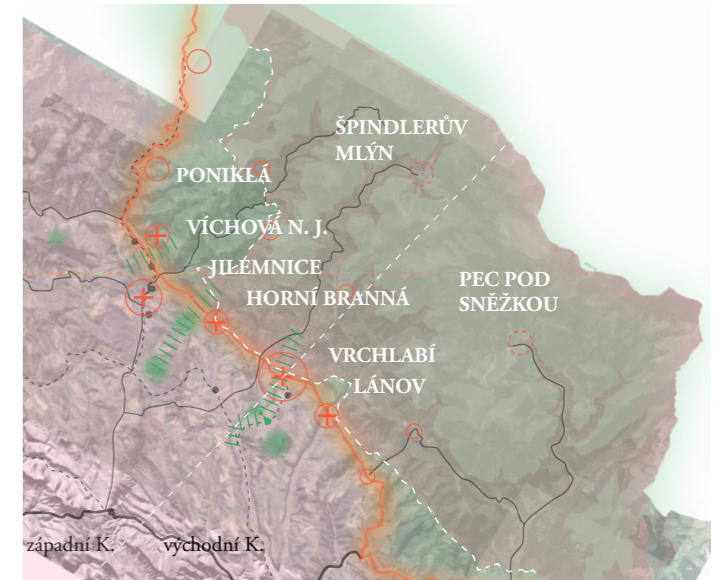

30 Současný stav servisního podhůří

06 SERVISNÍ PODHŮŘÍ

Servisní podhůří je pásmo v bezprostřední blízkosti geografického vymezení hor. Jeho smyslem je koncentrovat zásahy při úpatí hor a vytvořit komfortní zázemí pro horskou oblast podél stávající obslužné silnice. Místo čelí *tlakům* příslunu obyvatel z hor a vzrůstajícímu turistickému zájmu z vnitrozemí – pozvolna se rozpadá do krajiny. Navrhovaná struktura nemá charakter *alpské tepny* – je dynamickou, proměňující se *podhorskou tkání*.

Servisní podhůří stojí na začátku nové hierarchizace (vč. zásahů a vstupů člověka do přírodního prostředí). Podhorská města se liší nabídkou a komfortem od horských a ty zase od nouzových ubytoven ve vyšších nadmořských výškách. Tyto poměry se dále propisují do obslužnosti míst, forem dopravy i typů cest. Servisní podhůří je posledním místem neomezeného komfortu pod horami. V druhém plánu vzniká prostor pro *nové režimy hor*.

31 Mapa potenciálů – centra horské magistrály, hierarchizace obcí směrem do hor, místa přírodních přechodů

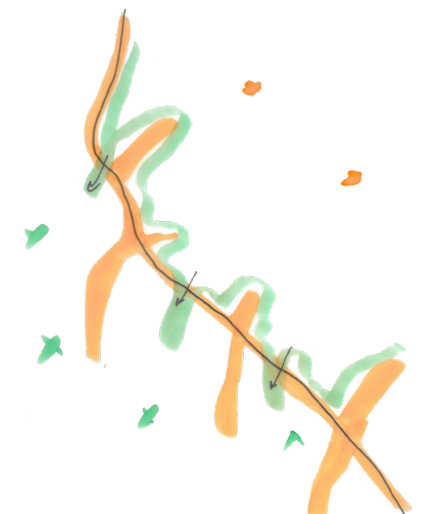
Servisní podhůří vyvažuje *hory*.

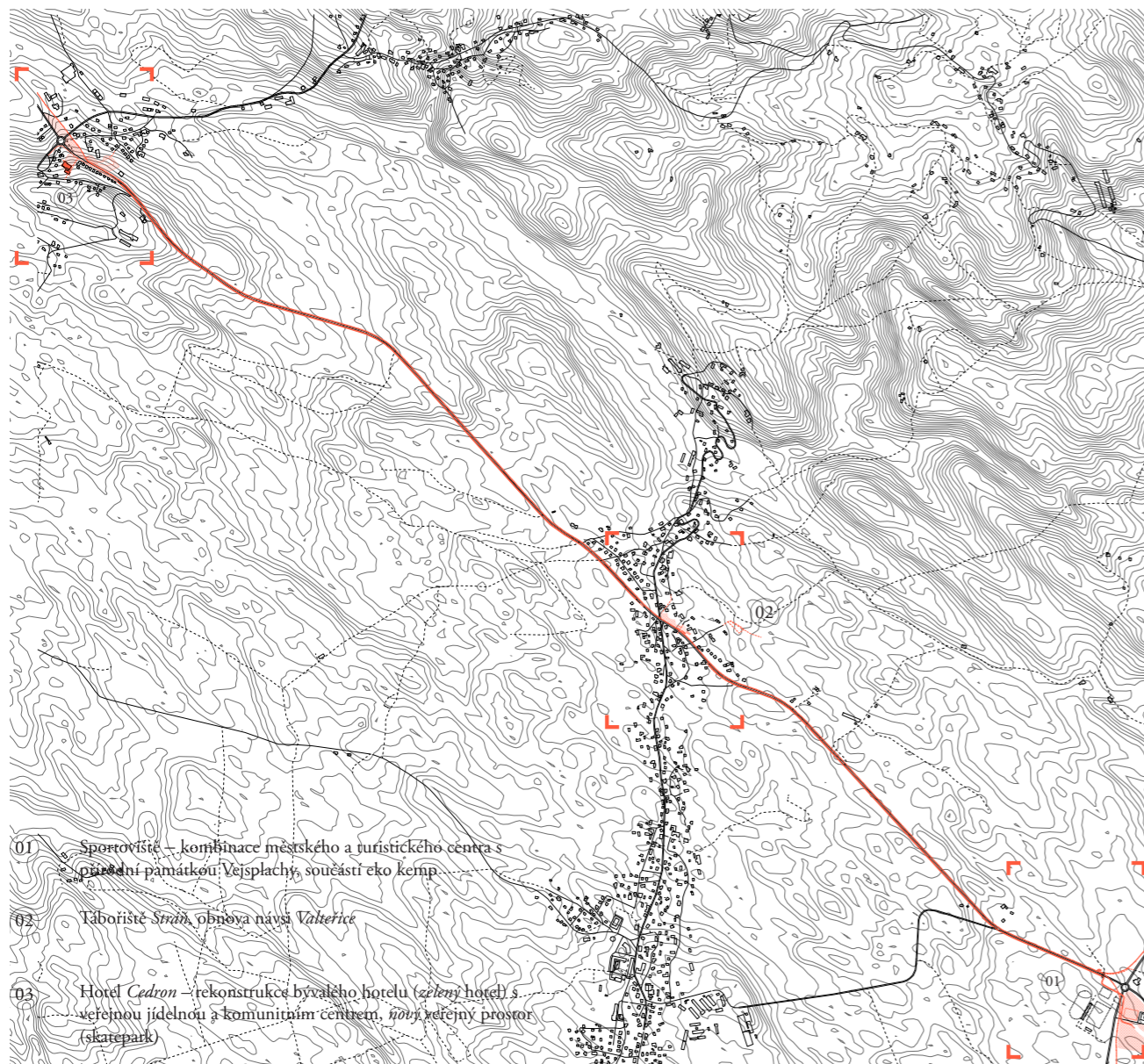
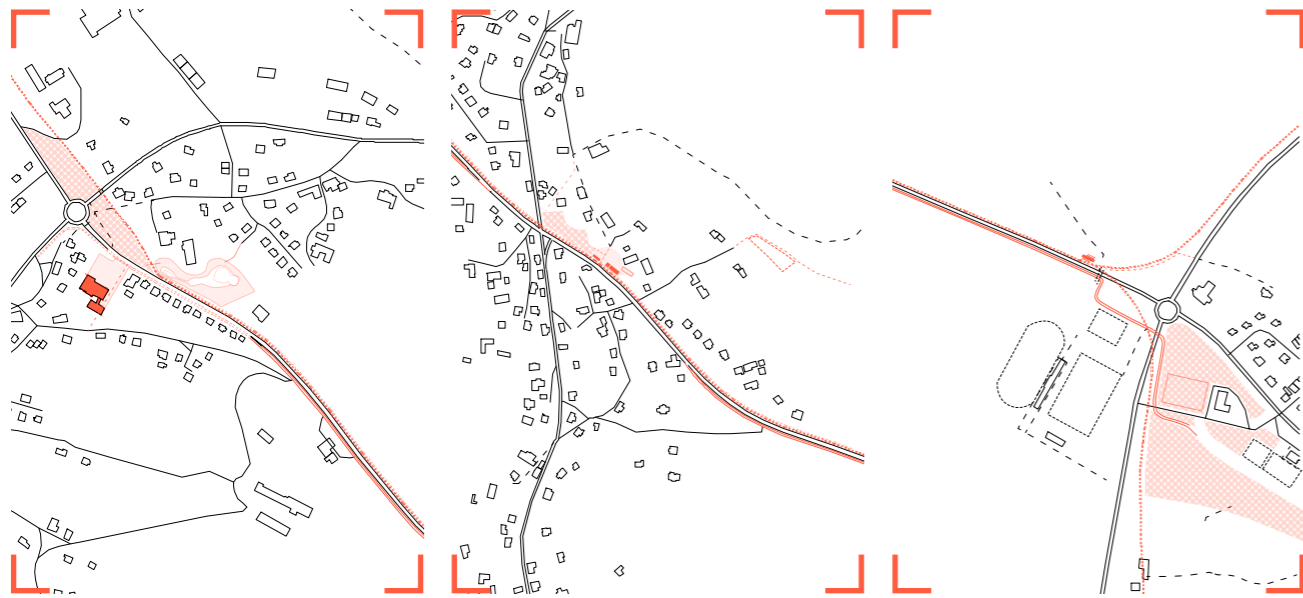
Prioritou je zde *člověk* – nástrojem vyvažování je komunikace mezi *m. urbanismu* a *m. turismu* – cílem je navázat na přírodní region kompaktní urbanistickou strukturou kombinující trvalé sídelní a proměnlivé turistické funkce, současně vytvářející *zázemí pro hory*.

fáze 0: Ve smyslu *koncentrace* definuji limity *růstu* člověka – určuji stavební uzávěru a režimy soukromé dopravy (železnice, elektromobily) ve vztahu k prostředí (přírodní zdroje, cenné lokality, výškové body). Určuji si centra obcí poblíž hlavního tahu a přiřazuji jim charakter v rámci vybalancování městských a turistických funkcí. Smyslem je podpořit veřejné prostory pro trvalé obyvatele a paralelně nabídnout místa pro návštěvníky – hledání jejich průniků je nezbytné pro vytvoření silné struktury, která bude schopna čelit sezónním výkyvům.

fáze 1: Posiluji horskou magistrálu. Ideově rozšiřuji možnosti veřejné a cyklistické dopravy a podél tahu rozmísťuji různé typy zázemí pro obslužnost hor. Součástí úvahy je využívání prázdných objektů, případně transformace částí výrobních celků, které dnes již fungují v nižším provozu.

fáze 2: Vyvážením urbanizovaného pásma je aktivace a zapojení do plánu přírodních *přechodů* – prvním je *Labe* ve *Vrchlabí*, kde řeka protéká betonovým korytem, druhým je biotop zvláště chráněných druhů velkých savců v okolí kopce *Žlábek*. Pod horami se dále nabízí zvážít zadržování vody pomocí poldrů a vodních hrází – současný rychlý odtok vody z hor v korytech způsobuje vysychání Krkonoš i jejich podhůří.

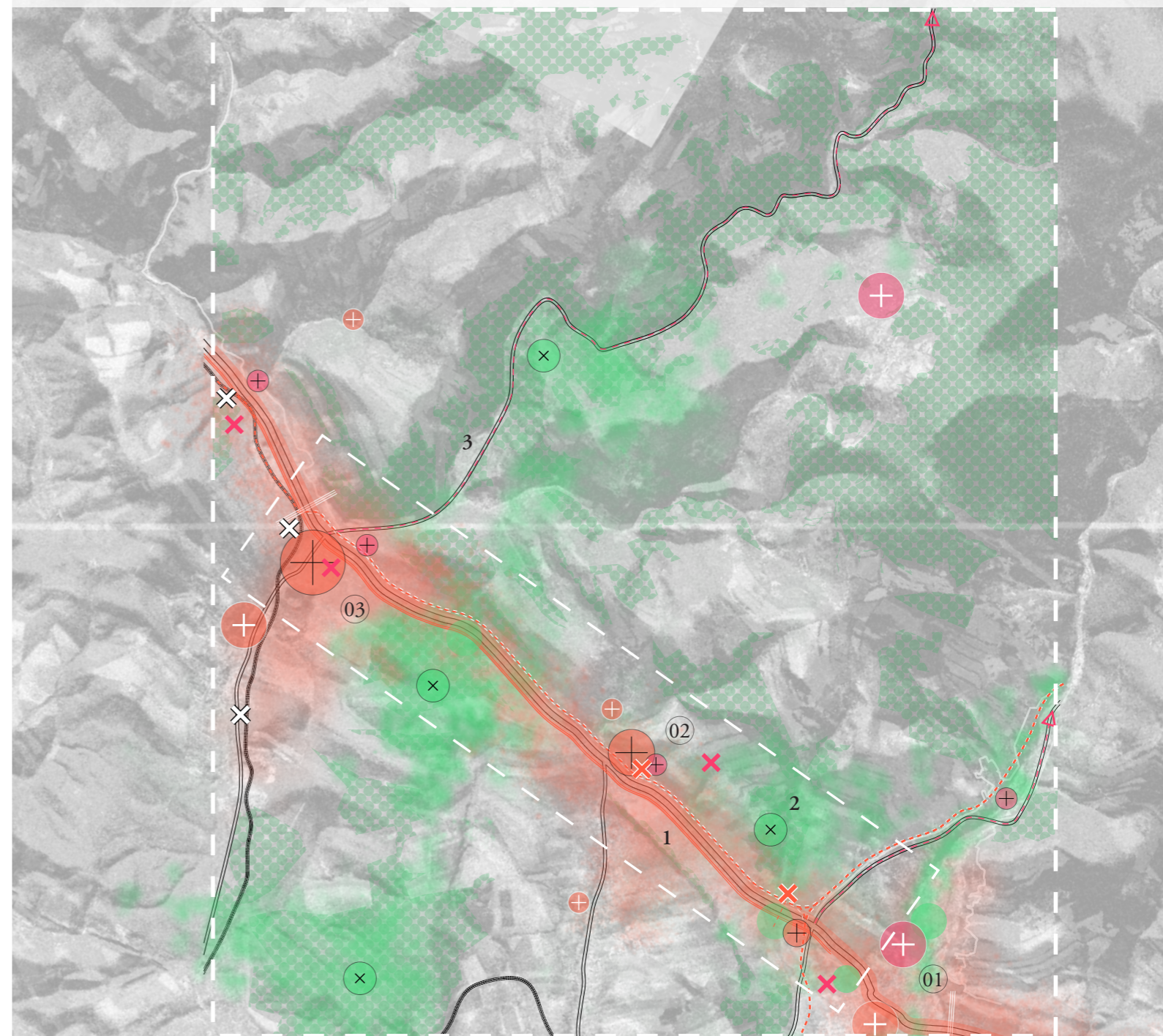

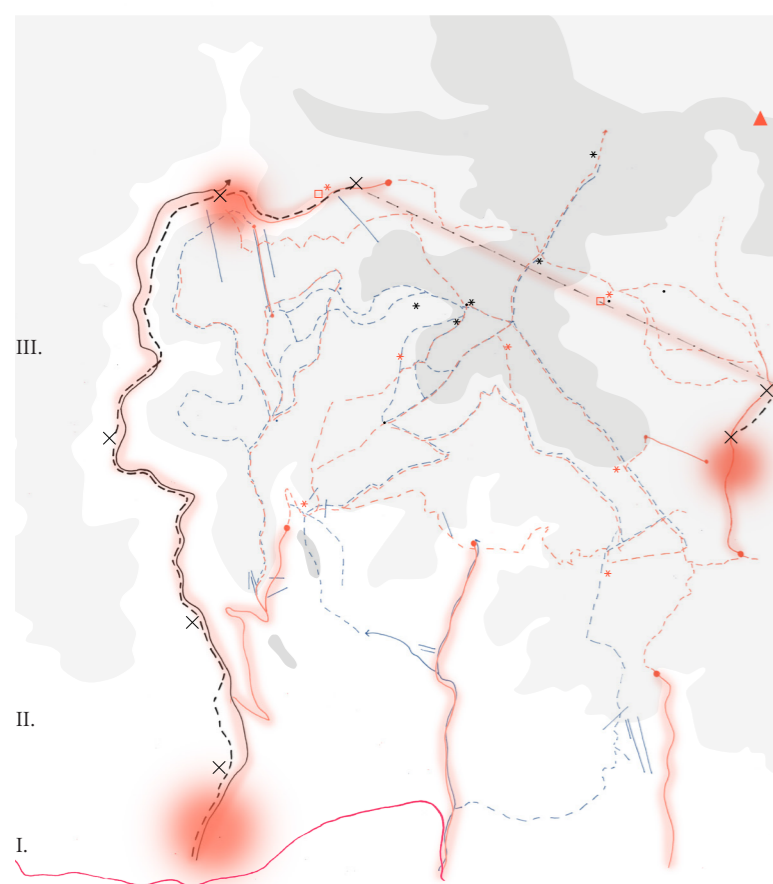
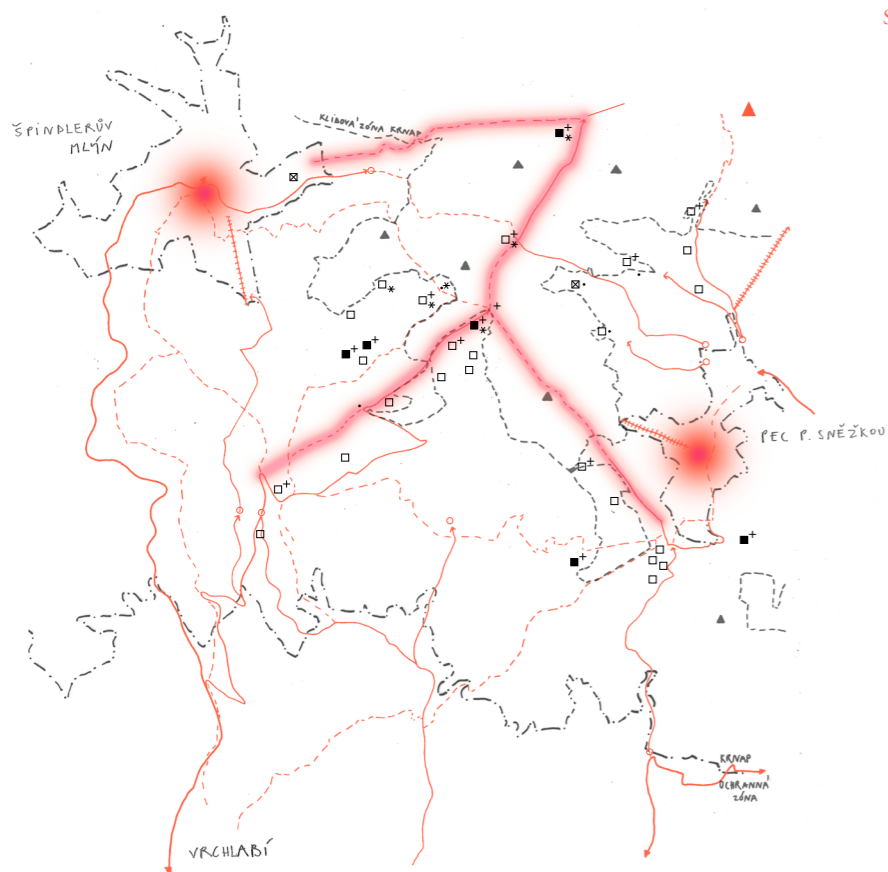
06 Servisní podhůří Krkonoš

m. urbanismu: posílení stávajících městských center + doplnění o turistická.
(1) koncepce *horské tepny* podél silnice I/14 – diverzifikace dopravy (nová
cyklostezka s asfaltovým povrchem, obslužná železniční trať navazující na
hory), doplnění alternativního ubytování, (2) úprava režimu soukromé do-
pravy (elektromobily, nezbytná obsluha horských center), cyklická veřejná
doprava (autobus, vlak), (3) – úprava režimu soukromé dopravy
m. ochrany: podpora stávajících biocenter (doplnění kontinuity zeleně,
interakčních prvků a zelených přechodů), revitalizace koryta *Labe* (vč.
zpřístupnění), napojení zeleně na města

- + + městská/turistická centra (stav)
- x x železniční stanice stav/nový
- koncepce *horské tepny*
- + + nová centra městská/turistická
- x nové zázemí pro turisty
- - - omezení soukromé dopravy
- - - koncepce nové železniční tratě
- koncepce nové cyklostezky
- x biocentra (stav) – rehabilitace
- nové lokální biotopy – aktivace

Stávající stav

Navrhované režimy

komfortní zóny: (I. servisní podhůří) – zázemí, obslužnost (veřejná/soukromá); (II. < 800 m n.m.) – údolní systémy, dostupnost veřejnou dopravou (bus/vlak), omezený režim soukromé dopravy (cyklostezky, elektromobily), nástupní místa; (III. > 800 m n.m.) – koncentrace zástavby podél silnic/cest, cyklická veřejná doprava (skibus/cyklobus, lanovky); (> 1200 m n.m.) – součástí klidová zóna, cesty nejsou přírodní bariérou (limitace asfaltových povrchů); součástí nových režimů jsou limitace soukromých horských bytů/apartmánů, podpora sdílených prostor a různých charakterů výletů (ubytování, formy dostupnosti/zážitku)

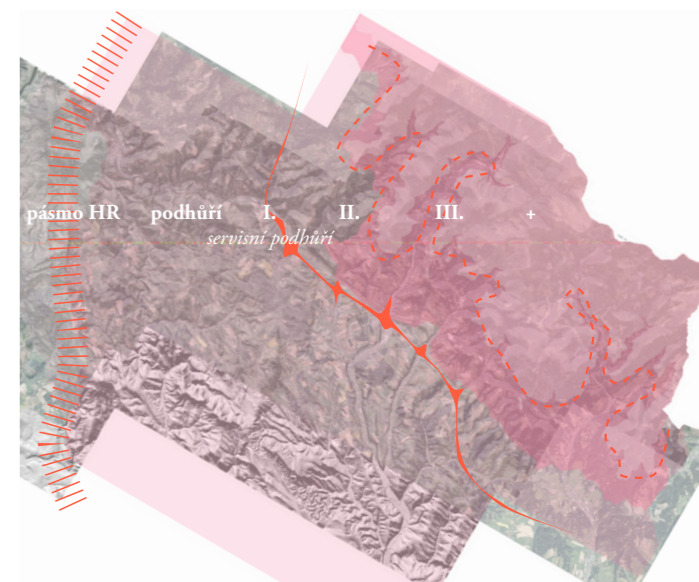
- silnice (auta/bus)
- - - značené cesty (pěší)
- omezení provozu (KRNAP)
- ubytování (vícedenní/pronájem)
- ubytování + wellness
- ⊠ prázdné domy s rekreační fci
- + místa občerstvení
- * ● alternativní nocování; odpočívadlo
- X- železniční trať, stanice

32 Schematická mapa aplikace managementů

07 HORY

Pohraniční hory Čech se vyznačují svoji heterogenitou, malými údolními prostory a spojitým, zvlněným vrcholem. Invazivní sociální pattern způsobuje ztrátu horské identity. Podle Gillese Clémenta spadají horské vrcholky a institucionální rezervace (národní park, přírodní rezervace) do *Třetí krajiny* – privilegovaného uvítacího prostoru pro biologickou diverzitu. Tato místa se připojují k *teritoriím* genetických rezervoárů planety – *prostorům budoucnosti*.¹¹⁷

V rámci horského regionu pracuji s *vnitřní zónací* (od středu k okraji): přechodné pásmo, oblast podhůří a *tři komfortní zóny* hor – servisní podhůří, údolí (< 800m n.m.) a kopce (> 800m n.m.). Státní hranice není bariérou, ideou je přeshraniční (nadnárodní) spolupráce ve prospěch kontinuity přírodního regionu a ekologie.

33 Schematická mapa komfortních zón

Prioritou je zde *příroda* – nástrojem vyvažování je vrstvení a citlivá aplikace *m. turismu, urbanismu a produkce* v symbiotickém vztahu s prostředím a s respektem k přírodě – cílem je podpořit *nové režimy hor*.

fáze 0: Snažím se pochopit přirozené procesy, přírodní specifika oblasti a na poli meziborové spolupráce hledám možnosti prolnutí s člověkem. Vzájemné doplňování obou složek z hlediska svých potřeb a nároků – po vzoru horských národů a domorodých kmenů (viz kap. Krajinné a horské vize) – je inspirativní referencí pro překonávání sezónních přetlaků a definování vzájemně si prospěšných režimů.

fáze 1: Komfortní zóny určují stupňovitost zásahů v rámci managementů – míru, charakter a komfort. *M. urbanismu* pracuje s návazností na servisní podhůří údolními vesnicemi a dále horskými jednotkami (osady, boudy). Klíčová je koncentrace výstavby podél cest a v místech již poznamenaných přítomností člověka.

Typologie staveb si říká o současné vyjádření k tématu lidové/horské architektury ve vztahu k udržitelnosti i zátěži na prostředí – např. přírodní kemp, ekologický hotel, hostitelské domy – zde je prostor pro tvořivost, inovaci a experimentální přístupy.

fáze 2 : Turistická síť je interaktivní s prostředím a proměnná s jeho přirozenými cykly. *Výletní modely* kombinují čtyři základní faktory – *dostupnost* (doprava, infrastruktura - větvení od horské tepny po pěšiny na vrcholu), *vybavenost* (základní potřeby, míra komfortu, autenticita zážitku), *interakce s prostředím* (vazba na kontext, prostředí – komunity, příroda) a *vlastní vztah* (co od výletu čekám? jaký jsem 'typ' turisty? ...). Jednotlivé složky v různých poměrech a vzájemných vazbách definují základní zázemí a kvalitu zážitku, které doprovází citlivé propojování (tvorba nových vazeb) a minimální zásahy (doplnění obslužnosti). Modely vytváří program v symbióze s krajinou. Možnou referencí jsou různé formy *agroturistiky*, které již předdefinovávají zážitek v návaznosti na lokální produkci (hospodářskou, kulturní).

117 CLÉMENT, Gilles. 3 koncepty. in: Zlatý řez 31: Architektura - příroda - kultura. zima 2009, s. 29-33.

34 Nejvyšší zóny hor

35 Výlet s ateliérem

REFLEXE

Na závěr se snažím zreflektovat proces práce – zhodnotit navržený systém, shrnout jeho možnosti aplikovatelnosti a v krátkém zamýšlení se vrátit ke své spekulaci o nezávislosti hor.

Jako komentář k dnešním postupům plánování ve vztahu ke krajině, potažmo horám, vznikl nový vyvažovací systém, který vrací přírodu zpět do kontextu území a zároveň do procesu rozhodování o lidských zásazích. Produktem je nástroj, který předává myšlenku rovnosti člověka a přírody a pracuje s ní ve všech měřítkách. Jeho přínosem je zasazení krajinných transformací do nových širších souvislostí. Představuje vzájemné vztahy jednotlivých krajin a následky každého rozhodnutí v širším spektru – degradace jedné krajiny, způsobuje přetlak krajiny druhé.

Vracím se na začátek své úvahy o nezávislých horách a o potřebě jejich nové *reprezentace*, kterou jsem si v úvodu práce představovala jako *gradient* lineárního růstu *přírody* od středu k okraji a zároveň tak ubývání vlivu *člověka*. Uvědomění, že nejde o gradient, ale o určitou formu sinusoidy, kdy se jednotlivé složky střídají, prolínají, doplňují a mají potenciál nabývat různých intencí, mě přivedlo k fragmentaci krajiny, která je více rozehraná a z hlediska poměrů obou složek stále vyvážená.

Výsledná *makrostruktura* – v měřítku paprsku – zobrazuje v každém kroku *zoomování* a zmenšování měřítka (až po lavičku v krajině) analogické postupy usilující vždy o rovnováhu člověka a přírody, postavené na určování místních priorit a možností jejich vyvažování. V prvním plánu vznikl koncept horského regionu – jako odpověď na výraznou koncentraci člověka do středu České kotliny. V druhém plánu vznikl barevný *strip* pro vyvažování jednotlivých úseků – krajinných typologií. V dalším plánu jsem se snažila zohlednit fakt, že žádný úsek není *zelený* nebo *oranžový*, ale je *zeleno-oranžový*. Vznikla tak *fraktální struktura*, která se v každém momentu snaží o udržitelnější nakládání s krajinou. Za důležité považuji momenty prolnutí jak úseků, tak jednotlivých managementů – jsou symbolem *znovupropojování* člověka a přírody.

Aplikovatelnost a limity

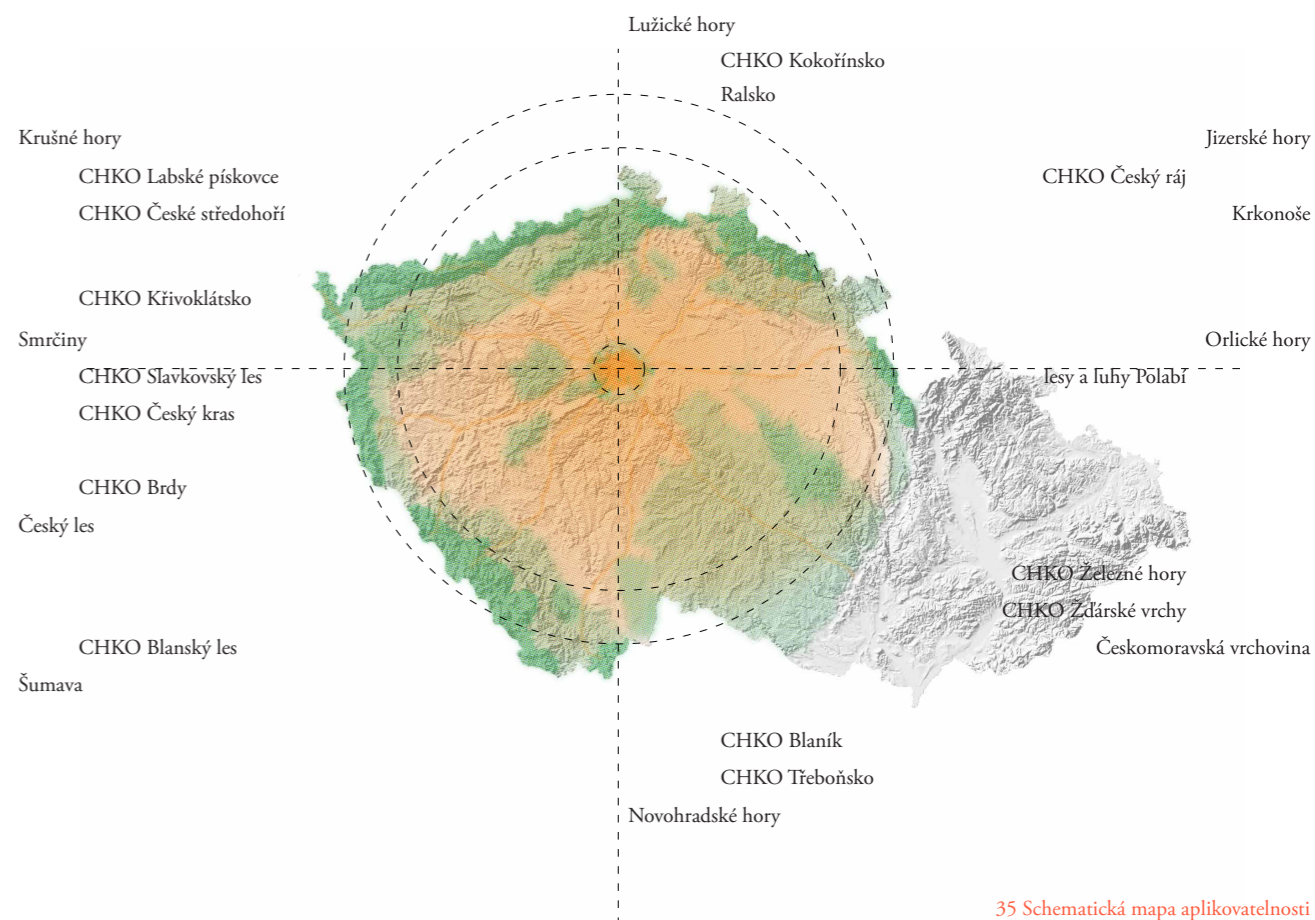
Navržený systém není konečným řešením. Chci jím změnit přístupy ke krajinným zásahům a vnímat dopady v konsekvencích. Vrstvení managementů představuje můj vstup do problematiky dané krajiny, další krok již vychází z konkrétního zadání pro místo a nechává prolnout osobní přístup s mým návrhovým rámcem. Komplexitu a obecnost považuji za jednu z předností projektu a zároveň jeho úskalí. Ve snaze udržet aplikovatelnost principů pro jednotlivé krajinné typologie jsou často drženy v přílišné obecnosti, která podporuje univerzálnost navrženého modelu, ale už tolik nespovídá projektu jako takovému. Vedle toho rozfázované kroky působí dost nekompromisně, ačkoli jejich smyslem je doporučení postupu zlepšení pro danou krajinnou typologii a také ponechání prostoru k individuálnímu řešení.

Návrh se vyjadřuje k absenci komplexního plánování a ke značně převládající prioritě člověka ve všech krajinných fragmentech. Utlačovaná složka přírody si vždy v úvodu procesu vyžaduje tzv. rehabilitaci *prioritní složky*, což prakticky znamená stanovit limity pro člověka nebo obnovit funkce přírody. Následné managementy pro systém vyvažování jsou pro všechny úseky stejné – demonstrují témata, která považuji za stěžejní při současném vytváření krajinných plánů.

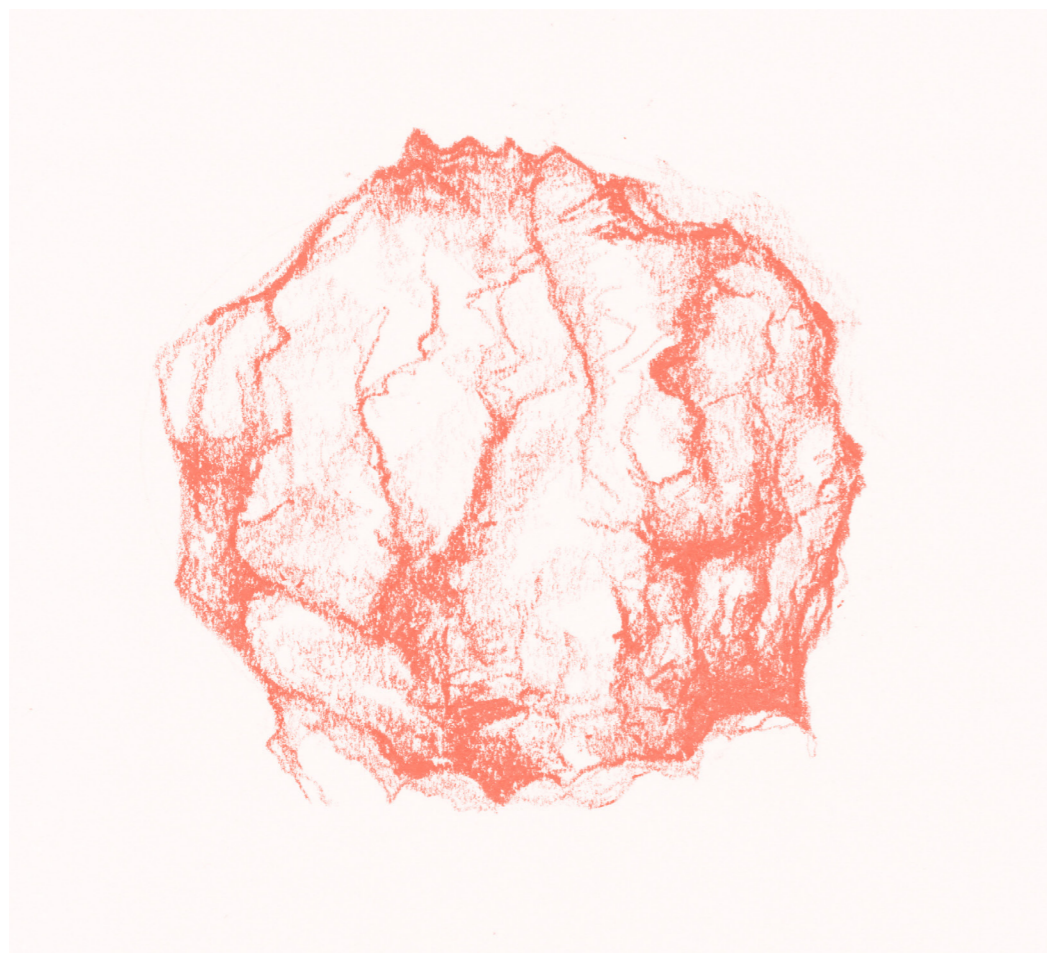
Jako silnou stránku nástroje vnímám aplikovatelnost schématu na libovolná měřítka a opakující se pattern krajinných řezů v rámci území Kotliny. Přestože rozhodnutí a postupy demonstruji na jednom konkrétním paprsku, existují podobnosti s jakoukoli jinou *cestou* ze středu na okraj. Pro názornost používám symbol kruhu se středem v Praze – v kruzích se pak opakují témata *město*, *zemědělská krajina*, *podhůří*, *hory*. Vyvažovací typologie *zelený lem*, *přírodní park* (existující chko) a *servisní podhůří* (podél stávajících silničních tahů pod horami) jsou obecně platné

a ve všech krajinných řezech aktuální.

V průběhu vývoje celé práce vidím posun od zájmu o hory a snahy o formulování nových regulací horských oblastí k více komplexnímu řešení. Mým zájmem se stala krajina *mezi horami* – *vnitřní* krajina Českého kráteru nebo také oblast mezi městem (Prahou) a přírodními okaji, na které si klademe největší nároky. Mezi horami hledám jednotlivé klíče k navrácení zdejší krajiny do povědomí lidí a slibuji si od toho tvorbu různě atraktivních krajin, diverzifikaci nabídky pro návštěvu, pobyt i život. Hory se tak stávají součástí širšího plánu a v ideálním scénáři dochází k jejich *osvobození*.

35 Schematická mapa aplikovatelnosti

ČÁST 8: ZÁVĚR

Do projektu jsem vstupovala se zájmem o krajinu, na které mi záleží a postupně jsem se snažila svoje dojmy racionalizovat - odkývat tak reálné problémy, které, ač jsou zdrojem mých pocitů nespokojenosti, tak i současně indikátorem našeho aktuálního postoje k přírodě. V průběhu práce jsem si postupně připouštěla provázanost jednotlivých témat a zjišťovala jejich komplexnost, která mě opakovaně vedla k přemýšlení nad možnostmi architektonické praxe, nad rozsahem nástrojů architekta a nad adekvátními reakcemi na produkty aktuální problematiky.

Těmto otázkám se věnovalo i letošní Bienále (*La Biennale Di Venezia 2021*) a já jsem si díky tomu snad víc než kdykoli předtím uvědomila, jak důležité je takovou diskusi stále vést a hledat odpovědi pro dnešní situace. Docházím k závěru, že k řešení ekologických otázek nejde dosáhnout bez transdisciplinárních exkurzů a spolupráce. Moderní myšlení nás vede k segregaci problémů,¹¹⁸ což je v případě hledání společné budoucnosti nutné překonávat a budovat společný aparát, v němž architekt plní roli nejen zprostředkovatele architektonické tvorby, ale především moderátora mezioborové diskuze. Mimoto silně cítím absenci jakékoli politiky, která by téma turistických lokalit v přírodních prostředí aktivně řešila. Je třeba aktualizovat přístupy a dokumenty a snažit se vytvářet konzistentní, kolaborativní plán a postupnými fázemi jej aplikovat. Pro nordické země existuje výzkumné centrum pro regionální rozvoj Nordregio, které propojuje odborníky souvisejících oborů, výzkumníky, místní správy a politiky. Výsledkem je podpora udržitelného a vyváženého rozvoje regionů i nastavení celoplošných standardů ve formě poplatků a daní, které se liší pro turisty, trvalé a přechodné rezidenty.

Klimatická situace pak navíc odkrývá naše celospolečenské nastavení, které se výrazně dotýká i dilematu západní společnosti *climate action vs personal freedom*. Sama tuto opatrnost cítím ve vztahu k projektu. Téma svobody je obecně citlivé a o to víc v horském prostředí, které pro mě samotnou představuje symbol svobody. Cítím zbytečně silnou svázanost společenskými dohodami, které jsou stále více napojeny na naše společenské statusy než na obecné dobro pro budoucnost naší planety. Odpoutáním se od těchto stereotypů se rozšiřuje pole možností o různé formy kontribucí a marketingových twistů ve prospěch řešeného území/krajině a současně ve snaze vyrovnat výše zmiňované vztahy *mezi vytěžujícím a vytěžovaným*.

V průběhu celé diplomové práce si uvědomuji křehkost řešeného tématu - *často je to bruslení na tenkém ledě*, což je také dané různými protichůdnými tendencemi ve společnosti. Na jedné straně urbanizujeme hory a děláme si z nich městský lunapark, na druhé straně si ve městech navrhujeme parky připomínající divočinu. Snažím se tak poukázat na podobné jevy, které vykreslují náš upřený zájem k jednomu konkrétnímu bodu, jenž se v širším záběru zdá iracionální a nepřispívá k tématu udržitelného plánování. Současný trend marketizace alternativního/autentického zážitku byl pro mě v celém procesu práce těžce uchopitelný a často kontroverzní. Mám na mysli zejména vznikající méně invazivní způsoby cestování do přírody, které se snaží o jiné formy zážitku (*glamping* = glamorous camping, domky ve stromech, hnízda v korunách stromů apod.), imitující tradici a určitou kulturu, což vnímám do jisté míry jako pozitivní impuls, na druhé straně způsob, jakým je tato myšlenka realizována – jak je zážitek prodáván, jaký luxus přináší, jak prohlubuje propast mezi člověkem a přírodou a téma *pobytu venku* staví do nových neudržitelných relací – je pro mě nepochopitelný.

Projektem se tak nesnažím demonstrovat jednoznačně pejorativní vztah člověka k přírodním oblastem, ani nechci popřít již vznikající individuální přístupy a alternativy, mou snahou je, aby pro vznik takových iniciativ zde byly prostor (ne-li větší) a podpora – aby nebyly vytlačovány invazí neudržitelného *mainstreamu*. Svou prací chci obrátit pozornost k horám, chci aby se o nich začalo mluvit jinak než jen o místě víkendových úniků a chci, abychom měli zájem vést společnou diskusi o jejich budoucnosti.

¹¹⁸ EASTERLING, Keller. *Old New Deal*. in SPACE CAVIAR (ed.). *Non-Extractive Architecture: on Designing without Depletion, Vol.1*. 1st ed., V-A-C Press and Sternberg Press, 2021. p.148-155

SEZNAM ZDROJŮ

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ARAGNO, Fabrice. AYOUB, Mounir. LACAILE, Vanessa. SZCZEPSKI, Pierre. *Oræ: Experiences on the Border*. 1st ed. Zurich: Pro Helvetia and Lars Müller Publishers, 2021.

CARLOW, Vanessa Miriam. Institute for Sustainable Urbanism ISU, TU Braunschweig (ed.). *Ruralism: The Future of Villages and Small Towns in an Urbanizing World*. Berlin: Jovis, 2016. p.296

CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrůdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. Praha: Dokořán. 2002.

CORNER, James. Krajina jako kritická kulturní praxe. in TICHÁ, J. (ed.). *Architektura a krajina: texty o moderní a současné architektuře VII*. Praha: Zlatý řez, 2017. s. 106.

DEMEK, Jaromír. MACKOVČIN, Peter. *Hory a nížiny - zeměpisný lexikon ČR*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2006.

ERA21: *Krajiny výletů*. Brno: ERA Média, 2021-10-14. 21(5/125). ISSN 1801-089X

ERA21: *Alpská architektura: Tyrolsko*. Brno: ERA Média, 2021-11-29. 21(6/126). ISSN 1801-089X

FREJLACHOVÁ, Kateřina. ŘÍHA, Tadeáš. ŠPIČÁK, Martin. *Ocelová města: Architektura logisticky ve střední a východní Evropě*. Praha: VI PER Gallery, Curych: Park Books AG, 2019.

FERRARI, Marco. PASQUAL, Elisa. BAGNATO, Andrea. *A Moving Border: Alpine Cartographies of Climate Change*. 1st ed., New York: Colombia Books on Architecture and the City, Karlsruhe: Center for Art and Media, 2019.

GREBOWICZ, Margret. *Mountains and Desire: Climbing vs. The End of The World*. London: Repeater Book, 2021.

HILTI, L., CAPDEVILA, M.I. Studio Venice. *The Atlas of Remoteness: Walking THE LINE from Rheinau to Siba Brünna*, Liechtenstein. Triesen: Infinite Publication Series, Institute for Linear Research, 2021.

HLAVÁČEK, Petr. MEDUNA, Petr (ed.). *Fenomén soutoku: Příběh říční krajiny na soutoku Labe a Berounky*. Praha: IPR Praha, 2019.

HOLLIS, Dawn L. *Mountain Gloom and Mountain Glory: The Genealogy of an Idea*. (PhD research). University of St Andrews. 2016.

HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ - Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. 2. vyd. Praha: SLON, 2010.

KISSLING, Thomas (ed.). *Solid, Fluid, Biotic. Changing Alpine Landscapes*. Zürich: Lars Müller Publishers, 2021.

KOOLHAAS, Rem. AMO. *Countryside: A Report*. Köln: TASCHEN, 2020.

KOOLHAAS, Rem. *Generické město (The Generic City)*. in *Texty: Rem Koolhaas*. Praha: Zlatý řez, 2014, s. 44-76.

MACFARLANE, Robert. *Hory v hlavě (Mountains of the Mind): dějiny jedné fascinace*. Přeložila KUDRNOVÁ, Anna. Praha: Mladá fronta, 2018.

NICOLSON, Marjorie Hope. *Mountain Gloom and Mountain Glory: The Development of the Aesthetics of the Infinite*. 2nd ed. Seattle: United States: University of Washington Press, 1997.

PAPANNEK, Victor. *The Green Imperative*. 2nd ed. London: Thames & Hudson Ltd., 2021.

SCHAMA, Simon. *Krajina a paměť*. Praha: Argo, 2007.

SPACE CAVIAR (ed.). *Non-Extractive Architecture: on Designing without Depletion, Vol.1*. 1st ed., V-A-C Press and Sternberg Press, 2021.

STEPHEN, Leslie. *The Love of Mountain Scenery. The Playground of Europe*. London: Longmans, Green, and Co., 1871.

SVOBODOVÁ, Markéta. *Hore zdar!: stavební strategie Klubu českých/československých turistů: (útulny a chaty)*. Praha: Artefactum, 2020.

ŠTEFANOVÁ, Marie. *Atlas prázdná*. (Diplomová práce). Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2019.

YUNKAPORTA, Tyson. *Sand Talk: How Indigenous Thinking Can Save the World*. Melbourne: Text Publishing, 2020.

ZLATÝ ŘEZ 31: *Architektura - příroda - kultura*. zima 2009.

DOPLŇUJÍCÍ ZDROJE

HERBERT, Frank. *Duna*. Praha: Svoboda, 1988.

GUATTARI, Félix. *The Three Ecologies*, 1989. [online]. Dostupné z: www.atlasofplaces.com/essays/the-three-ecologies/

Mountain [film]. Režie PEEDOM Jennifer. Austrálie, 2017.

odborné konzultace:

RNDr. Tomáš Peckert, Ph.D. – ředitel regionálního pracoviště CHKO Český les
 Mgr. Radek Drahný – tiskový mluvčí Správy Krkonošského národního parku
 RNDr. Michaela Pixová, Ph.D. – sociální geografka
 Mgr. Jakub Vlosinský – Vedoucí Oddělení technické a GIS podpory kontrol na místě (SZIF)

INTERNETOVÉ ZDROJE

webové stránky:

Agentura ochrany přírody a krajiny: <https://www.ochranaprirody.cz/>

Biodiverzity - Information System fo Europe: <https://biodiversity.europa.eu/>

České hory: <https://www.ceskehory.cz/>

KČT Klub českých turistů: <https://kct.cz/>

Krajinná ekologie - UČEBNICE. Agronomická fakulta Mendelovy univerzity v Brně: Ústav aplikované a krajinné ekologie http://www.uake.cz/vyukove_materialy/frvs1269/index.html.

Ministerstvo pro místní rozvoj: <https://mmr.cz/cs/uvod>

Ministerstvo životního prostředí: https://www.mzp.cz/cz/priroda_krajina

Správa Krkonošského národního parku: <https://www.krnep.cz/>

The Terraforming: <https://theterraforming.strelka.com/>

dokumenty dostupné online:

A.1.1 Vymezení pojmu udržitelný rozvoj. Ústav územního rozvoje: http://www.uur.cz/principy/konference/KapitolaA%5CA11_VymezeniPojmuUdrzitelnehoRozvoje_20060919.pdf.

BARNETT, Rod. Review of Why Is Landscape Beautiful? Washington University in St Louis, 2015: https://www.academia.edu/42759833/Why_Is_Landscape_Beautiful

Circular Economy - Principles for Building Design. European Commission: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/39984>

Kolonizace horských oblastí:

<http://kpramenum.cz/wp-content/uploads/2017/12/Osidleni.pdf>

Metodika vymezování územního systému ekologické stability. Ministerstvo životního prostředí, březen 2017: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/\\$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf)

Mezivládní panel pro změnu klimatu 2014. Souhrnná zpráva Páté hodnotící zprávy (IPCC): [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/souhrnna_zprava_ipcc_2015/\\$FILE/OEOK-IPCC_SYR_report_CZ-20150504.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/souhrnna_zprava_ipcc_2015/$FILE/OEOK-IPCC_SYR_report_CZ-20150504.pdf)

Principy a pravidla územního plánování, Kapitola C – Funkční složky, C.6 Rekreace. Ústav územního rozvoje: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C6-2011.pdf>

Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025. Ministerstvo životního prostředí, 2020: https://www.mzp.cz/cz/program_ochrana_prirody_2020_2025

VITYI, Andrea (ed.). *Souhrnná zpráva k pracovnímu balíčku 1 projektu AGFOSY*. Současný stav implementace agrolesnictví v partnerských zemích: http://agrolesnictvi.cz/wp-content/uploads/2019/11/AGFOSY_Report_IO1_CZ.pdf

UNEP World Conservation Monitoring Centre: *Mountain Watch*. 2020: https://www.academia.edu/30100893/Mountain_Watch_environmental_change_and_sustainable_development_in_mountains.

MACKOVIČ, Vladimír. *Zelené pásy a proces urbanizace*. in *Urbanismus a územní rozvoj*. 2012, XV(05): http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2012/2012-05/09_zelene.pdf

internetová encyklopedie:

- Český kráter: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_kr%C3%A1ter
- Česká kotlina: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_kotlina
- Gentrifikace: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Gentrifikace>
- Disneyfication: <https://en.wikipedia.org/wiki/Disneyfication>
- Terraforming: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Terraformace>
- Management: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Management>

citované doplňující články:

- *Vůči horám cítíme intimitu, lidé chtějí odpovědnější horolezectví, říká filozofka Grebowicz.* Radio Wave: Otevřené hlavy [podcast]: <https://wave.rozhlas.cz/vuci-horam-citime-intimitu-lide-chteji-odpovednejsi-horolezectvi-rika-filozofka-8594965>.
- YUNKAPORTA, Tyson. *A different kind of growth.* Green Dreamer [podcast]: <https://greendreamer.com/podcast/dr-tyson-yunkaporta-sand-talk>
- VALIŠ, Z. *Skrývá Český masiv 'kosmické' tajemství?*. Český rozhlas - RADIO WAVE: <https://cesky.radio.cz/skriva-cesky-masiv-kosmicke-tajemstvi-8604174>
- VOGT Landscape Architects. *Common Water - The Alps*: https://vogt.arch.ethz.ch/wp-content/uploads/2021/05/INDESIGN_210519_Biennale_Vogt_QR_Text_ohne-Buttons.pdf
- KARAS, Pavel. *Klimatické lázně nás rychle dostanou do formy. Klimatoterapie využívá k léčbě vlastnosti podnebí*: https://ct24.ceskatelevize.cz/pocasi/3391852-pavel-karas-klimaticke-lazne-nas-rychle-dostanou-do-formy-klimatoterapie-vyuziva-k-?fbclid=IwAR3J7dG4lh4BJxm_hWPYg2vmdYYzF3h-QpPo-P7cbbpQJB5iqZuYNEimVX5U.
- *Reakce a adaptace organismu na zátěž ve vysokohorských podmínkách*: <https://www.fsps.muni.cz/emu-ni/data/reader/book-3/12.html>
- *Turistifikace*. Wiki CR: <https://fim2.uhk.cz/wikicr/web/index.php/home/1-udritelnost/303-turistifikace>
- LEBEHO, Adonis. SILANTEVA, Alisa. HENDAWI, Assem. SHALYGINA, Kristina. *Deep synchronization: attuning competing modes of planetarity*. STRELKA MAG: For Planetary Governance: <https://strelkamag.com/en/article/deep-synchronization-attuning-competing-modes-of-planetarity>.
- BARBERA, Filippo: *Cos'è la città metromontana, oltre il metropolitano e insieme alla montagna*: <https://www.che-fare.com/barbera-innovazione-metromontana-citta-metropolitana/>
- ŠTĚBLOVÁ HRONOVSKÁ, Kateřina. KUPKA, Jiří. *Využití různých typů preventivních hodnocení krajinného rázu při výstavbě*. TZB-info: <https://www.tzb-info.cz/13055-vyuziti-ruznych-typu-preventivnich-hodnoceni-krajinneho-razu-pri-vystavbe>.
- LNĚNIČKA, Jiří. *Co přináší nová Lesnická strategie EU do roku 2030?*. Fakta o změně klimatu: https://faktaoklimatu.cz/explainery/lesnicka-strategie-eu?gclid=CjwKCAiA0KmPBhBqEiwAJqKK47FVn-IYVo_OZLHrvmLVWVZ8-CXm_kNkE10S_z1aJBnvFCy4hJPzhoCzm8QAvD_BwE
- ERBER, Aleš. *Možnosti adaptace lesů*: <https://www.aleserber.cz/rubrika/adaptace-lesniho-porostu/>
- VOTAVOVÁ, Klára. *Opustíme růst jako měřítko blahobytu. Ekonomika musí cílit na potřeby lidí, říká Hickel*. Alarm: <https://a2larm.cz/2022/01/opustme-rust-jako-meritko-blahobytu-ekonomika-musi-cilit-na-potreby-lidi-rika-hickel/>
- KUČA, Karel. *Urbanismus venkovských sídel v českých zemích. Kulturní historické dědictví kolem nás*: <http://elearning.historickededictvi.com/zobraz/materialy/odborne-texty/urbanismus>
- KOHLSTEDT, Kurt. *Self Sabotage: The Swiss Strategy of Rigging Vital Infrastructure to Explode*. 99% Invisible: <https://99percentinvisible.org/article/designed-for-demolition-why-the-swiss-rigged-critical-infrastructure-to-explode/>
- C.F. Møller Architects - Brekstad: <https://www.cfmoller.com/p/Brekstad-i3108.html>
- FEARSON, Amy. *New exhibition showcases the work of Swiss architect Gion A Caminada*. Dezeen: <https://www.dezeen.com/2014/04/16/gion-a-caminada/>
- KOPEC, Jakub. *Kurátorování architektury*. ERA21: <https://www.era21.cz/cs/clanky/clanky/2015-02-19-kuratorovani-architektury-editorial-01-2015/>

OBRAZOVÉ ZDROJE

- ¹ *Glacier des bois*, John Ruskin (1843) – zdroj: <https://victorianweb.org/painting/ruskin/drawings/18.html>
- ² George Mallory, Everest 1924 – zdroj: <https://adventureblog.net/2022/04/did-chinese-climbers-find-mallory-and-irvines-camera-on-everest.html>
- ³ Rozmístění českých hor v rámci Kráteru – vlastní schéma, zdroj dat: <http://www.arcgis.com/apps/mapviewer/index.html>
- ⁴ Vzdušné vzdálenosti ze středu do hor – vlastní schéma, zdroj dat: <http://www.arcgis.com/apps/mapviewer/index.html>
- ⁵ Analyzované vrstvy – vlastní schéma, zdroj dat: <http://www.arcgis.com/apps/mapviewer/index.html>; <https://aopkcr.maps.arcgis.com/>
- ⁶ Časopis Turista – zdroj: <https://casopisturista.cz/historie-archiv>
- ⁷ Alpské vize, Bruno Taut (1917 – 1919) - zdroj: <https://www.metalocus.es/en/news/bruno-taut-alpine-architecture>
- ⁸ Alpské vize, Bruno Taut (1917 – 1919) - zdroj: <https://www.metalocus.es/en/news/bruno-taut-alpine-architecture>
- ⁹ Alpské vize, Bruno Taut (1917 – 1919) - zdroj: <https://www.metalocus.es/en/news/bruno-taut-alpine-architecture>
- ¹⁰ Pracovní schéma – zdroj dat: <https://ags.cuzk.cz/>
- ¹¹ Mapa vrstev: geografické soustavy a přírodní pattern – zdroj dat: <https://aopkcr.maps.arcgis.com/>
sociální pattern – zdroj dat: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>
<https://vnitro.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=8ccc09b883c1456b97b-8d23e53655476>;
- ¹² Koncepce zeleného lemu – vlastní schéma, zdroj dat: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zelen%C3%B-D_p%C3%A1s_kolem_Prahy
- ¹³ Referenční fragmentace zemědělské krajiny (r.1954) – zdroj dat: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/home>

Fotografie – vlastní archiv